Jaarverslag 2022

KB nationale bibliotheek

Statutaire naam, vestigingsplaats en rechtsvorm

Bevoegd gezag nummer	20309
Statutaire naam	Koninklijke Bibliotheek
Juridische vorm	Publiekrechtelijk zelfstandig bestuursorgaan met rechtspersoonlijkheid
KVK-nummer	27377634
Sector	Onderwijsgerelateerd

Statutair adres

Straatnaam	Prins Willem-Alexanderhof
Huisnummer	5
Postcode	2595 BE
Vestigingsplaats	Den Haag

Correspondentieadres

Postbusnummer	90407
Postcode	2509 LK
Plaats	Den Haag

Website www.kb.nl

Contactpersoon

Bestuurssecretaris	Anouk Janssen anouk.janssen@kb.nl +31 (0)6 30 64 24 71

Leeswijzer

Met dit jaarverslag legt de Koninklijke Bibliotheek (KB) verantwoording af over het in 2022 gevoerde beleid en de in dat jaar behaalde resultaten. Het jaarverslag is bedoeld voor de Nederlandse overheid, in het bijzonder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Daarnaast wil de KB haar collega-instellingen en het publiek informeren over haar activiteiten als de nationale bibliotheek. De beleidsverantwoording is opgebouwd rond de vier hoofdlijnen uit het beleidsplan 2019-2022, Werken met woorden: het geschreven woord aan het werk zetten (hoofdstuk 2), zorgen voor het geschreven woord (hoofdstuk 3), de infrastructuur voor het geschreven woord organiseren (hoofdstuk 4) en onze organisatie en netwerken ontwikkelen (hoofdstuk 5). In de hoofdstukken daarna volgt een beschouwing op de personele en financiële stand van zaken. Hoofdstuk 8 bevat de continuïteitsparagraaf, en de jaarrekening is als hoofdstuk 9 opgenomen.

Het jaarverslag is digitaal beschikbaar via de KB-website.

Inhoudsopgave

1. Organisatie 6
1.1 Bestuur en organisatie 7
1.2 Wettelijke taken 7
1.3 Missie en visie 8
1.4 Strategische prioriteiten 9

2. Het geschreven woord aan het werk zetten 10
2.1 Lezen 11
2.2 Digitale geletterdheid 13
2.3 Onderzoek 14
2.4 Vieren 19

3. Zorgen voor het geschreven woord 22
3.1 Digitaal behoud 23
3.2 Metadata 23
3.3 Fysiek magazijn 24

4. De infrastructuur voor het geschreven woord organiseren 26
4.1 We laten onze infrastructuur geregisseerd groeien 27
4.2 Digitale publieke ruimte 27
4.3 Gezamenlijke infrastructuur 27
4.4 Digitale bedrijfszekerheid 28
4.5. OCW Open 29

5. Onze organisatie en onze netwerken ontwikkelen 30
5.1 Netwerk van openbare bibliotheken 31
5.2 Data-geïnformeerd werken 32
5.3 Internationaal 32
5.4 Duurzaamheid 33
5.5 Communicatie 33
5.6 (Her)huisvesting 33
5.7 Digitale toegankelijkheid 34
5.8 Privacy 34
5.9 Kwaliteitszorg en klachtenafhandeling 34

6. Personeel 36
6.1 Samenstelling personeel 37
6.2 Leren en ontwikkelen 38
6.3 Inzetbaarheid en ziekteverzuim 38
6.4 Sociale veiligheid 39

7. Financiën 40
7.1. Toelichting verschillen begroting versus realisatie 2022 (op hoofdlijnen) 41
7.2. Kengetallen 42

8. Continuïteitsparagraaf 44
8.1 Inleiding 45
8.2. Ontwikkeling Personeel 46
8.3. Staat / raming van baten en lasten 47
8.4. Balans 50
8.5. Financiële kansen en risico's 51
8.6. Interne risicobeheersings- en controlesystemen 54
8.7 Belangrijkste risico's en onzekerheden 54

9. Jaarrekening 56

10. Overige gegevens 84
10.1 Controleverklaring 85

11. Bijlagen 94
Bijlage A: Prestatie-indicatoren KB/OCW 95
Bijlage B: Bijzondere aanwinsten 101

Colofon

Uitgever
KB, 2023

Eindredactie
Anouk Janssen,
Martine Koenders

Meer informatie
anouk.janssen@kb.nl

Beeld
Denkschets.nl (afb. 1), HadewychVeys (afb. 2), Thijs Huizer (afb. 3), Beeldstudio KB (afb. 4, 16), Paul van Capelleveen (afb. 5,14), Ilse Korthagen (afb. 6), Buch- und Kunstantiquariat Reiss & Sohn (afb. 7), Jeroen Vandommele (afb. 8-10), Esther van Gelder (afb. 11), Les Enluminures, Paris (afb. 12), Hyewon Jang (afb. 13), Three Star Books (afb. 15)

CC-BY 4.0
Tenzij anders vermeld is alles in dit werk gelicenseerd onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0-licentie. Wanneer je gebruik wilt maken van dit werk, hanteer dan de volgende methode van naamsvermelding: KB Jaarverslag 2022, CC-BY 4.0.
De volledige licentie-tekst is te lezen op: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/.

Woord vooraf

Met dit jaarverslag sluiten we het vierde en laatste jaar af van de huidige beleidsperiode (2019-2022), van Werken met woorden. Ook dit jaar hebben we verder gewerkt aan de volgende strategische prioriteiten: het geschreven woord aan het werk zetten, zorgen voor het geschreven woord, de infrastructuur voor het geschreven woord organiseren en onze organisatie en onze netwerken ontwikkelen. Het bestuursverslag is dan ook opgebouwd langs die vier lijnen.

2022 geldt als een hybride jaar, dat begon in lockdown en eindigde met een kerst zoals we die kenden van vóór corona. Halverwege het jaar vierden we met KB'ers tijdens het Golden Ticket-feest al dat 'we er weer waren' en hoewel misschien iets te vroeg gejuicht, was dat de opmaat naar het steeds vaker in levenden lijve samenwerken en het ons eigen maken van wat structureel hybride werken eigenlijk betekent.

Net als in de afgelopen jaren dragen we vanuit een uitstekende positionering in het wetenschaps-, erfgoed- en openbare bibliotheekdomein onverminderd bij aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland en betekenen we steeds meer voor steeds meer mensen. We zetten consequent maatschappelijke waarde, de noodzaak en kansen van digitalisering en de kracht van netwerksamenwerking daarbij voorop. We investeren in netwerksamenwerking, omdat we geloven dat hierin de sleutel zit om samen effectiever te zijn, zeker als maatschappelijke opgaven centraal staan in het werk.

We kijken terug op een jaar waarin de goede, opgavegerichte samenwerking in het openbaar bibliotheeknetwerk heeft geleid tot extra financiering, die staatsecretaris Uslu in haar bibliotheekbrief aankondigde. Ook deden we succesvolle aanvragen in het kader van de Werk aan Uitvoering-regeling (WaU), kwam er in het kader van het masterplan basisvaardigheden extra geld beschikbaar om vanuit het bibliotheeknetwerk bij te dragen aan de verbetering van basisvaardigheden van Nederlanders (die deels ten gevolge van corona verder onder druk zijn komen te staan), en is het voor het eerst sinds de introductie van BoekStart dat alle openbare bibliotheken meedoen aan BoekStart voor baby's. Dankzij extra budget is het aantal Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's) wederom gegroeid, van 433 naar 653, en kunnen we spreken van een landelijk dekkend netwerk. Uit de tussenevaluatie van het Bibliotheekconvenant 2020-2023 blijkt dan ook dat het netwerk het opgavegericht samenwerken als meerwaarde ziet om van waarde te kunnen zijn in de samenleving.

We boekten niet alleen resultaten in en met het netwerk van openbare bibliotheken, maar ook met de 107 instellingen waarmee we het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) vormen. Dat netwerk heeft zelfs een nog weer bredere werking gekregen dan voorzien. Zo hebben we samen met SURF een pilot gedaan, waarmee de data van NDE ook beschikbaar gemaakt zijn voor de wetenschap, en zijn de banden met CLARIAH (de nationale wetenschappelijke infrastructuur voor digitale wetenschappen) versterkt. Ook op het gebied van Open Science, Citizen Science en Artificial Intelligence (AI) denken we dat een opgavegerichte netwerksamenwerking zinvol kan zijn en zien we kansen om wetenschappelijke en openbare bibliotheeknetwerken met elkaar te verbinden.

Ondertussen werkten we voort aan de digitalisering en beschikbaarstelling van boeken, kranten en tijdschriften, inmiddels uit de collecties van honderden instellingen. We bereikten via onze online diensten, waaronder de online Bibliotheek, de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) en Delpher, opnieuw miljoenen volwassen Nederlanders. In 2022 digitaliseerden we meer dan zes miljoen pagina's uit boeken, kranten en tijdschriften. Het digitaal archief voor toekomstig onderzoek, dat zijn 20e verjaardag vierde, is gegroeid tot bijna twee petabyte. Voorts is de pilot Verbonden Erfgoed gestart om nog meer digitaal erfgoed van bibliotheken te verbinden volgens NDE-richtlijnen en stelden we met Netwerk Oorlogsbronnen (NOB) en het Indisch Herinneringscentrum (IHC) het programma Indisch Erfgoed Digitaal op, waarmee gedigitaliseerde archieven via het Indisch geheugen voor de toekomst beschikbaar zullen komen. We vierden het 15-jarig jubileum van ons webarchief, dit jaar feestelijk bekroond met de opname van de speciale webcollectie XS4ALL-homepages op de Nederlandse Memory of the World-lijst van Unesco.

Op het gebied van herhuisvesting zijn we inmiddels begonnen met de voorbereiding op de verhuizing van de meer dan 120 km plankruimte met boeken, kranten en tijdschriften. Deze gaan ons magazijn verlaten voor een nieuw innovatief en duurzaam magazijn in de Harnaschpolder, waarvoor architectenbureau Office Winhov het voorlopig ontwerp heeft gemaakt. Met het oog op de nieuwbouw van het publieksgebouw en de ontwikkeling van onze publieksfunctie hebben we met succes weer meegedaan aan de Haagse Museumnacht en organiseerden we het Fake News Festival.

De in dit jaarverslag beschreven resultaten van de manier waarop wij werken komen er niet zonder slag of stoot. Het vergt uithoudingsvermogen, aanpassingsvermogen en geduld om nieuwe, passende manieren van organiseren, (be)sturen en verantwoorden te leren. We hebben ons het afgelopen jaar weer verder ontwikkeld en groeien steeds beter en op een meer eigentijdse wijze in onze taken en rollen en dat geeft hoop en energie voor de toekomst. Tegelijkertijd merken we ook dat de grenzen van het absorptievermogen van de organisatie op menselijk en financieel vlak zijn bereikt, eens te meer gezien de autonome sterke groei van nationale bibliotheektaken in het digitale domein. We doen een beroep op het ministerie van OCW om gezamenlijk deze uitdaging het hoofd te bieden.

We sluiten af met veel dank voor ieders bijdrage in het afgelopen jaar. Samen zorgen we ervoor dat de KB een bron van inspiratie en ontwikkeling is voor velen.

mr. T.H.J. (Tjibbe) Joustra
Voorzitter Algemeen Bestuurscollege

dr. E.J.B. (Lily) Knibbeler
Algemeen directeur

1. Organisatie

1.1 Bestuur en organisatie

De KB kent een geschiedenis van ruim 200 jaar; zij is in 1798 opgericht als nationale bibliotheek. Sinds 1993 is de KB een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO), gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Met ingang van 1 januari 2015 zijn de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) en de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen voor de KB van kracht geworden, naast de al relevante Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW).

De bevoegdheid tot regeling en bestuur van de KB berust bij het Algemeen Bestuurscollege (ABC). De taken en bevoegdheden van het ABC zijn vastgelegd in de WHW en gespecificeerd in het Bestuursreglement van de Koninklijke Bibliotheek. Het ABC vergaderde in 2022 vier keer. Zijn auditcommissie (AC) vergaderde vijf keer. In beide gremia spelen niet alleen reguliere zaken zoals begroting en jaarverslag een grote rol, maar ook bijvoorbeeld de herhuisvesting. Daarnaast staat men regelmatig stil bij het organisatiebeleid, subsidieprogramma's en ontwikkelingen in de diverse netwerken waarin de KB actief is. De taken en bevoegdheden van de leden van het ABC en de algemeen directeur zijn vastgelegd in het Reglement van de Koninklijke Bibliotheek, vastgesteld op 7 februari 2023.

Binnen het kader van het door het ABC vastgestelde beleid berust de dagelijkse leiding van de KB bij de algemeen directeur, die verantwoording verschuldigd is aan het ABC. De algemeen directeur vormt samen met de directieteamleden het directieteam van de KB. De adjunct-directeur is tevens plaatsvervangend algemeen directeur.

Met ingang van 1 januari 2020 heeft de KB op grond van het financiële belang en de maatschappelijke functie een zogenaamde oob-status gekregen ('organisatie van openbaar belang'). Dit is van invloed op de governance- en toezichtstructuur van de KB:

- ten minste één lid van de auditcommissie is onafhankelijk van de KB (per 1-6-2021 prof. dr. E.G.J. Vosselman);
- er gelden strengere eisen ten aanzien van de kwaliteitsbeheersing en de onafhankelijkheid van de accountant die is belast met de jaarrekeningcontrole;
- de controleverklaring bij de jaarrekening is uitgebreider en gaat onder meer in op de kernpunten van de controle; en
- de uitvoering van de jaarrekeningcontrole komt onder toezicht te staan van de AFM.

Samenstelling Algemeen Bestuurscollege in 2022

- mr. T.H.J. (Tjibbe) Joustra (voorzitter, tweede termijn, tot 1 november 2025)
- drs. K. (Karin) Amatmoekrim (eerste termijn, tot 1 januari 2026)
- prof. dr. B.A. (Beatrice) de Graaf (eerste termijn, tot 1 november 2024)
- drs. A.S. (Annette) Roeters (eerste termijn, tot 1 januari 2026) (tevens lid AC)
- dhr. W. (Wim) van der Stelt (tweede termijn, tot 1 juli 2024) (tevens voorzitter AC)

Samenstelling directieteam in 2022

- dr. E.J.B. (Lily) Knibbeler (algemeen directeur)
- drs. J.W. (Jan Willem) van Wessel (adjunct-directeur)
- R. (Ronald) Huizer (directieteamlid met portefeuille Lezen & Digitale geletterdheid)
- dr. M. (Martijn) Kleppe (directieteamlid met portefeuille Onderzoeken & Ontdekken)
- drs. G.T. (Geertrui) Verbraak (directieteamlid met portefeuille Duurzame Toegang)
- drs. N. (Niek) Schroten (directieteamlid met portefeuille Informatie & Technologie)
- drs. E.M. (Eva) de Jong (directieteamlid met portefeuille Bedrijfsvoering)

1.2 Wettelijke taken

De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW, Art. 1.5) en de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob, Art. 9) beschrijven de taken en het werkterrein van de KB. Deze komen samen in het Reglement van de Koninklijke Bibliotheek. Dat Reglement vat de taken van de KB als volgt samen (Art. 2.2): 'De Koninklijke Bibliotheek is als nationale bibliotheek werkzaam op het gebied van het bibliotheekwezen en heeft in ieder geval tot taak:

a. Informatievoorziening op het gebied van de Nederlandse geschiedenis, cultuur en samenleving, aan het hoger onderwijs, het wetenschappelijk onderzoek, het openbaar bestuur en de uitoefening van beroep of bedrijf;
b. het aansturen van het netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen door:
   1. afstemming en coördinatie;
   2. educatie, informatie en reflectie;
   3. vertegenwoordiging en promotie;
   c. het in stand houden van de landelijke digitale bibliotheek;
d. het verzorgen van een bibliotheekvoorziening van noodzakelijk omgezette werken voor personen met een handicap;
e. het zorg dragen voor de nationale bibliotheekverzameling van geschreven, gedrukte en digitale publicaties;
f. het bevorderen van de totstandkoming en instandhouding van nationale voorzieningen voor duurzaam behoud, beheer, ontsluiting en beschikbaarstelling van de nationale bibliotheekverzameling op haar werkterrein;
g. het verrichten van onderzoek, gericht op de voorbereiding en uitvoering van het beleid op het in de wet genoemde terrein;
h. het zorg dragen voor landelijke programma's voor conservering en digitalisering;
i. het bijdragen aan de internationale infrastructuur voor de duurzame toegankelijkheid van digitale wetenschappelijke publicaties;
j. het bevorderen van de afstemming met overige wetenschappelijke bibliotheken in en buiten Nederland;
k. het bevorderen van de samenwerking met archieven, musea en uitgeverijen op haar werkterrein;
l. het bevorderen van de internationale samenwerking op haar werkterrein.'

In Werken met woorden (beleidsplan 2019-2022) heeft de KB haar strategie ter concretisering van deze taken beschreven conform de wettelijke verplichting (WHW, art. 2 en 2.2a, lid 1 en Wsob, art. 19.3).

1.3 Missie en visie

Missie

De Koninklijke Bibliotheek is al eeuwenlang een bron van inspiratie en ontwikkeling. Opgericht in 1798 groeiden we uit naar een brede, veelzijdige organisatie, die de nationale bibliotheekcollectie zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maakt voor alle Nederlanders en voor elk type gebruik, nu en in de toekomst. We dragen zorg voor het geschreven woord, met name voor de Nederlandse publicaties, en stellen iedereen in staat om te lezen, te leren en onderzoek te doen. Zo dragen we eraan bij dat Nederland elke dag slimmer, vaardiger en creatiever wordt.

Visie

We treden veranderingen en ontwikkelingen tegemoet met een actieve en optimistische houding. Onze drie leidende principes zijn:

1. Maatschappelijke waarde centraal
   Als publiek gefinancierde organisatie staat voor ons de bijdrage die we kunnen leveren aan de maatschappij voorop. Hieraan toetsen we de voortgang en het succes van onze activiteiten.
2. Digitaal voorop
   Om onze rol in de informatiesamenleving goed te kunnen spelen, leren we binnen de hele organisatie steeds beter om primair digitaal te denken en werken.
3. Denken in netwerken
   Bij onze maatschappelijke rol in de informatiesamenleving hoort ook denken in netwerken. We bundelen de krachten met gebruikers en partners om samen verder te komen.

1.4 Strategische prioriteiten

2022 is het vierde en laatste jaar van Werken met woorden, het plan dat de doelen en ambities van de KB in de periode 2019-2022 beschrijft. Dit jaarverslag toont hoe we in 2022 invulling hebben gegeven aan de volgende vier strategische prioriteiten die we in dat plan hebben gedefinieerd: het geschreven woord aan het werk zetten, zorgen voor het geschreven woord, de infrastructuur voor het geschreven woord organiseren en onze organisatie en onze netwerken ontwikkelen.

Afb. 1. Strategische prioriteiten

2. Het geschreven woord aan het werk zetten

Lezen, onderzoeken en digitale geletterdheid zijn belangrijke bouwstenen voor de informatiesamenleving en de participatie van íedereen hierin. Digitalisering en nieuwe technologie zoals kunstmatige intelligentie bieden de mogelijkheid om tot impactvolle wetenschappelijke doorbraken te komen en verbinden tevens wetenschap en maatschappij. Tegelijk zien we dat digitale inclusie en burgerschap onder druk staan, wat leidt tot een groeiende kansenongelijkheid. We werken er hard aan om die met technologische innovaties en nieuwe netwerksamenwerkingen tegen te gaan, en Nederland toegankelijker en inclusiever te maken. En ook in ons gebouw werken we aan een inclusieve en vernieuwende programmering. We zien dat onze netwerkaanpak en digitale strategie effectief zijn en dat ons bereik in 2022 wederom is gegroeid.

2.1 Lezen

Leesbevordering is een van de expertises van de KB. Als nationale bibliotheek willen we zoveel mogelijk mensen aanzetten tot lezen, zodat ze goed mee kunnen doen aan het dagelijks leven. Dit doen we door verschillende projecten, apps, websites en samenwerkingen, gericht op verschillende doelgroepen.

2.1.1 Online Bibliotheek

Uitleningen e-books licht gedaald, maar nog steeds groei in uitleningen luisterboeken

Het afgelopen jaar was de online Bibliotheek opnieuw een succes. De collectie is gegroeid naar bijna 40.000 e-books en 10.000 luisterboeken, en wordt intensief gebruikt. Het ledenaantal is gegroeid van 435.000 naar 524.000 leden, een groei van 20%. De coronapandemie heeft ervoor gezorgd dat meer mensen bekend raakten met de e-books en luisterboeken van de Bibliotheek, en er ook meer gebruik van maakten. Nu zien we in de uitleningen van e-books voor het eerst een lichte daling (1,5%). Toch ligt het aantal uitleningen nog steeds hoger dan vóór de coronapandemie. Het aantal uitleningen van luisterboeken neemt wel toe. Luisteren is populair, en dat zien we ook terug in het gedrag van onze leden. In 2022 steeg het aantal uitleningen met 9,5% ten opzichte van 2021. We verwachten dat deze stijging ook door zal zetten in 2023.

2.1.2 Jeugdbibliotheek.nl

Jeugdbibliotheek.nl is de meest volledige website over boeken en werkstukken voor kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar, hun ouders en professionals.

Meer aandacht voor meertaligheid en netwerksamenwerking

Jeugdbibliotheek richtte zich dit jaar vooral op de doelgroep taalarme gezinnen, een van de focusdoelgroepen uit de Netwerkagenda. De KB deed mee aan de pilot Leesbevordering in meertalige gezinnen, die werd gesubsidieerd door Stichting Pica. In deze pilot bieden we deze gezinnen digitale materialen aan in hun moedertaal, om ze zo te helpen om lees- en taalvaardiger te worden. Er zijn 100 meertalige voorleesfilmpjes toegevoegd aan de collectie in het Turks, Marokkaans-Arabisch, Syrisch-Arabisch en Pools.

Ook hebben we dit jaar deelgenomen aan diverse landelijke leesbevorderingscampagnes voor de jeugd. Een belangrijke strategische keuze daarin was om als KB niet nog een eigen grote campagne te voeren in de zomerperiode, maar om aan te sluiten bij de al lopende initiatieven. De campagne Vakantielezen van Biblionet Groningen is met hulp van de KB landelijk ingezet in 91 deelnemende bibliotheken. De focus van deze campagne lag op de onderbouw van het primair onderwijs, met als doel om het leesniveau van de leerlingen op peil te houden tijdens de zomervakantie. Als onderdeel van de campagne schreven zes bekende kinderboekenauteurs een exclusief verhaal dat gratis online te lezen was. Deze verhalen zijn zo'n 30.000 keer gelezen, en in totaal hebben we ongeveer 1 miljoen mensen bereikt met deze campagne.

2.1.3 Pilot met digitale tijdschriften

Ook in 2022 konden bibliotheekleden digitale tijdschriften lenen en lezen in de speciale TijdschriftenBieb-app. De TijdschriftenBieb bevatte 16 Nederlandstalige landelijke populaire tijdschriften voor volwassenen, van Margriet tot Autoweek. De uitleningen zijn dit jaar gestegen ten opzichte van vorig jaar, naar bijna 1 miljoen uitleningen. Vanwege het succes van de TijdschriftenBieb is besloten om de digitale tijdschriften in 2023 te integreren in de online Bibliotheek-app. We vergroten hiermee onze potentiële gebruikersgroep en hopen dat de tijdschriften voor veel gebruikers ook een opstapje kunnen zijn naar het lezen van een e-book of het luisteren van een luisterboek.

2.1.4 Aangepast Lezen

De KB is verantwoordelijk voor het verzorgen van een bibliotheekvoorziening van noodzakelijk omgezette werken voor personen met een leeshandicap; dit doet zij via Aangepast Lezen. Deze beleidslijn wordt uitgevoerd door drie partijen: Bibliotheekservice Passend Lezen (BPL), CBB en Dedicon. BPL verzorgt het klantencontact, de selectie van titels voor de collectie en de toegankelijkheid van deze collectie via haar website en catalogi. CBB en Dedicon verzorgen de productie en distributie en doen samen met BPL innovatieprojecten.

In 2022 was het aantal uitleningen bij BPL 1,8 miljoen aan 54.350 klanten. CBB en Dedicon hebben samen onder andere 2.150 titels als gesproken boek en 830 titels als brailleboek geproduceerd. In 2022 is er een nieuwe Passend Lezen-app opgeleverd. Ook zijn er schoolbibliotheken opgezet voor de cluster-1-scholen (scholen voor blinden en slechtzienden). De scholen hebben leescoördinatoren benoemd en er is expertise ingebracht over leesbevordering. Dit mede op basis van bouwstenen van de Bibliotheek op school.

2.1.5 Leescoalitie

De Leescoalitie werkt met verschillende publieke partijen aan de versterking van het lezen in Nederland. In 2022 is de Taalunie toegetreden tot de Leescoalitie, mede vanwege haar rol in het onderwijsveld. Samen lanceerden we onder andere de succesvolle campagne Springlezend en gingen er verschillende lokale en provinciale Leesoffensieven van start. Het project Readification, waarin samengewerkt wordt met gameontwikkelaar Ubisoft van Assassin's Creed, won verschillende prijzen.

2.1.6 Kunst van Lezen

Kunst van Lezen (het leesbevorderingsprogramma van Stichting Lezen en de KB) is onderdeel van Tel mee met Taal, het landelijke actieprogramma voor de preventie en bestrijding van laaggeletterdheid.

Masterplan basisvaardigheden
In 2022 zagen we dat er beleidsmatig veel in beweging kwam rondom leesbevordering in het algemeen en Kunst van Lezen in het bijzonder. In het kader van het Masterplan basisvaardigheden kwam er veel extra geld beschikbaar om basisvaardigheden te verbeteren, die deels ten gevolge van corona verder onder druk zijn komen te staan, met name op het gebied van taal en rekenen. Met een impulssubsidie uit dit masterplan van € 12,9 miljoen euro voor de ontwikkeling van 500 nieuwe locaties van BoekStart in de kinderopvang, 780 nieuwe locaties van de Bibliotheek op school primair onderwijs en 113 nieuwe locaties voor de Bibliotheek op school vmbo in 2023 en 2024 toonde het kabinet aan veel vertrouwen te hebben in de door bibliotheken uitgevoerde leesbevorderingsprogramma's.

BoekStart
Voor het eerst sinds BoekStart in 2009 werd geïntroduceerd deden alle Nederlandse bibliotheken mee aan BoekStart voor baby's. De bibliotheek in Nieuwegein was de laatste. Daar werd ook op 11 juni 2022 de BoekStartdag afgetrapt in aanwezigheid van een plaatselijke wethouder.

Afb. 2. BoekStart in de kinderopvang

In 2022 zijn 74.500 BoekStartkoffertjes verspreid onder de 137 lokale bibliotheken. Dat zijn er circa 17.000 meer dan in 2021, toen bibliotheken nog een aanzienlijke tijd dicht waren vanwege corona. Ten opzichte van 2019, het laatste coronaloze jaar, zijn er 9.500 koffertjes méér verspreid.

112 van de 137 lokale bibliotheken (82%) voerden het programma BoekStart in de kinderopvang of een daarmee vergelijkbaar programma uit in het schooljaar 2021-2022 bij 3.330 van de 9.150 kinderopvanglocaties (36,5%) in Nederland.

Eind 2022 zijn 152 BoekStartcoaches vanuit 71 lokale bibliotheken (52%) ingezet op 226 consultatiebureaus. Een stijging van 13 coaches en 48 locaties ten opzichte van 2021.

Bibliotheek op school
Ruim 91% (125 van de 137) van de lokale bibliotheken deed mee aan de Bibliotheek op school po of een daarmee vergelijkbaar programma in het schooljaar 2021-2022. Deze 125 bibliotheken bereikten 57% (3.528) van de in hun werkgebieden gevestigde 6.196 basisscholen.

Van de 135 lokale bibliotheken in Nederland met een vo-schoolvestiging in het werkgebied, werkt 88,1% (119) samen met het voortgezet onderwijs. In totaal heeft 57% van de lokale bibliotheken (77 van de 135) met een vo-schoolvestiging in het werkgebied een getekende overeenkomst met vo-scholen voor de uitvoering van de Bibliotheek op school of een vergelijkbaar programma.

Gezinsaanpak
In 2022 is de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid met vijf vervolgpilots voortgezet. Deze Gezinsaanpak is onderdeel van de algemene aanpak van laaggeletterdheid, waarbij de Nederlandse gemeenten eind 2024 een belangrijke rol krijgen bij het bereiken van taalarme gezinnen. Daarbij hebben lokale bibliotheken een verbindende rol. Bij deze aanpak werken Stichting Lezen, SPN, Stichting Lezen en Schrijven en de KB samen en stemmen ze af met de VNG en OCW.

2.2 Digitale geletterdheid

Een van de maatschappelijke opgaven uit het Bibliotheekconvenant (zie 5.1) is 'Participatie in de informatiesamenleving'. De Netwerkagenda geeft daar uitvoering aan. De KB heeft een regierol en een programma-coördinerende rol bij deze ambities:

1. alle Nederlanders de mogelijkheid bieden zich te ontwikkelen in digitaal burgerschap;
2. de jeugd helpen met het leren van 21e-eeuwse vaardigheden;
3. de groep van vier miljoen kwetsbare burgers helpen die moeite hebben om hun weg in de digitale samenleving te vinden.

2.2.1 Digitaal burgerschap

Digitaal burgerschap betekent dat mensen zich actief, vaardig en weerbaar kunnen bewegen in de online informatiesamenleving, met als doel: een inclusieve democratie waarin iedereen gelijke kansen heeft. Bibliotheken kunnen hier een belangrijke rol in spelen. De programmalijn Digitaal burgerschap ondersteunt ze hierbij. In maart 2022 organiseerden we een driedaags bibliotheekcongres om dit onderwerp onder de aandacht te brengen bij bibliotheekmedewerkers in het land.

Financiering
De programmalijn Digitaal burgerschap wordt gefinancierd door Stichting Pica. Bij de inrichting werken de KB, SPN en bibliotheken samen, waarbij de KB optreedt als penvoerder en coördinator. De bedoeling is dat de bouwstenen ervan in een meerjarig programma breed toegankelijk worden via het bibliotheekstelsel.

2.2.2 Digitale inclusie

Naar schatting zijn er ongeveer vier miljoen Nederlanders die onvoldoende digitale vaardigheden hebben om zelfstandig zaken te kunnen doen met de overheid. Met het programma Digitale inclusie bieden we sinds 2018 hulp aan deze Nederlanders: we zetten samen met onze partners Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's) op, waar iedereen terecht kan voor hulp bij de online dienstverlening van de overheid. Deze IDO's worden door lokale bibliotheken verzorgd. Ook zorgden we voor nog meer cursussen digitale basisvaardigheden, en hebben we een toolkit Gezondheid samengesteld.

Afb. 3. IDO in de bibliotheek

Groei IDO's zet door – landelijk dekkend netwerk
In 2022 is er extra budget toegekend voor de inrichting en exploitatie van de IDO's. Mede daardoor wisten we de snelle groei van het aantal IDO's in 2022 door te zetten: van 433 IDO's zijn we gegroeid naar 653 IDO's. Er zijn ruim 35.000 vragen gesteld bij de IDO's in 2022 (geregistreerd in de outputregistratietool). Alle bibliotheekorganisaties hebben nu minimaal één IDO. Steeds vaker openen bibliotheken ook IDO's op andere locaties, om zo nog dichter bij de doelgroep deze dienstverlening te kunnen bieden. Zo zijn er IDO's bij buurthuizen, wijkpleinen en stadskantoren, en ook in lokale winkels als Jumbo en de Hema.

Structurele financiering, nieuwe governancestructuur
Van de 342 gemeentes in Nederland hebben 333 gemeentes minimaal één IDO. Het gemeenteperspectief is van belang. Per 1 januari 2023 komt er namelijk een verandering in de governancestructuur en de financiering: de gemeente wordt regievoerder en financier voor de Informatiepunten. Wat dit betekent is beschreven in een ministeriële regeling: Regeling specifieke uitkering Informatiepunten Digitale Overheid (SPUK-IDO). De KB blijft verantwoordelijk voor de landelijke marketing- en communicatieactiviteiten en voor de ondersteuning van bibliotheken met deskundigheidsbevorderingsactiviteiten voor de bibliotheekmedewerkers en voor kennisdeling, kwaliteitsrichtlijnen en monitoringtools. Jaarlijks is hier circa € 2,8 miljoen voor begroot.

2.3 Onderzoek

De KB ondersteunt onderzoek in Nederland. Wij bieden niet alleen toegang tot onze fysieke en digitale collecties, maar ook tot de kennis die we daarover hebben opgebouwd en vastgelegd. Hiermee maken we verschillende soorten onderzoek mogelijk. Allereerst stellen we wetenschappelijke onderzoekers in staat om onderzoek uit te voeren met een mondiale impact. We geven hen toegang tot al onze bronnen: fysiek en digitaal, van topstuk tot complete dataset. We assisteren hen en zorgen er samen met onze partners binnen CLARIAH voor dat de toegang tot data wordt vereenvoudigd, dankzij een verbeterde nationale digitale infrastructuur voor digitale wetenschappen. Daarnaast maken we het mogelijk om wetenschappelijk onderzoek te verbinden met de samenleving. Dit doen we door alle Nederlanders toegang te bieden tot wetenschappelijke bronnen en kennis via onze Open Science-activiteiten: iedereen kan gebruikmaken van onze online bronnen Delpher, DBNL en Literatuurgeschiedenis.nl, die publiek toegankelijk zijn. En via het KB-lidmaatschap hebben leden toegang tot wetenschappelijke bronnen zoals ze beschikbaar gesteld worden via wetenschappelijke uitgevers.

Daarnaast is de KB zelf partner in verschillende onderzoeksprojecten en onderneemt ze verschillende onderzoeksactiviteiten.

2.3.1 Onderzoek mogelijk maken

In 2022 hebben we ons via verschillende diensten, programma's, projecten en activiteiten ingespannen om onderzoek mogelijk te maken voor professionele en niet-professionele onderzoekers. Hieronder volgt een selectie.

Delpher
Delpher, de online bron voor gedigitaliseerde kranten, boeken en tijdschriften, werd in 2022 aangevuld met bijna 28.000 boeken en 21.000 tijdschriften, afkomstig uit de collecties van 13 partnerinstellingen. Daarnaast werden er acht nieuwe inspiratiepagina's live gezet die een inhoudelijke verdieping op de collectie bieden.
In 2022 werd de website bijna 3,3 miljoen keer bezocht door 1,3 miljoen mensen die gemiddeld 13 minuten op Delpher verbleven en samen bijna vijf miljoen pagina's bekeken. Gebruikers beloonden Delpher met een score van 8.4, het eerste onderzoek sinds Delpher in een nieuw jasje werd gestoken. De code van Delpher bestaat ondertussen al meer dan tien jaar en moet dringend vernieuwd worden. Achter de schermen is hier het afgelopen jaar hard aan gewerkt, zodat de website gebruikmaakt van moderne technologieën, nog beter in lijn is met de klantwensen en een stuk beter te vinden is in Google.

DBNL
De Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) is een digitale collectie van teksten uit de Nederlandse letterkunde, taalkunde en cultuurgeschiedenis, van de vroegste tijd tot heden. De collectie representeert het hele Nederlandse taalgebied. DBNL komt tot stand door een samenwerking tussen de Taalunie, de Vlaamse Erfgoedbibliotheken en de KB.

Het bezoek aan de website dbnl.org nam in 2022 toe met 6% tot bijna 4,5 miljoen bezoeken. Er werden 525 nieuwe boeken en tijdschriftjaargangen aan de DBNL-

collectie toegevoegd. Online te raadplegen zijn nu onder meer het Plakkaat van verlatinge, in de editie van M.E.H.N. Mout uit 2018, werken van de Surinaamse auteur Edgar Cairo, waaronder De smaak van Sranan Libre (2007), dat in 1982 als hoorspel verscheen en over de Decembermoorden handelt, en diverse werken van Jeanne Reyneke van Stuwe, waaronder Krach (1927), een 'roman uit de handelswereld' (geschreven twee jaar vóór de grote Krach). Verder werden de overzichtelijkheid en toegankelijkheid van de website verder verbeterd, onder andere door een nieuw kleurenpalet.

Dataservices

Dataservices geeft mensen, organisaties en machines toegang tot KB-collecties als data, met als doel het bevorderen van het hergebruik van de digitale collectie voor wetenschappelijk onderzoek, erfgoed en creatieve industrie (binnen de mogelijkheden van het auteursrecht). Dataservices omvat al onze digitale objecten en metadata, zoals born digital materiaal, thesauri, bibliografieën en linked data. In 2022 heeft Dataservices meer dan 25 nationale en internationale onderzoeken gefaciliteerd door het verlenen van toegang tot onze digitale collecties. Delpher kranten is de meest gebruikte dataset, maar er was in 2022 ook vraag naar onder andere Delpher boeken en tijdschriften, middeleeuwse handschriften en de KB-catalogus. Voor het gebruik van de collecties die worden beschermd door het auteursrecht moeten de onderzoekers een overeenkomst tekenen. Daarnaast is er in 2022 een begin gemaakt met werkzaamheden voor de corpusselectie-tool, datasetbeschrijvingen en een pilot voor het project SANE.

Beeldmateriaal in Wikimedia

Om ons gedigitaliseerde historische beeldmateriaal beter vindbaar, zichtbaar én vrij herbruikbaar te maken, hebben we dit jaar zo'n 2.000 extra afbeeldingen aan Wikimedia Commons toegevoegd. In totaal zijn er in deze beeldbank nu 27.300 rechtenvrije KB-beelden beschikbaar voor hergebruik. Deze beelden zijn opgenomen in 4.600 verschillende Wikipedia-artikelen in 136 talen, die in 2022 gemiddeld tien miljoen keer per maand werden opgevraagd. Onze collectiebeelden hebben via Wikipedia dus aantoonbaar een wereldwijd bereik. Daarnaast vinden deze beelden hun weg naar andere Wikimedia-platformen zoals Wikidata, en naar websites zoals Google Images, social media, publicaties, nieuwsdiensten, academisch onderzoek en ander soorten vrij en commercieel hergebruik.

Vernieuwing Atlas of Mutual Heritage

De Atlas of Mutual Heritage (AMH), een samenwerkingsproject van de KB, het Nationaal Archief, het Rijksmuseum en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, is een online database met historische kaarten, afbeeldingen en foto's over het fysieke erfgoed van de Oost-Indische en West-Indische compagnieën wereldwijd, bedoeld voor onderzoekers en geïnteresseerden. De website is in 2022 geheel vernieuwd. Daarbij is het nu ook mogelijk om ontdekkingsreizen visueel en inhoudelijk te presenteren. Bovendien worden voortdurend nieuwe afbeeldingen toegevoegd. Met circa 3.000 bezoeken per maand van over de hele wereld, waaronder veel uit Zuidoost-Azië en het Caribisch gebied, voldoet de AMH aan de behoefte van lokale bezoekers aan informatie over het gedeelde, en vaak gevoelige, Nederlandse koloniale verleden.

Literatuurgeschiedenis.org

Literatuurgeschiedenis.org is een educatieve website voor middelbare scholieren, leraren en docenten in Nederland en Vlaanderen over de geschiedenis van Nederlandstalige literatuur. Het is een samenwerkingsproject van de KB en de Taalunie. Het Nederlands Letterenfonds heeft in 2021 een vierjarige subsidie toegekend om de website te verbeteren en uit te breiden.

De website bestaat uit ruim 450 inhoudelijke pagina's en wordt dagelijks uitgebreid en verbeterd. In 2022 zijn er 41 nieuwe pagina's toegevoegd, die zijn geschreven door academische neerlandici, met name over maatschappelijk relevante thema's, over Vlaamse, Surinaamse en Caribische literatuur en over vrouwelijke auteurs. Verder hebben de specialisten 20 bestaande pagina's grondig herzien. Daarnaast zijn er vier nieuwe thematische ingangen gemaakt voor pagina's over Moraal & ethiek, Nationalisme & taalstrijd, Surinaamse & Caribische literatuur, en voor literatuur uit en over voormalig Nederlands-Indië. Hiermee wordt het voor docenten en leerlingen gemakkelijker om literatuur vanuit een bepaalde invalshoek te bestuderen. Docenten kunnen ook gebruikmaken van volledig uitgewerkte thematische lessenseries en lesbrieven in het nieuwe menuonderdeel Lesmateriaal. In 2022 is een uitgebreid gebruikersonderzoek uitgevoerd, waarin de gebruikers de website hebben gewaardeerd met gemiddeld een 8,3. In totaal is de website ruim 620.000 keer bezocht.

KB-lidmaatschap

De KB helpt burgerwetenschappers en andere onderzoekers daarnaast ook met het zoeken naar literatuur door toegang tot gelicentieerde wetenschappelijke databases te organiseren. Het daarvoor benodigde KB-lidmaatschap is vooral interessant voor mensen die literatuur in de sociale en geesteswetenschappen nodig hebben, en geeft voor €15 per jaar thuistoegang tot onder andere EBSCO Academic Search Ultimate, Bertold Brechts Werke, De Gruyter Platform (Social Sciences and Humanities) en Vanity Fair Magazine Archive. Ook kunnen KB-leden gebruikmaken van de zoekhulp en browserextensie LeanLibrary, waarmee je in je favoriete zoekomgeving, bijvoorbeeld Google Scholar, naar literatuur kunt zoeken. De LeanLibrary geeft een seintje als de KB via een licentie toegang biedt. In 2022 hadden 10.625 mensen een KB-lidmaatschap.

Ook het gebouw van de KB is een plek waar mensen onderzoek doen, met gebruik van de fysieke of digitale collecties. In 2022 telde de KB 31.604 bezoekers, wat een duidelijk verschil is met 2021 toen er vanwege coronamaatregelen slechts 13.000 bezoekers van de diensten in de het KB-gebouw gebruik konden maken.

Open Science-activiteiten

Dankzij Open Science kunnen meer mensen onderzoek doen op basis van betrouwbare en gevalideerde informatie. De KB heeft Open Science daarom verankerd in haar strategie. In 2022 participeerde de KB samen met netwerkpartners als de universiteitsbibliotheken in de landelijke Open Science-agenda via de Adviesraad van het Nationaal Programma Open Science (NPOS). Via het NPOS nam de KB deel aan de eerste netwerkbijeenkomst van het Citizen Science Netwerk Nederland (CS-NL) dat is opgericht om burgerwetenschappers en formele wetenschappers met elkaar te verbinden. De KB droeg in 2022 bij aan Open Science met open diensten als Delpher, DBNL en Dataservices en door open access-bronnen en -publicaties beschikbaar te maken via bibliotheeksystemen als WorldCatDiscovery en de browserextensie LeanLibrary. Ook de dienst EBSCO Education Source voor het onderwijs past binnen de Open Science-agenda van de KB, omdat via deze database open access-publicaties beter vindbaar en toegankelijk worden gemaakt voor onderwijsprofessionals. Vanuit haar ambitie om de niet-wetenschappelijke gebruiker te helpen bij het doen van onderzoek, is de KB in 2022 supporting member geworden van Open Knowledge Maps. Deze zoekomgeving is speciaal ontwikkeld voor mensen buiten het wetenschappelijke circuit die wel wetenschappelijke publicaties willen raadplegen en onderzoek willen doen.

Metamorfoze

Metamorfoze is sinds 1997 het nationale programma voor het behoud van papieren erfgoed. Na 25 jaar gaat het programma een nieuwe fase in. De oorspronkelijke opdracht van het programma is dan voltooid: het meest bedreigde Nederlandse papieren erfgoed uit de periode 1840-1950 is geconserveerd en gedigitaliseerd. De uitdaging om papieren erfgoed van erfgoedinstellingen te conserveren en te digitaliseren is echter nog volop aanwezig. Ook papier van na 1950 is gevoelig voor autonoom verval. Om de activiteiten vanaf 2023 beter aan te laten sluiten op de netwerkgeoriënteerde taken van de KB is besloten om het coördinerende Bureau Metamorfoze als aparte afdeling van de KB op te heffen. We zien de activiteiten van Metamorfoze niet langer als losstaand onderdeel met een apart bureau maar als een structurele verantwoordelijkheid van de KB.

Verbonden erfgoed van bibliotheken

Stichting Pica heeft de KB gevraagd om de inrichting te verzorgen van de structurele programmalijn van Verbonden Digitaal Erfgoed. Deze programmalijn van Stichting Pica zorgt er vanaf 2023 voor dat bibliotheken een subsidieaanvraag kunnen indienen voor het verbinden van digitale collecties volgens de Richtlijnen van Netwerk Digitaal Erfgoed. Door gebruik te maken van het termennetwerk, persistent identifiers (PID's) en linked open data (LOD) wordt zoveel mogelijk informatie over een onderwerp op een duurzaam toegankelijke manier beschikbaar gesteld aan de gebruiker.

In de aanloop naar deze structurele programmalijn is dit jaar een pilot gestart waarbij tien bibliotheken digitale collecties met elkaar verbinden. Sommige bibliotheken hebben datasets voorbereid om ze naar LOD te migreren, andere hebben een literatuurplatform opgezet waar allerlei literaire collecties van verschillende erfgoedinstellingen aan elkaar gekoppeld worden. Op 22 september hebben de projectleiders de eerste tussentijdse resultaten met elkaar gedeeld. Op 22 november is, in de maand van het Netwerk Digitaal Erfgoed, een bijeenkomst gehouden bij de TU Delft Library waar onder andere aandacht werd besteed aan het gezamenlijke project van deze

bibliotheek met de Universitaire Bibliotheken Leiden: een verbeterde Allmaps-viewer voor het bekijken van digitale thematische kaartverzamelingen. Andere universiteitsbibliotheken hebben al interesse getoond in deze viewer en zouden hun digitale kaartmateriaal graag willen verbinden via Allmaps.

Programma Indisch Erfgoed Digitaal
De KB heeft samen met Netwerk Oorlogsbronnen (NOB) en het Indisch Herinneringscentrum (IHC) het programma Indisch Erfgoed Digitaal opgesteld.

Het programma Indisch Erfgoed Digitaal richt zich op het erfgoed van de brede Indische gemeenschap in Nederland. Het gaat om iedereen met wortels in voormalig Nederlands-Indië, die zelf of van wie de voorouder(s) door oorlogsgeweld en naoorlogse ontwikkelingen tot 1968 naar Nederland zijn gekomen. De focus ligt daarom op erfgoed uit, of in relatie tot, de periode 1930-1968. In juni 2022 heeft de selectiecommissie van het programma Indisch Erfgoed Digitaal een eerste selectie gemaakt uit de meer dan 60 aangemelde archieven en collecties. Uiteindelijk bleven vijf erfgoedinstellingen over, die in december geld toegekend hebben gekregen om in totaal negen archieven te digitaliseren. Nadat alle bestanden zijn gedigitaliseerd, worden ze samen met de metadata aangeboden aan Netwerk Oorlogsbronnen, die deze data verrijkt voordat de bestanden beschikbaar komen op het platform Indisch geheugen voor de toekomst van het Indisch Herinneringscentrum. Verder inventariseert de KB voor dit programma ook de gedigitaliseerde archieven, collecties en het audiovisueel materiaal en geeft deze inventarisatie door aan de collega's van NOB.

2.3.2 Uitgevoerde onderzoeken en samenwerkingen

In 2022 heeft de KB uiteenlopende onderzoeken uitgevoerd met verschillende samenwerkingspartners.

NL AIC Werkgroep Cultuur en Media
Als initiatiefnemer van de NL AIC werkgroep Cultuur en Media heeft de KB actief bijgedragen aan de totstandkoming van het position paper De Kunst van AI voor iedereen. De verbindende kracht van cultuur en media. Hierin schetsen diverse instellingen de potentie van AI (Artificial Intelligence, Kunstmatige intelligentie)-toepassingen en vermelden ze uiteenlopende gebruikerswensen. Het doel is om innovatie op het gebied van AI voor de cultuur- en mediasector in Nederland te bevorderen. Het position paper is op 21 januari overhandigd aan Barbera Wolfensberger, de directeur-generaal Cultuur en Media bij het ministerie van OCW.

De AI-Parade
Het project AI-Parade, een initiatief van de werkgroep Cultuur en Media, is gestart. De KB is de coördinator van het project. AI-Parade is een reizende manifestatie van 18 maanden, die burgers laat kennismaken met Artificial Intelligence en het gesprek laat voeren over de inzet en invloed van AI op de samenleving. In 2022 hebben acht bibliotheken in drie provincies deelgenomen aan de AI-Parade, waar debatten, workshops en tentoonstellingen werden aangeboden. Met een variatie aan aansprekende activiteiten kan een groot publiek worden bereikt.

Project Krant en Foto's
Samen met het Noord-Hollands Archief, Groninger Archieven, de technologiebedrijven Sioux Technologies en Picturae, heeft de KB krantenfoto's en persfoto's uit verschillende digitale bronnen aan elkaar verbonden in het project Krant en Foto's. Sioux heeft een beeldherkenningsalgoritme getraind dat toegepast is op een half miljoen persfoto's en een kwart miljoen krantenfoto's. De resultaten zijn ondergebracht in een beeldbank op www.krant-en-fotos.nl. Het project, dat is gefinancierd door het ministerie van OCW, is in 2022 afgerond. De pilot heeft aangetoond dat het mogelijk is om grote beeldcollecties uit verschillende bronnen aan elkaar te koppelen en ook aan het licht gebracht wat de hindernissen zijn. In een whitepaper hebben de partners de geleerde lessen voor de erfgoedsector opgenomen. Zes archieven hebben interesse getoond om ook hun persfotocollecties in te zetten in een vervolgproject, gericht op schaalvergroting en verbetering van het algoritme.

CLARIAH
CLARIAH is de nationale wetenschappelijke infrastructuur voor digitale wetenschappen. In 2022 hebben we er met onze partners voor gezorgd dat wetenschappers datasets makkelijker kunnen bevragen. De KB richt zich hierbij vooral op het verbeteren van de mogelijkheden om tekst- en datamining toe te passen op de datacollecties van de KB. Tot nu toe kopiëren onderzoekers de datacollecties, maar omdat het auteursrecht beperkingen oplegt voor dit kopiëren, hebben we in 2022 samen met SURF en onderzoekers een prototype gebouwd waarmee onderzoekers de data

rechtstreeks kunnen bevragen. Daarnaast hebben we de samenwerking tussen CLARIAH en het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) versterkt door een symposium te organiseren waar wetenschappers en medewerkers van erfgoedinstellingen kennis uitwisselden.

Desinformatie – SMILES

In het SMILES-project werkt de KB samen met de Haagse Hogeschool, het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid, de Fundación Goteo (Spanje) en de Media & Learning Association en Public Libraries 2030 (België) om nieuwe methodes voor media- en informatievaardigheden te ontwikkelen. Met dit project willen de deelnemende organisaties jongeren helpen om op een kritische manier om te gaan met digitale technologie. Ook verkennen ze de rol van openbare bibliotheken op dit vlak, in samenwerking met het onderwijs. Het project loopt tot 2023 en wordt gefinancierd door ErasmusPlus.

Vernieuwingsproject MAKERLAB

MAKERLAB is een proeftuin voor vernieuwing rondom maakplaatsen in bibliotheken, plekken waar onder meer kinderen van 4 tot 12 jaar zich ontwikkelen op het gebied van techniek en creativiteit. Binnen dit tweejarige project werd ontwerpend onderzoek gedaan naar de programmering en inrichting van maakplaatsen in hun lokale context, en er werden nieuwe methodes ontwikkeld voor het monitoren van de impact van maakplaatsen. Het onderzoek liep tot 31 december 2022 en werd gefinancierd door Stichting Pica.

Researchers-in-residence

Al sinds 2014 verblijven geselecteerde onderzoekers een half jaar in de KB om hun vragen met behulp van de nieuwste digitale technieken en de juiste ondersteuning te beantwoorden.

Researchers-in-residence: Museums on the Web

Museoloog Karin de Wild (Universiteit Leiden) is het onderzoek Museums on the Web gestart naar de webcollectie van de KB. Zij werkt een half jaar lang aan de aanleg van een speciale collectie van 800 museumwebsites, aan een SOLR-omgeving waarin de data van een kleine selectie museumwebsites full text te doorzoeken zijn en aan dashboards om de data visueel inzichtelijk te maken. Het is de eerste keer dat een onderzoeker zo uitgebreid toegang krijgt tot data uit WARC (Web-ARChive)-bestanden. We hopen er onder meer van te leren wat de kwaliteit is van de gebruikte dataset en hoe we de data en metadata beter naar het publiek toe kunnen brengen. De resultaten zal zij in het voorjaar van 2023 presenteren binnen de KB, op enkele congressen en door een speciaal nummer samen te stellen voor het vakblad Internet Histories: Digital Technology, Culture and Society (Taylor and Francis).

Researchers-in-residence: KB Lab

In het KB Lab laten we sinds 2014 de resultaten zien van onderzoekers die gebruik hebben gemaakt van onze digitale collecties. Naast tools zijn er ook afgeleide datasets en blogs te vinden die het resultaat zijn van onderzoeksprojecten. Afgelopen jaar zijn de bevindingen van researchers-in-residence Simon Kemper en Andreas van Cranenburgh gepubliceerd in de vorm van blogs, een tool en een dataset. Verder zijn er blogposts verschenen over onderzoek naar de KB-webcollectie. Iris Geldermans begon een blogreeks over linkanalyse en stagiaire Illyria Brejchova publiceerde een blog over het conceptueel modelleren van metadata uit de webcollectie. Tevens zijn er twee nieuwe toolpagina's online gekomen: een over het automatisch extraheren van content uit XML met Python en een andere over de reconstructie van het NL-Menu.

Researchers-in-residence: Future Libraries Lab

Voor de eerste keer is er een oproep voor een researcher-in-residence gepubliceerd voor onderzoekers van de TU Delft, waarbij ze ook kunnen werken aan een eigen onderzoeksvraag. De focus moet daarbij wel liggen op een van de thema's van het Future Libraries Lab, te weten: Knowledge Access and Discovery, Libraries for Individuals and Communities, Diversity and Inclusion in Future Libraries, of The Next Public Library: Innovation of the Library Building.

Uit de ingediende aanvragen is het projectvoorstel Multi-sensory representations and experiences of library special collections van Willemijn Elkhuizen (universitair docent bij de faculteit Industrieel Ontwerpen aan de TU Delft) geselecteerd. Zij gaat onderzoeken hoe de verschillende zintuigelijke attributen die je tegenkomt bij pop-up kinderboeken kunnen worden vastgelegd, hoe ze kunnen worden weergegeven en hoe ze kunnen worden gecommuniceerd met behulp van augmented reality (AR) en virtual reality (VR).

Gehonoreerde projecten

In 2022 zijn de volgende projecten van de KB gehonoreerd:

1. Het project MedievalMe (zie 2.4.1) als vervolg op het project Medieval Memes.
2. Het project ARTificial Intelligence for Simplified Texts (ARTIST) is geselecteerd voor de workshop ICT with Industry. Tijdens deze workshop zal een groep wetenschappelijke onderzoekers de mogelijkheden verkennen om nieuwsartikelen/boeken/publicaties toegankelijker te maken voor laaggeletterden, door AI-technieken toe te passen waarbij bijvoorbeeld publicaties automatisch worden herschreven.
3. Van wantrouwen naar vertrouwen: drie PIT's in Friesland, waarin de KB partner is, is door SIDN gehonoreerd. In dit project gaan deelnemers van drie lokale onderzoeksplatforms (PIT's) de feiten achter het nieuws onderzoeken. Zij leren informatie rond de eigen leefomgeving te duiden, krijgen tools aangereikt om zelf te kunnen onderzoeken, actiever deel te nemen aan het maatschappelijk debat en zelf mede vorm te geven aan hun (lokale) informatieomgeving. Het project zal worden gecoördineerd door Fers.

2.4 Vieren

Met het vieren van het geschreven woord willen we ons publiek op vernieuwende manieren in aanraking laten komen met onze collectie, het ermee inspireren en verrassen, en zorgen voor interactie en verdieping. Om te ontdekken waaraan onze nieuwe huisvesting straks moet voldoen, experimenteren we met activiteiten en publieksruimten.

2.4.1 Tentoonstellingen en evenementen

In 2022 hebben we onze Publieksprogrammering uitgebreid. We vergrootten het team betrokken collega's en organiseerden een flink aantal activiteiten voor ons publiek. Uiteraard samen met onze netwerkpartners.

(Nep)nieuws in verleden en heden

Op twee verschillende momenten hebben we dit jaar aandacht besteed aan nepnieuws: in het voorjaar met een debatmiddag over de rol van de media in het Rampjaar 1672, 350 jaar geleden, samen met de stichting Haagse Historie. Daarbij werden aan de hand van 17e-eeuwse voorbeelden uit de KB-collectie ook de verschillen en overeenkomsten met het heden besproken. En vervolgens in het najaar met het Fake News Festival over nepnieuws, met onder meer sessies met Foeke Postma (Bellingcat), journalist Rudy Bouma (Nieuwsuur), Jacqueline Kleijer (Bureau Jeugd en Media) en eigen medewerkers. Beide evenementen trokken in totaal 350 bezoekers.

Afb. 4. Fake News Festival (Foto: Beeldstudio KB)

Tentoonstelling BOEKen DELEN

Vanaf 20 december 2021 tot eind februari 2023 was er een tentoonstelling te zien in de KB van de boekencollectie van grafisch ontwerper Anthon Beeke (1940-2018), gecureerd door zijn levenspartner Lidewij Edelkoort. Beekes boeken vertellen het verhaal over hem als verzamelaar van boekwerken die hem inspireerden, vooral op het gebied van grafisch ontwerp, fotografie,

typografie, jazz en erotiek. Rondom deze collectie van Anthon Beeke organiseerden we twee lezingen en een workshop.

Afb. 5. Tentoonstelling BOEKen DELEN (Foto: Paul van Capelleveen)

Presentaties voor publiek met een visuele beperking

Voor mensen met een visuele beperking stelde de conservator Moderne gedrukte werken speciale presentaties samen van gevarieerde topstukken uit de collectie: van middeleeuwse handschriften tot luxe moderne uitgaven. Alles, voorzien van achtergrondverhalen, kon worden bestudeerd en veel mocht in handen worden genomen. Een vervolgprogramma is in de maak. Hiervoor werkte de KB samen met Passend Lezen, de Oogvereniging en Onbeperkt Lezen.

Medieval Memes

Eind 2020 lanceerde de KB de Medieval Meme Generator, een tool waarmee iedereen een nieuwe betekenis kan geven aan afbeeldingen uit de middeleeuwen. Voor het Europeana-congres hebben we hierover een online workshop gegeven tijdens het Digital Storytelling Festival. De website heeft in totaal 29.000 bezoekers en 38.000 bezoeken getrokken, en er zijn in 2022 meer dan 35.000 memes gemaakt.

MedievalMe

Met behulp van subsidie van de NWO Science Nationale Wetenschapsagenda (NWA) zijn we in samenwerking met de Universiteit Utrecht en bureau Doyle gestart aan een vervolg op Medieval Memes. MedievalMe is een project waarmee we een serious game ontwikkelen voor leerlingen van het voortgezet onderwijs. De game wordt gebaseerd op het middeleeuwse KB-collectiestuk Der naturen bloeme. Via de smartphone spelen de leerlingen gezamenlijk in de klas het spel. Met behulp van augmented reality krijgt het spel een diepere laag, waarmee de lesstof, ondersteund met verschillende wetenschappelijke disciplines, samen met het collectiestuk de klas inkomt.

Museumnacht

De KB heeft samen met het RKD en het Literatuurmuseum na negen jaar weer meegedaan aan de Museumnacht Den Haag op 8 oktober. Ruim 1.400 bezoekers vonden de weg naar ons pand, voor de hidden places tour, Spoken Word-dichters, het middeleeuwse spel Zwanzenborden, het proeven van een biertje bij de Bierverteller en een hand-panworkshop.

Poëziemiddag

Op 21 november organiseerden wij samen met voormalig Dichter des Vaderlands Tsead Bruinja, van de uitgave De eerste bloemlezing van de Nederlandse poëzie, een poëziemiddag met voordrachten van enkele dichters uit de bundel en muziek.

Congres Constantijn Huygens. Een leven in brieven.

Samen met Huygens ING en NL-LAB organiseerden we op 2 december het congres Constantijn Huygens. Een leven in brieven, als afsluiting van het project Brieven van Constantijn Huygens Online waarin in de afgelopen jaren de omvangrijke correspondentie van Huygens digitaal werd bijeengebracht en online werd ontsloten. Hieronder bevindt zich een groot aantal brieven van en aan Huygens uit de KB-collectie. Het congres stond in het teken van de veelzijdigheid van de persoon Huygens, en de nieuwe ontdekkingen die dankzij het online bijeengebrachte brievencorpus zijn gedaan.

Tentoonstellen collectie in 2022

De eigen tentoonstellingsruimte in de KB is in de pandemie ontmanteld. Wel zijn in de leeszaal van de KB vijf keer losse vitrines ingericht. In 2022 is het bruikleenverkeer weer een beetje op gang gekomen. We hebben 15 keer een bruikleen van onze collectie geregeld voor verschillende instellingen in Nederland (waaronder Huis van het boek, Rijksmuseum Amsterdam, Mauritshuis, Catharijneconvent, Centraal Museum en UB Leiden) en daarnaast hebben we voor twee Vlaamse instellingen bruiklenen geregeld voor tentoonstellingen in Brugge en in Leuven. Noemenswaardige stukken zijn: het Gruuthusehandschrift dat tot februari 2023 in het Sint Janshospitaal in Brugge te zien was; prachtige exemplaren van boeken van Maria Sybilla Merian die in de In volle bloei-tentoonstelling in het Mauritshuis én in de Onderkruipsel-tentoonstelling in het Rijksmuseum te bewonderen waren. Bijzonder was dat het olieverfportret van Campbell door Israëls in bruikleen is gegeven aan Museum Paul Tetar van Elven in Delft.

Afb. 6. Onderkruipsel-tentoonstelling in het Rijksmuseum (Foto: Ilse Korthagen)

2.4.2 Onderzoek en experimenteren in het KB Atelier

In het KB Atelier experimenteren we in kleinschalige projecten met nieuwe vormen van publieksinteractie. Hiermee ontdekken we nieuwe doelgroepen en partners en leren wij hun behoeftes kennen.

Artists-in-residence

Tegen de achtergrond van de aankomende verhuizing van de magazijnen kregen de drie kunstenaars Anne Geene, Risk Hazekamp en het collectief Gerlach en Koop eind 2021 de mogelijkheid om een maand lang aan de slag te gaan met de vraag: hoe beïnvloedt technologie het gebruik van de fysieke collectie?. De kunstenaars kwamen met opmerkelijke observaties, nieuwe perspectieven en bijzondere inzichten. Filosoof Jessica van der Schalk ging daarover met hen in gesprek en de kunstenaars lieten een werk voor ons achter.

Open Digital Libraries

Als onderdeel van het internationale project Open Digital Libraries (met de nationale bibliotheken van Oostenrijk en Estland) is de KB een samenwerking aangegaan met het Future Libraries Lab van de TU Delft (zie ook 2.3.2) en de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (KABK). In de afgelopen twee jaar (het project heeft een looptijd van drie jaar) zijn er verschillende exposities en installaties gemaakt en heeft er een boekpresentatie plaatsgevonden. Ook zijn wij met een kleine delegatie naar Wenen afgereisd om tussentijdse bevindingen met elkaar te delen.

Reciting footsteps of a Bhojpuri female migrant Soerdi

Met linked data als inspiratie heeft beeldend kunstenaar en onderzoeker Sarojini Lewis in september vanuit de KB onderzoek gedaan naar vrouwelijke contractarbeiders die aan het einde van de 19e eeuw vanuit India naar Suriname reisden. Ze nam Soerdi, de eerste vrouwelijke migrant die zij in de bronnen vond, als uitgangspunt voor haar zoektocht. Daarmee wil Sarojini vanuit een vrouwelijk perspectief en met een verpersoonlijkt verhaal een ander licht werpen op de Hindoestaanse diaspora. Om haar onderzoek te verrijken heeft ze ook de collectie van het RKD en het Nationaal Archief geraadpleegd. In het voorjaar van 2023 zal Sarojini haar onderzoek en het verhaal van Soerdi presenteren met een installatie in het KB Atelier.

De creatieve kracht van meertaligheid

In 2021 gingen we een tweejarige samenwerking aan met de Universiteit Utrecht rondom het onderzoeksproject The Multilingual Dynamics of the Literary Culture of Medieval Flanders, c. 1200 – c. 1500 (2018-2022) en keken we naar de dynamiek die teweeggebracht wordt door meertaligheid. We vroegen zes dichters (onder wie Sholeh Rezazadeh, Robin Block en Seckou Ouologuem) een eigen interpretatie te geven van het lied De capelaen van Hoedelem uit het Gruuthuse-handschrift. Tijdens de Museumnacht Den Haag op 8 oktober 2022 hebben deze dichters hun werk voor het eerst voorgedragen en daarmee werd het project afgesloten.

3. Zorgen voor het geschreven woord

We werken continu aan het toekomstbestendig houden van onze fysieke en digitale collecties. Bijvoorbeeld met de bouw van een nieuw boekenmagazijn, door de ontwikkeling van een nieuw digitaal magazijn en het in stand houden van de huidige fysieke en digitale magazijnen. Daarnaast digitaliseren we onze collecties en collectioneren we steeds meer enkel het digitale werk.

De digitale ontwikkelingen bieden volop mogelijkheden voor de ontsluiting van de collecties voor gebruik en onderzoek via onze diensten en dataservices. Daarbij werken we samen met de netwerken waarbinnen wij erfgoed- en bibliotheekcollecties in het heden beschikbaar stellen en voor de toekomst behouden.

3.1 Digitaal behoud

2022 was een gedenkwaardig jaar als het gaat om de langetermijnbewaring van onze digitale collecties. Op 12 december 2022 bestond ons e-Depot, het digitale magazijn van de KB, precies twintig jaar. En daaraan voorafgaand pionierde de KB al geruime tijd met het veiligstellen van digitale content. Dat we over zo'n lange tijdspanne in staat zijn gebleken digitale collecties te kunnen behouden is een bewijs dat we als organisatie onze taakstelling serieus nemen, de juiste mensen met expertise in huis hebben en we tijdig inspelen op technische en organisatorische veranderingen. We stonden dit jaar uitgebreid stil bij deze mijlpaal met ook speciale aandacht in de media.

Onze digitale collectie is in 2022 verder gegroeid naar bijna 2 petabyte in omvang. Om de duurzame toegankelijkheid van onze digitale collecties te kunnen waarborgen en de schaalvergroting alsmede de veranderingen in digitale publicatievorm te kunnen accommoderen, werkt de KB al enkele jaren aan de vernieuwing van haar verwerkingsprocessen en applicatielandschap: het nieuwe digitale magazijn. Doel is dit in de zomer van 2023 werkend te hebben. Het bouwen van het nieuwe digitale magazijn is complex en vernieuwend en heeft een grote impact op hoe we (gaan) werken in de organisatie.

In 2022 is de archiefoplossing Rosetta officieel in productie genomen en werd de laatste hand gelegd aan een nieuw behoudsregime voor onze collecties. De complexe opslagomgeving, personeelsverloop en kosten voor externe inhuur zorgen voor de nodige uitdagingen, zoals continuïteit en hogere kosten. Het CIO-oordeel door het ministerie van OCW is oranje/groen. Dat betekent dat een geslaagde implementatie zeer waarschijnlijk is, mits er goed op wordt toegezien dat risico's niet omslaan in problemen die de implementatie bedreigen. We verwachten de komende jaren onze bestaande collecties succesvol te migreren en nieuwe collecties aan te sluiten. Daarna kan de verouderde infrastructuur worden uitgefaseerd.

Net als in voorgaande jaren is in 2022 aandacht besteed aan kwaliteitsverbetering, preservering en samenwerking binnen diverse (inter)nationale netwerken. De KB is actief deelnemer geworden in de internationale gebruikersgroep voor Rosetta, waarin we onze belangen voor de verdere ontwikkeling van dit product naar voren brengen. Daarnaast nemen we zitting in de besturen van de International Internet Preservation Consortium (IIPC) ten behoeve van webarchivering op internationaal vlak en de Open Preservation Foundation (OPF) ten behoeve van toolontwikkeling en kennisdeling op het gebied van preservering. Binnen het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) delen we onze kennis via diverse kanalen, verzorgen we gastcolleges en werken we mee aan het actueel houden van de wegwijzers voor preserveringsbeleid, certificering en voorkeursformaten. Ten behoeve van kwaliteitsanalyse en -verbetering van ons webarchief continueerden we onze samenwerking met de Nationale Bibliotheek van Nieuw-Zeeland waarin we de Web curator tool hebben doorontwikkeld. Het hoogtepunt van het jaar op het gebied van webarchivering was de opname van de speciale webcollectie XS4ALL-homepages op de Nederlandse Memory of the World-lijst van Unesco.

3.2 Metadata

Halverwege 2022 ging de nieuwe registratiefunctie Alma succesvol live. Met de implementatie van dit Library Services Platform, een alternatief voor het GGC, gaan we een nieuwe fase in voor integraal beheer, verwerving en beschikbaarstelling van de KB-collecties, fysiek & digitaal.

Deze implementatie brengt ook met zich mee dat medewerkers het nieuwe systeem in de vingers moeten krijgen, primaire werkprocessen herzien worden en het gebruik van het systeem moet worden geoptimaliseerd. Dat is nodig zodat we de productie van onze metadata weer op peil brengen. In de tweede helft van 2022 hebben we volop gewerkt aan bedrijfscontinuïteit en doorontwikkeling. Dit gaat in 2023 nog door.

Met de ingebruikname van het nieuwe digitale magazijn en de nieuwe registratiefunctie blijven we aansluiten bij de internationale metadatastandaarden. Daarvoor neemt de KB deel aan internationale gremia.

Naast de huidige werkzaamheden kijken we naar de mogelijkheden van AI en andere manieren van automatisch metadateren. Daarvoor startten we afgelopen jaar een pilot rondom het automatisch beschrijven van onze e-books.

3.3 Fysiek magazijn

In 2022 is een belangrijke stap gezet in het realiseren van ons nieuwe boekenmagazijn: architectenbureau Office Winhov is geselecteerd en het voorlopig ontwerp van het gebouw en de robotinstallatie is samen met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en het adviesteam (Sweco en Denc) uitgewerkt (zie ook 5.6).

Het concept van een gebouw dat gunstige bewaarcondities voor de collectie kan realiseren zonder uitgebreide klimaatinstallaties is met een uitgebreide dynamische hygro-thermische simulatie onderzocht. Deze studie, een samenwerkingsproject met Helicon en de Rijksdienst Cultureel Erfgoed, is mogelijk gemaakt door het Metamorfoze-onderzoekstraject. De KB is een voortrekker in het implementeren van duurzamere strategieën voor collectiebehoud en is medeopsteller van de Klimaatverklaring voor erfgoedorganisaties, die op 13 december werd gepresenteerd aan de erfgoedsector tijdens het symposium Slim Geregeld. Ontwikkelingen van het binnenklimaat in erfgoedinstellingen.

Om de collectie tijdig klaar te hebben voor de geplande verhuizing over een paar jaar, zijn de grootschalige voorbereidende werkzaamheden in 2022 in gang gezet. De collectie wordt schoongemaakt en gebarcodeerd. Oude mappen en dozen worden vervangen. Waar nodig krijgen kwetsbare werken een beschermende doos, op maat gemaakt met een computergestuurde dozenmachine, die we dit jaar hebben aangeschaft. We doen er alles aan om de collectie gedurende deze voorbereiding en de verhuizing zo veel als mogelijk toegankelijk te houden. De komst van de dozenmachine en het opschalen van het voorbereidende werk werd in diverse media opgepakt.

3.3.1 Fysieke collectie

Groei collectie in 2022

In 2022 is onze collectie kranten, tijdschriften en boeken gegroeid met 366 meter. Dat is een stuk minder dan voorheen. Dit heeft vooral te maken met de langere verwerkingstijd in het nieuwe registratiesysteem Alma. De groei in 2022 bestaat uit:

- 15.785 kranten
- 16.038 tijdschriften
- 16.389 boeken

Onze totale collectie is nu 120.866 meter.

Bijzondere aanwinsten in 2022

Ook in 2022 verwierven we verschillende bijzondere werken, waaronder een vijftiende-eeuws Middelnederlands getijdenboek met miniaturen door de Utrechtse miniaturist Antonis Rogiersz. uten Broec, een onbekende incunabel van (vermoedelijk) de Zwolse drukker Richard Pafraet, een door de Franse kunstenares Marie Annaly-Lourse (1846-1910) handgeschreven en rijk geïllustreerd verslag van haar reis door België en Nederland, een dichtbundel van Lucebert, Van de afgrond en de luchtmens uit de verzameling van mede-vijftiger Rudy Kousbroek en de bijzondere pop-up Tip en Top op de maan van Kubašta. In bijlage B staat een uitgebreider overzicht van bijzondere aanwinsten.

4. De infrastructuur voor het geschreven woord organiseren

Ook in 2022 hebben we grote vorderingen gemaakt op het terrein van digitale duurzaamheid (3.1) en digitale bedrijfszekerheid (4.4). We hebben het levenscyclusbeheer, de preferente methode voor vernieuwing en instandhouding van digitale diensten, verder ontwikkeld en ingericht (4.1). Daarnaast hebben we flinke stappen gezet in het gebruik van ons nieuwe on premise twin datacenter en cloud datacenter (4.4.1). Ook op het gebied van digitale veiligheid hebben we vooruitgang geboekt (4.4.2). De KB is actief geweest in verschillende Public Spaces-initiatieven, waarmee we onze rol in de digitale publieke ruimte hebben versterkt (4.2). Met verschillende netwerkpartners hebben we de gezamenlijke digitale infrastructuur waar deze netwerken op steunen, verder ontwikkeld en uitgebouwd (4.3). Tot slot zijn we gestart met werkzaamheden in het kader van OCW Open (4.5).

4.1 We laten onze infrastructuur geregisseerd groeien

Om het levenscyclusbeheer verder te brengen hebben we tien domeinen ingericht. In deze domeinen werken vaste agile teams op basis van een domein-routekaart en in een DevOps-samenstelling, waarin softwareontwikkeling (Dev) en softwareoperaties (Ops) samengaan. Het idee van levenscyclusbeheer hangt rechtstreeks samen met de digitale transformatie van de KB als geheel.

Zoals afgesproken in de Netwerkagenda is vanuit de koersgroep Digitale Netwerkinfrastructuur een eerste versie van het OB-Informatieplan inclusief updatecyclus opgeleverd. Voor 2023 richten we ons verder met name op de Single Identity-implementatie, een eerste versie van de Collectieve OB Referentie Architectuur (COBRA), een oplossingsrichting voor de toekomstige ontvlechting van het GGC (Gemeenschappelijk Geautomatiseerde Catalogiseersysteem) en uiteraard de verbeterde versie van het OB-Informatieplan.

4.2 Digitale publieke ruimte

Het verkennen en versterken van onze rol in de digitale publieke ruimte doen we onder andere in samenwerking met PublicSpaces en openbare bibliotheken. Ook in onze erfgoed- en wetenschapsnetwerken zien we dat publieke waarden steeds meer aandacht krijgen. De KB levert hier een bijdrage aan.

De Digitale Spoelkeuken van PublicSpaces is een bruikbare analysetool om inzicht te krijgen in de wijze waarop publieke waarden worden toegepast in de organisatie. Ook de KB heeft deze tool ingezet op verschillende platformen, zoals de website-infrastructuur en de dienst Delpher. Het uitvoeren van 'de Spoelkeuken' is een voorwaarde om de PublicSpaces-badge te mogen voeren. Sinds de lancering van de nieuwe KB-website is de badge daar te zien. Een van de uitkomsten van de analyse is dat we het webanalyseplatform Google Analytics hebben vervangen door Matomo. Ook maken we geen gebruik van het sociale media-kanaal TikTok, omdat de privacy van minderjarigen daar in het geding is. De Spoelkeuken wordt ook samen met andere bibliotheken gebruikt, in het kader van het programma Digitaal Burgerschap.

Verder volgen we nieuwe (technologische) ontwikkelingen zoals AI (Artificial Intelligence, Kunstmatige Intelligentie), waarin de publieke waarden een cruciale factor zijn voor ons als publieke organisatie. Hiertoe zijn eerder al de ethische AI-principes ontwikkeld. Deze dienen als uitgangspunt bij het ontwikkelen van software voor zogeheten recommenders (aanbevelingen).

Proof of Provenance
Daarnaast is de KB betrokken geweest bij het project Proof of Provenance, waarin de authenticiteit van informatie kan worden geborgd. In een coalitie met zeven andere partijen (o.a. NPO en Waag) heeft de KB meegewerkt aan de ontwikkeling van een systeem dat moet helpen om desinformatie en fake news te voorkomen. In 2022 is er een werkend prototype ontwikkeld. De KB heeft aangegeven graag mee te doen in het vervolgtraject.

4.3 Gezamenlijke infrastructuur

4.3.1 Openbare bibliotheken

De KB beheert en ontwikkelt de Landelijke Digitale Infrastructuur (LDI), waarmee we samen met de openbare bibliotheken zorgen voor de digitale dienstverlening aan zoveel mogelijk Nederlanders. Belangrijke netwerkcomponenten zijn de Nationale Bibliotheekcatalogus (NBC+), de Website as a Service (WaaS), Interbibliothecair Leenverkeer (IBLV), G!DS, het Datewarehouse (DWH) en de infrastructuur voor de online Bibliotheek.

Het project Single Identity (bibliotheekleden krijgen één inlogaccount voor alle digitale bibliotheekdiensten) is van start gegaan, waarbij veel onderzoek is verricht naar wat dit van de verschillende partijen (zowel bibliotheken, POI's als leveranciers) vraagt. Hierbij is duidelijk geworden dat niet iedere leverancier al in staat is om de systemen in 2023 aan te passen. Hiermee wordt de implementatie van Single Identity met ongeveer een jaar vertraagd.

Er is een start gemaakt met de aanbestedingen van zowel het DWH-servicecontract als de herbouw van G!DS. Beiden trajecten zullen in 2023 worden afgerond. Ten behoeve van o.a. G!DS 2.0, Single Identity 2.0 en WaaS 3.0 heeft de KB een bedrag van € 32 miljoen aangevraagd bij OCW in het kader van de Werk aan Uitvoering-regeling (WaU). Dit bedrag zal in de komende jaren (tot en met 2031) worden benut om de LDI door te ontwikkelen en de collecties toegankelijker en inclusiever te maken.

4.3.2 Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE)

Het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE) stimuleert en faciliteert kennisdeling en samenwerking in de cultuursector. Veel van de activiteiten in het netwerk zijn gericht op het versterken van de zichtbaarheid, bruikbaarheid en houdbaarheid van digitaal erfgoed om zo de maatschappelijke waarde van collecties te vergroten. De KB levert een belangrijke bijdrage aan de realisatie van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed. De (eind)redactie en de webcare van de campagnewebsite Geheugen van Nederland, waarop we als netwerk gedigitaliseerd erfgoed promoten door het vertellen van verhalen, ligt bij de KB. Daarbij leveren we een bijdrage in netwerkverband aan het toegankelijk houden van digitale bronnen door andere erfgoedinstellingen te helpen bij het vormgeven van hun behoudstaak. Concreet door kennisdeling, een wegwijzer voor preservering en certificering alsook door een overzicht te bieden van de diverse webarchieven die in Nederland tot stand zijn gekomen.

4.3.3 Universiteitsbibliotheken & KB (UKB)

Binnen verschillende werkgroepen van UKB heeft de KB meegewerkt aan gemeenschappelijke zaken, zoals in de werkgroep Innovatie Digitale Bibliotheek, Digital Scholarship en Open Access. Binnen die context is ook meegewerkt aan de actielijnen van het Nationaal Programma Open Science (NPOS) waarbij we met name meegedacht hebben over de plannen voor een Open Knowledge Base die inmiddels aangepast is in de Open Research Information Agenda. Ten slotte hebben we een trekkende bijdrage geleverd aan de tijdelijke werkgroep UKB digitale collectie waarin een overzicht wordt gemaakt van de digitale collecties om vervolgens te bekijken welke digitale collecties duurzaam bewaard moeten worden.

4.4 Digitale bedrijfszekerheid

4.4.1 Datacentra: on premise (op de eigen computers) en cloud

In 2022 hebben we het nieuwe twin datacenter in Apeldoorn verder ingericht en in gebruik genomen. Een nieuwe architectuur van firewalls, load balancers en ondersteunende systemen helpt om de digitale bedrijfszekerheid en veiligheid te verhogen. Inmiddels is het grootste deel van onze applicaties gemigreerd van het datacenter Den Haag naar het datacenter in Apeldoorn. Daarnaast is het automatiseren van het nieuwe twin datacenter volgens de automatiserings-roadmap voltooid, waarmee we in staat zijn om snel en adequaat geautomatiseerde infrastructuur ter beschikking te stellen binnen de KB.

Het uitgangspunt van ons sourcing-beleid voor ICT is 'cloud, tenzij'. Als uitvloeisel daarvan zijn diverse extern gehoste informatiesystemen inmiddels gemigreerd naar de 'eigen' Azure-cloud van de KB, die volledig is ingericht conform best practices.

Op basis van cloud-technologie heeft de KB in samenwerking met een leverancier ook een oplossing gevonden voor het zogenaamde last resort archive; een tweede, technisch onafhankelijke, kopie van onze (collectie-)data. Zie ook 3.1.

4.4.2 Digitale veiligheid

Digitale veiligheid is een belangrijk thema voor de bescherming van onze collecties en diensten en speelt ook in komende jaren een belangrijke rol. Toenemende cyberdreigingen gaan ook aan de KB niet voorbij. Om die beter het hoofd te kunnen bieden is de personele capaciteit op het gebied van cybersecurity uitgebreid. Voor zowel preventie, detectie als een adequate respons hebben we aanvullende faciliteiten, processen en procedures in gebruik genomen.

4.5 OCW Open

In het kader van de Wet Open Overheid doet de KB mee aan het programma OCW Open. Per 2026 zal de KB voldoen aan een aantal criteria die moeten leiden tot een verbetering van onze informatiehuishouding. Het doel is een gemanagede situatie rondom openbaarmakingsprocessen, de transparantie van onze informatievoorziening en een optimale aansluiting op PLOOI (Platform Open Overheidsinformatie). We hebben organisatorisch een opzet gemaakt om aan de wettelijke vereisten te voldoen en gewerkt aan de planning voor de volgende vier lijnen: professionals en informatiebeheer, volume en aard informatie, informatiesystemen, bestuur en naleving.

5. Onze organisatie en onze netwerken ontwikkelen

Uit de voorgaande hoofdstukken is reeds gebleken hoe veelzijdig en omvangrijk de netwerken en samenwerkingsverbanden zijn waarmee we onze maatschappelijke waarde verwezenlijken. In ons beleidsplan stelden we ons ten doel om onze organisatie en netwerken te ontwikkelen door structuur, cultuur, kennis, competenties en gedrag beter aan te laten sluiten bij onze omgeving en onze doelen. We wilden nóg meer onze verantwoordelijkheid nemen in het netwerk van openbare bibliotheken, alsmede een impuls geven aan dataprocessen. Ook in onze internationale omgeving wilden we ons verder ontwikkelen. Hoewel het ontwikkeltempo vanzelfsprekend verschilt per activiteit, partner of vraagstuk, is het duidelijk dat we stappen hebben gezet sinds de integratie van drie organisaties in 2015, zowel in de KB zelf, als in en met onze netwerkverbanden.

We streven naar een organisatiestructuur met breed gedistribueerde verantwoordelijkheden, met sterke verbindingen, onderling en met de wereld om ons heen. Daar werken we stap voor stap naar toe. De leidraad hierbij is een besturingsfilosofie, waarbij het vraagstuk centraal staat, en niet het systeem, de afdeling of onze eigen organisatie. Deze beweging vergt veel aandacht. Klein en meeslepend veranderen is daarbij ons adagium, omdat we niet meer geloven in grootschalige verandertrajecten van bovenaf. Beter is het volgens ons dat er bij het samen werken (en samenwerken) lerend wordt bijgestuurd, en dat steeds meer mensen zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Het in 2020 gestarte leiderschapstraject, met zowel formele als informele leiders, is langs de lijnen van deze besturingsfilosofie opgezet. In 2022 is vanuit dit traject een aantal intervisiegroepen gestart.

5.1 Netwerk van openbare bibliotheken

Een geletterde samenleving, participatie in de informatiesamenleving en een leven lang ontwikkelen. Dat zijn de drie maatschappelijke opgaven uit het Bibliotheekconvenant 2020-2023. Het Bibliotheekconvenant is opgesteld na de evaluatie in 2019 van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob). In 2021 zijn deze maatschappelijke opgaven uitgewerkt in de Netwerkagenda 2021-2023. Jaarlijks vindt een update plaats van deze netwerkagenda. Het thema voor 2022 was samenwerken en vernieuwen.

Staatssecretaris Uslu heeft de Tweede Kamer eind 2022 geïnformeerd over de investeringen voor het herstel van de bibliotheeksector. Voor deze investeringen bleek in de Tweede Kamer brede steun. De staatssecretaris stelde dat het noodzakelijk is om het netwerk van fysieke bibliotheken op korte termijn, kwantitatief en kwalitatief, te repareren en te versterken. Komend jaar is € 29,7 miljoen beschikbaar, en dat loopt op tot een structureel bedrag van € 58,7 miljoen vanaf 2025. Vanaf 2025 komt er een zorgplicht voor gemeenten en provincies om de toegang tot de openbare bibliotheek te waarborgen.

2022 was ook het jaar van de midterm-review; de tussenevaluatie van het in 2020 gesloten convenant. De voornaamste conclusies zijn dat de convenantpartners het goed en belangrijk vinden dat het convenant er is. Ze zijn positief en tevreden over het opgavegericht samenwerken. Ook zien ze is dat er een grote beweging is ingezet die de bibliotheeksector vooruit kan helpen. Daarbij is de netwerkagenda een belangrijk instrument. De vertaalslag van de netwerkagenda naar de praktijk is een punt van aandacht, evenals het vrijmaken van voldoende tijd om uitvoering te geven aan het convenant.

In 2022 is er weer op allerlei manieren gewerkt aan kennis- en informatie-uitwisseling ten behoeve van de netwerksamenwerking. Dat gebeurde tijdens fysieke bijeenkomsten zoals het Nationale Bibliotheekcongres of expertmeetings, met thema's als: de bibliotheek in het digitale domein en het MAKERLAB. Maar ook op de uitwisselingsplatforms MetdeKB.nl en biebtobieb.nl, die worden beheerd en gemodereerd door de KB.

Al met al kijken we tevreden terug: openbare bibliotheken zijn essentiële instellingen en de netwerksamenwerking maakt dat er een stevige basis ligt waarop voortgebouwd kan worden.

5.2 Data-geïnformeerd werken

De hoeveelheid beschikbare data over diensten, gebruik en gebruikers neemt niet alleen toe bij de KB, maar in alle lagen van het bibliotheekstelsel. Ook de behoefte om die data te kunnen omzetten in waardevolle inzichten, marketingmogelijkheden en efficiencydoeleinden groeit. Daarnaast zijn er steeds meer tools en technieken beschikbaar om data te kunnen omzetten in klantinzichten en betere besluiten. Voor het openbare bibliotheeknetwerk spreken we rond data-geïnformeerd werken vaak over drie doeleinden: evaluatie (van de dienstverlening), optimalisatie en verantwoording.

In 2022 hebben we rond data-geïnformeerd werken zowel een visie als een concept leerplan opgesteld. Om dit onderwerp verder te verkennen hebben we drie cases uitgewerkt. De resultaten en aandachtspunten hieruit zijn meegenomen in de werkgroep Digitale Transformatie.

5.2.1 Haal meer uit data

In Haal meer uit data werkt de KB sinds 2020 samen met bibliotheken en POI's aan een aanpak om data-geïnformeerd te werken. Daarbij is veel aandacht voor het beter inzetten van de bronnen en instrumenten die er al zijn, zoals de landelijke onderzoeksinstrumenten en het Datawarehouse. In 2022 is nog meer de stap van theorie naar praktijk gemaakt. We boden bibliotheken en externe sprekers een podium om hun ervaringen te delen, gingen met verschillende datavraagstukken aan de slag en hielden elkaar op de hoogte van lokale, provinciale en landelijke initiatieven rondom data.

5.2.2 De Cockpit

In de Cockpit kunnen bibliotheken, POI's, gemeenten en andere stakeholders straks zichtbaar maken voor welke veranderingen openbare bibliotheken zorgen. Het gaat met name om de drie grote maatschappelijke opgaven zoals die in het Bibliotheekconvenant en de Netwerkagenda staan: het bevorderen van lezen, het stimuleren van participatie in de informatiesamenleving en het aanmoedigen van een leven lang ontwikkelen. In juli en november organiseerde het Fieldlab Kennis & Kwaliteit in samenwerking met de KB twee Designdagen over de inrichting van de Cockpit. Bibliotheken, POI's en stakeholders gingen samen aan de slag om de inhoud en inrichting van de Cockpit vorm te geven. Hoe bepalen we welke data relevant zijn? Hoe kunnen we de Cockpit zo inrichten dat alle doelgroepen er iets aan hebben? En hoe zorgen we ervoor dat het netwerk niet om de Cockpit heen kan? De antwoorden op deze vragen zijn uitgewerkt tot een aantal aandachtspunten, prototypen en user stories die in 2023 het uitgangspunt vormen voor het ontwerp van de Cockpit.

5.2.3 Impact

In het openbare bibliotheeknetwerk groeit de wens om niet alleen meer data-geïnformeerd, maar ook meer impactgericht te werken. Met het programma Impact levert de KB een bijdrage aan het meetbaar maken van de maatschappelijke effecten van bibliotheekdiensten. We doen dit door nieuwe meetinstrumenten te ontwikkelen, de uitwisseling van kennis over effectmeting te bevorderen en bibliotheken te ondersteunen bij en te trainen in impactgericht werken. Vanuit de Netwerkagenda heeft de KB in samenwerking met POI's de Impact community verder uitgebouwd. Zo zijn in 2022 inspiratie- en intervisiesessies georganiseerd en is er een nieuwe workshopreeks gepland om vervolg te geven aan de Leergang Impactmanagement. Daarnaast zijn er voorbereidingen getroffen om de Leergang in 2023 uit te breiden met een e-learning.

5.3 Internationaal

Onze internationale rol zijn we blijven vervullen, zowel onder nationale bibliotheken, als in internationale gremia van wetenschappelijke en openbare bibliotheken. Een aantal van onze onderzoeksactiviteiten vindt plaats in samenwerkingsverband en op het snijvlak van nationaal en internationaal (zie 2.3.2. en 2.4.2.).

CDNL en WLIC

In juli 2022 nam algemeen directeur Lily Knibbeler afscheid als de gekozen voorzitter van de Conference of Directors of National Libraries (CDNL), een wereldwijd samenwerkingsverband voor directeuren van nationale bibliotheken. Die positie bekleedde zij sinds 2018. Het gezelschap komt normaliter bijeen tijdens het jaarlijkse World Library and Information Congress (WLIC) van de International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). In 2022 was dat voor het eerst weer fysiek, in Dublin.

5.4 Duurzaamheid

In het beleidsplan 2019-2022 heeft de KB zich gecommitteerd aan een groenere toekomst, waarbij zij een bijdrage wil leveren aan het Parijse klimaatakkoord en de circulaire economie. Binnen de KB is de zogeheten De groene KB actief, een kernteam van medewerkers die het duurzaamheidsbeleid handen en voeten geven.

In 2022 heeft de KB verschillende stappen gezet met haar duurzaamheidsbeleid op het gebied van bedrijfsvoering, IT, Inkoop, collectiebehoud, onderzoek, transport en bewustwording. Zo is het aspect duurzaamheid opgenomen in het vastgestelde inkoopbeleid, zijn de installaties zo duurzaam mogelijk ingesteld en heeft De groene KB meerdere bijeenkomsten en de eerste Groene KB-Award georganiseerd, met als doel om de medewerkers bewuster te maken van duurzame opties. Mooie concrete voorbeelden van duurzame keuzes zijn het vervangen van tl-buizen door ledlampen, het installeren van lichtsensoren, het gedeeltelijk uitzetten van bepaalde klimaatinstallaties in het weekend en treinreizen in plaats van vliegen bij lange afstanden tot 500 km/minder dan 8 uur reizen.

Met partners uit het Netwerk Digitaal Erfgoed hebben we een studie gedaan naar de CO2-uitstoot van de opslag en het gebruik van digitale erfgoedcollecties. Zo hebben we gekeken naar de uitstoot van Delpher.nl. De resultaten zijn verwerkt in een rapport en praatplaat en gepresenteerd op de website van NDE en tijdens een webinar. Het rapport heeft op de internationale conferentie iPres 2022 de prijs voor de beste poster gewonnen.

Duurzaamheid is onderdeel van onze onderzoeksagenda en de KB heeft het Climate Heritage Manifesto in 2022 ondertekend.

5.5 Communicatie

2022 was het jaar waarin de nieuwe website van de KB werd gelanceerd. Met deze nieuwe website willen we het werk van de KB voor een breder publiek toegankelijk maken. Dit doen we onder andere door helder geschreven teksten en een duidelijke indeling van de onderwerpen per doelgroep. Ook ligt de focus op het genereren van meer nieuwsberichten. De KB was dan ook regelmatig in het nieuws: van de lancering van ons nieuwe merkverhaal en alle voorbereidingen van de verhuizing, tot het aanschaffen van een bijzonder middeleeuws handschrift. We vierden 15 jaar webarchivering, 20 jaar e-Depot, de toekenning van de Unesco-werelderfgoedstatus van de XS4ALL-webcollectie en we organiseerden het Fake News Festival.

5.6 (Her)huisvesting

De plannen voor nieuwe huisvesting van de KB vorderen met horten en stoten. Vooral een goede locatie voor het hoofdgebouw kost veel hoofdbrekens. Het in 2021 gestarte haalbaarheidsonderzoek naar de Bellevue-locatie leverde helaas niet het gewenste resultaat op. De door de ontwikkelaar gewenste woontorens bleken een te grote impact te hebben op de beschikbare ruimtes voor een KB op de onderste etages. De hele Bellevue-ontwikkeling kwam later tot stilstand door een opgelegde beperking van de hoogte van deze woontorens. De KB besloot begin 2022 de optie Bellevue te laten varen en terug te vallen op de afspraak uit het bewindsliedenoverleg van 2021: onderzoek de mogelijkheid voor nieuwbouw op de huidige locatie. Het RVB (en in het verlengde het Atelier van de Rijksbouwmeester) kreeg in het najaar de opdracht van de KB om een functionele en financiële haalbaarheidsstudie uit te voeren. In die studie zal op verzoek van de Rijksbouwmeester ook een behoudsvariant worden meegenomen. Het resultaat wordt maart 2023 verwacht.

De KB staat voor een complexe uitdaging. Het huidige pand verkeert in slechte staat en grote investeringen lijken nodig om de instandhouding te waarborgen. Maar de KB kan -uitgaande van een positieve uitkomst van bovengenoemd onderzoek- niet eerder het pand verlaten voor een tijdelijke huisvesting dan nadat de collecties zijn verhuisd naar het nieuwe magazijn (zie hieronder en 3.3). Tegelijk willen we de periode van instandhouding (en dus de investeringen daarvoor) zo kort mogelijk houden. Voorlopig lijkt het jaar 2028 het sleuteljaar te worden: de collecties zijn dan verhuisd naar een nieuw magazijn, de KB kan verhuizen naar tijdelijke huisvesting en de nieuw- of herbouw van het hoofdgebouw kan beginnen. Het ministerie van OCW onderkent bovenstaande uitdagingen en heeft een onafhankelijke 'verkenner' benoemd om het complexe herhuisvestingsproces van de KB naar een gewenste uitkomst te begeleiden.

De voorbereidingsfase voor het nieuwe magazijn verloopt -ondanks een kleine vertraging- naar wens. In het afgelopen jaar is in opdracht van het RVB een adviesteam met constructieve en logistieke expertise aan de slag gegaan en dit team heeft samen met architectenbureau Office Winhov een Voorlopig Ontwerp opgesteld. Op basis hiervan zal begin 2023 de aanbesteding starten voor het logistieke systeem, en zal een nieuw technisch team werken aan de totstandkoming van het Definitieve Ontwerp. Zoals het er nu naar uitziet kan de bouw na de zomer van 2024 beginnen.

Zoals gemeld vormt de instandhouding een grote uitdaging. Op basis van een nulmeting zijn de activiteiten benoemd (en indicatief begroot) die in de komende jaren voor een veilig en leefbaar gebouw moeten zorgen, voor de collecties en de gebruikers. Belangrijke projecten zijn daarvoor al succesvol opgeleverd, maar het RVB blijkt grote moeite te hebben met het omzetten van het instandhoudingsprogramma naar volgende projecten. Samen met OCW probeert de KB het proces weer nieuwe dynamiek te geven. Het ministerie bleek onder meer bereid om extra middelen beschikbaar te stellen aan de huurders en het RVB om een deel van de benodigde investeringen te dekken.

5.7 Digitale toegankelijkheid

In 2022 heeft de KB haar taken en verantwoordelijkheden op het gebied van digitale toegankelijkheid verder opgepakt. De uitvoering van het programma Digitale Toegankelijkheid - opgedeeld in de vier deeltrajecten KB-brede bewustwording, kennisopbouw, toegankelijke diensten en verantwoording hierover door middel van toegankelijkheidsverklaringen - is onverminderd voortgezet. In 2022 hebben er twaalf awareness-sessies plaatsgevonden, waarvan een voor WaaS-redacteuren. Naast een redactietraining is er een training voor ontwikkelaars/testers en een training voor UX/UI-designers beschikbaar. De voorbereidingen voor drie andere trainingen (vormgeving, functioneel beheer en pdf) zijn in gang gezet. Zes KB-diensten zijn onderzocht op toegankelijkheid en twintig diensten zijn voorzien van een nieuwe of geactualiseerde toegankelijkheidsverklaring. Met twee leveranciers zijn meerjarige contracten afgesloten om KB-websites en -apps te auditen. Deze activiteiten zullen er uiteindelijk toe leiden dat alle online diensten en producten van de KB voor iedereen toegankelijk zijn.

5.8 Privacy

Ook in 2022 stond privacy hoog in het vaandel bij de KB en is hier veel aandacht naar uitgegaan. In september 2022 heeft privacy-adviesbureau Considerati een adviesrapport uitgebracht over hoe de privacy binnen de KB nog verder verbeterd kan worden. Deze aanbevelingen zijn overgenomen in het verbeterregister van de KB, van waaruit gemonitord wordt op de voortgang.

5.9 Kwaliteitszorg en klachtenafhandeling

Op grond van de Kaderwet ZBO (Art. 19) legt de KB verantwoording af over de taakuitoefening van het beleid met betrekking tot kwaliteitszorg. Klachten- en bezwaarregelingen ten behoeve van klanten en medewerkers zijn aanwezig en worden via de daarvoor geëigende kanalen – KB-website en/of intranet – gepubliceerd. Besluiten die de KB neemt in de zin van de AWB staan uiteraard ook open voor bezwaar en beroep. De KB betracht de grootst mogelijke zorgvuldigheid bij de afhandeling van klachten en bezwaren jegens personen en instanties en neemt de daarbij benodigde maatregelen om tijdigheid en kwaliteit te garanderen.

Ontvangen Woo-verzoek- en bezwaarschriften 2022:

- In 2022 zijn geen Woo-verzoeken ingediend.
- In 2022 is één bezwaarschrift ingediend.

6. Personeel

6.1 Samenstelling personeel

In 2022 is de totale omvang van de gemiddelde bezetting in fte's licht gedaald ten opzichte van 2021. Tegelijkertijd zegt dat gemiddelde cijfer niet alles: het jaar begon met een bezetting van 470 fte, die gedurende het jaar daalde naar 464 fte aan het einde van het jaar. Kortom, het jaar begon met veel nieuwe collega's. De arbeidsmarkt in Nederland was stevig in beweging. Veel mensen zijn in de coronatijd blijven zitten op hun plek en daarna op zoek gegaan naar een nieuwe uitdaging. De economie veerde weer terug met als gevolg hoge aantallen vacatures en een krappe arbeidsmarkt. Ook de KB heeft een hoge uitstroom ervaren en als gevolg daarvan een hoge instroom gezien. In de geschiedenis van de KB zijn nog nooit zoveel vacatures vervuld in vergelijking met andere jaren: 80 medewerkers kwamen gedurende 2022 op basis van een arbeidsovereenkomst bij de KB in dienst. Ook waren zo'n 40 collega's mobiel en stroomden door naar een andere functie binnen de organisatie.

Contractsoort	2021	2022
Vast contract	355	350
Tijdelijk contract	55	53
Totale bezetting medewerkers (fte)	410	403
Externen	51	54
Totale bezetting (fte)	**461**	**457**

Figuur 1: Gemiddelde bezetting naar contractsoort in fte's in 2021 en 2022

De gemiddelde leeftijd van alle KB-medewerkers is nagenoeg gelijk gebleven met het voorgaande jaar: 48 jaar en 2 maanden. Dit komt precies overeen met de gemiddelde leeftijd van alle medewerkers in dienst bij de overheid. Met 90 medewerkers van 60 jaar en ouder en 86 medewerkers van 35 jaar of jonger is de diversiteit in leeftijden toegenomen. Qua genderbalans neemt het percentage vrouwen binnen de KB geleidelijk toe. Van 50% in 2020, naar 53% in 2021 en 54% in 2022. In de ambtelijke top van de organisatie (directieteam en afdelingshoofden) is 57% van de medewerkers vrouw. Daarmee voldoet de KB aan het streven van het kabinet dat binnen de (semi)publieke sector meer vrouwen in de top werkzaam zijn en een 50/50 man-vrouwverdeling te realiseren.

Figuur 2: Personeelssamenstelling op basis van gender en leeftijd

De Wet banenafspraak en quotum arbeidsbeperkten (Quotumwet) regelt dat werkgevers banen creëren voor mensen met een arbeidsbeperking en/of afstand tot de arbeidsmarkt. Voor het jaar 2022 betekende dit wederom een toename in de jaarlijkse taakstelling. Waar het in 2021 nog ging om het invullen van 16,5 participatiebanen, steeg het quotum voor de KB naar 18 banen met een arbeidsduur van 25,5 uur per week. Hoewel het gelukt is om ruim 10,1 participatiebanen in te vullen, zijn over heel 2022 helaas 7,9 garantiebanen te weinig ingevuld. De KB blijft actief kijken waar mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een plek in de organisatie kunnen krijgen.

6.2 Leren en ontwikkelen

Veerkracht en het snel kunnen inspelen op klantvragen en andere veranderingen, is belangrijk voor een organisatie. De KB streeft daarom naar een meer flexibele en lerende organisatie, in lijn met haar besturingsfilosofie. In een lerende organisatie staat het blijvend leren en ontwikkelen van medewerkers centraal. Het stimuleren en faciliteren van persoonlijke en professionele ontwikkeling is daarom belangrijk. Daaronder zit de overtuiging dat het mogelijk is altijd, overal en op verschillende manieren te leren, op een manier die past bij de persoon.

Welke vorm van leren iemand het beste past, hangt uiteindelijk af van diens leerdoelen en leervoorkeuren. In 2022 waren er binnen de KB vele mogelijkheden voor medewerkers om zich te ontwikkelen: in totaal is € 608K geïnvesteerd in de ontwikkeling van medewerkers en teams. Voor interne kennisdelings-sessies konden medewerkers weer terecht bij De Weetfabriek, het programma voor en door medewerkers om kennis met elkaar te delen. Ook zijn diverse trainingen en workshops intern aangeboden, waarin het versterken van leiderschap en persoonlijke ontwikkeling in relatie tot onze organisatieontwikkeling centraal stonden. In totaal gingen 179 medewerkers aan de slag met een combinatie van theorie, oefeningen, experimenten en casuïstiek uit de eigen werkpraktijk. Vaardigheidstrainingen zoals 'Van feedback naar feedforward', Informeel leiderschap, Crucial conversations en Sociale veiligheid. Maar ook met beroepsgerelateerde trainingen als Agile foundation, Grafisch faciliteren, Professional Scrum Product Owner, Collectiehulpverlening en Jira foundation workshops.

De KB biedt haar medewerkers ook een online trainingsplatform (GoodHabitz). Zo werkten 125 KB'ers online aan hun persoonlijke ontwikkeling. Ieder kan zelf kiezen wat te leren, waar, wanneer en op een manier die bij hem of haar past. Met 130 verschillende online trainingen op het gebied van persoonlijke effectiviteit, digitale vaardigheden, online samenwerken, werkgeluk, leiderschap, gedragsverandering en digitale transformatie is er een ruime keuze voor ieder beschikbaar.

Bij ontwikkelen wordt in eerste instantie vaak gedacht aan het volgen van een opleiding. Leren op de werkplek is echter vaak effectiever dan het volgen van een formele opleiding of training. Op verschillende plekken in de organisatie hebben medewerkers gewerkt aan ontwikkeldoelen via leren op de werkvloer. Bijvoorbeeld medewerkers die met nieuwe taken uitgedaagd zijn in hun ontwikkeling of die hebben meegelopen met meer ervaren collega's. Zo liepen het afgelopen jaar een aantal collega's stage binnen enkele van onze scrum-teams, zodat zij de kunst af konden kijken van een Scrum Master of Product Owner. De Scrum Masters en Product Owners van die teams leerden de stagiairs het vak in de praktijk en traden op als coach.

In 2022 is er eveneens geleerd middels evalueren, reflecteren en feedback, wat een vast onderdeel is van de werkwijze van de verschillende agile teams en binnen onze projecten en programma's. Daarnaast zijn verschillende intervisiegroepen gestart. Ook hebben meerdere medewerkers met de hulp van een coach gewerkt aan het vergroten van hun persoonlijke effectiviteit. Tot slot is in teamtrajecten gewerkt aan het verbeteren van de samenwerking en communicatie, onderling en met andere teams. Zo was 2022 na de enigszins trainingsluwe coronaperiode echt weer een actief leer- en ontwikkeljaar.

6.3 Inzetbaarheid en ziekteverzuim

Het eigen-regiemodel is de visie onder het ziekteverzuim- en reïntegratiebeleid van de KB. In dat model staat het gesprek tussen leidinggevende en medewerker centraal en ligt de focus op wat iemand nog wel kan en niet op het ziek zijn. Het ziekteverzuimpercentage is de afgelopen jaren licht gestegen. Waar het ziekteverzuim over 2021 nog 5% bedroeg, is dit over 2022 toegenomen naar 5,5%.

Naast het ziekteverzuimpercentage nam over heel 2022 de gemiddelde ziekmeldingsfrequentie per medewerker ook toe en wel naar gemiddeld 1,75 ziekmeldingen per medewerker per jaar. Ook landelijk is het gemiddelde ziekteverzuim gestegen. Volgens de cijfers van het CBS kwam landelijk het ziekteverzuimcijfer in het derde kwartaal van 2022 al uit op 5% en werd over het laatste kwartaal een verdere stijging verwacht. Ook dit jaar speelde corona daarin een belangrijke rol, naast een toename in het aantal griepgevallen. Tegelijkertijd speelt de toegenomen werkstress door werkdruk hierin een rol, voornamelijk veroorzaakt door de hoge in- en uitstroom waardoor het werk tijdelijk door minder mensen verzet wordt.

Figuur 3: Overzicht ziekteverzuimpercentage en meldingsfrequentie KB

6.4 Sociale veiligheid

Sociale veiligheid op het werk is uitermate belangrijk voor ieders werkplezier, voor het behouden van medewerkers en het voorkomen van uitstroom. Het is ook een voorwaarde voor een lerende organisatie. Een artikel op Plein, het intranet van de KB, naar aanleiding van de maatschappelijke discussie begin 2022 over grensoverschrijdend gedrag maakte ook onder de medewerkers van de KB een discussie los. Daaruit werd duidelijk dat ongewenste omgangsvormen helaas ook bij de KB soms voorkomen en de KB als werkgever daar lessen te leren had. Daarom is gericht werk gemaakt van het verbeteren van de sociale veiligheid binnen de organisatie, met als uitgangspunt: Een sociaal veilige werkomgeving is een omgeving waarin werkenden respectvol met elkaar omgaan, zichzelf kunnen zijn, fouten mogen maken en hun vakmanschap optimaal kunnen inbrengen in hun betekenisvolle werk.

Zo zijn alle protocollen die een rol spelen bij sociale veiligheid onder de loep genomen, geactualiseerd en toegankelijker gemaakt. Voor medewerkers is het nu veel duidelijker gemaakt welke ondersteuning iemand kan krijgen die last heeft van ongewenste omgangsvormen. Samen met de vertrouwenspersonen is gewerkt aan deze protocollen en is de bemensing van de vertrouwenspersonenorganisatie vernieuwd. Ook zijn externe vertrouwenspersonen aangesteld.

Leidinggevenden spelen een belangrijke rol in het creëren van een veilige werkomgeving. Een extern bureau is ingezet om diverse trainingen te verzorgen voor de KB. Zo zijn alle leidinggevenden getraind met het doel om grensoverschrijdend gedrag beter te herkennen, de eigen rol daarbij beter te kennen en vaardigheden te versterken om grensoverschrijdend gedrag aan te pakken en te laten stoppen. Ook een bredere groep leiders en voorlopers zijn getraind op dit thema. Daarmee is in 2022 een stevige basis gelegd voor een sociaal veilige werkomgeving binnen de KB.

7. Financiën

7.1 Toelichting verschillen begroting versus realisatie 2022 (op hoofdlijnen)

De begroting 2022 liet, voorafgaand aan dotatie en onttrekking van reserves en fondsen, een bruto negatief resultaat zien van - € 5.904K, met uiteindelijk na mutaties voor bestemmingsreserves en -fondsen een resultaat via de algemene reserve van - € 1.015K.

De uiteindelijke uitkomst van de jaarrekening 2022 laat een behoorlijk afwijkend beeld zien met een bruto resultaat van € 12.748K voorafgaand aan dotatie en onttrekking van bestemmingsreserves en -fondsen en een uiteindelijk resultaat van € 1.241K zijnde de dotatie aan de algemene reserve. Kortom: voor verwerking van reserves en fondsen is er een verschil met de begroting van € 18.652K.

Een toelichting op de grootste afwijkingen is daarom op zijn plaats (voor een meer gedetailleerde uitwerking wordt verwezen naar de jaarrekening).

Het grootste deel van het verschil vloeit voort uit de aanpassing van de beschikbare baten (€ 21.137K), waar tegenover een toename in de lasten staat van € 2.485K.

Bedragen: x € 1.000	2022 Begroting	2022 Realisatie	Verschil
Baten			
Rijksbijdragen	105.061	119.869	14.808
Overheidsbijdragen	19.080	21.715	2.635
Baten werk in opdracht van derden	1.767	4.233	2.466
Overige baten	864	900	36
Totaal baten	**126.772**	**146.717**	**19.945**
Lasten			
Personeelslasten	47.477	44.638	-2.839
Afschrijvingen	1.523	1.975	452
Huisvestingslasten	10.133	11.732	1.599
Overige lasten	73.543	75.624	2.081
Totaal lasten	**132.676**	**133.969**	**1.293**
Saldo baten en lasten	**-5.904**	**12.748**	**18.652**
Resultaatbestemming			
Mutatie bestemmingsreserves	-3.618	-2.355	1.263
Mutatie bestemmingsfondsen	-1.271	13.862	15.133
Dotatie (+) / onttrekking (-) aan de algemene reserve	**-1.015**	**1.241**	**2.256**

Samen een positief bruto resultaatverschil ten opzichte van de begroting van € 18.652K, waarvan uiteindelijk € 16.396K ten gunste komt van de bestemmingsfondsen en – reserves. Waardoor uiteindelijk een positief verschil ten opzichte van de begroting resteert voor de algemene reserve van + € 2.256K.

Belangrijke mutaties aan de batenzijde:
De totale toename aan baten van € 21.137K is opgebouwd uit de volgende omvangrijke wijzigingen:

- De tweede aanvullende rijksbijdrage Koninklijke Bibliotheek 2022 van in totaal **+ € 14.808K** (beschikking ontvangen december 2022) bepaalt in hoge mate de wijzigingen voor de WHW en de Wsob, te weten:

- Loon- en prijscompensatie WHW 2022 ad + € 1.792K (incl. OCW Open-deelprogramma IHH/IV ad € 108K)
- Correctie Wsob van + € 6.515K, waarvan € 3.516K voor loon-en prijscompensatie van de verschillende onderdelen en een aanvulling op de middelen voor de online Bibliotheek en e-lending van € 3.000K
- Een eenmalige compensatie vanuit OCW van € 6.500K voor de instandhouding van het huidige kantoorpand (Prins Willem-Alexanderhof 5)

- Een aanvulling van € 3.826K op de Rijksbijdrage BZK Digitale Inclusie ('Overige overheidsbijdragen')

- Een forse toename van 'Baten in opdracht van derden' van € 2.466K, voornamelijk ten gevolge van toename subsidies externe projecten (+ € 2.375K) naast een beperkte toename van KB-passen en digitale abonnementen (samen + € 64K).

Belangrijkste wijzigingen aan de lastenzijde

- Lager uitvallende personele lasten van **-/- € 2.839K** (begrote formatie 489 fte, feitelijk gewogen gemiddelde over de 12 maanden van 457 fte). De arbeidsmarkt kwam na de coronaperiode in een stroomversnelling met veel vacatures en mobiliteit. Ook bij de KB: 80 nieuwe collega's werden verwelkomd en 40 stroomden intern door. Vervulling van vacatures kost tijd en leidt tot tijdelijke onderbezetting. In een arbeidsmarkt, die nog nooit zo krap is geweest als in 2022, bleek de vervulling van vacatures vaak lastig en duurde de vervulling ervan vaak langer dan gebruikelijk. Gezien de digitale transformatie in het werk van de KB hebben we ook steeds vaker IT-functies te bemensen. Dat deel van de arbeidsmarkt behoort tot de krapste segmenten, waardoor vervulling van vacatures daar vaak langer dan gebruikelijk op zich liet wachten. Aanvullend is door de directie met het oog op inflatoire knelpunten in de begroting 2023 in het najaar 2022 ook kritisch gestuurd op de ontwikkeling van de feitelijke bezetting.
- Hoger uitvallende huisvestingslasten met **+ € 1.599K**, met name door:
  - Toename exploitatiekosten (+ € 313K) (energielasten)
  - Hogere onderhoudslasten van € 1.067K, grotendeels bepaald door niet begrote instandhoudingskosten (+ € 915K)
  - Hoger uitvallende servicekosten (+ € 379K) en lager uitvallende schoonmaakkosten (-/- € 137K)
- Toename van overige lasten met **+ € 2.081K**. Voor het grootste deel veroorzaakt door:
  - Aanvullende verplichtingen IDO/OBDO ad + € 2.437K
  - Lager uitvallende kosten e-content ad -/- € 2.583K
  - Hoger uitvallende kosten externe projecten + € 2.631K (in lijn met hogere baten)

Mutaties bestemmingsreserves en – fondsen

Het grote bruto verschil ten opzichte van de begroting van € 18.652K loopt grotendeels weg via twee omvangrijke dotaties aan bestemmingsfondsen:

- De **€ 6.500K** eenmalige dekking voor instandhoudingskosten van de locatie Prins Willem-Alexanderhof 5, waarvoor in afwachting van de feitelijke instandhoudingskosten RVB een bestemmingsfonds is aangelegd.
- Voor inkoop e-lending en e-content vindt een dotatie plaats van **€ 6.262K.** Die wordt bepaald door de aanvullend beschikbaar gestelde middelen van € 3.000K en de vrijval op de begrote uitgaven 2022.

Ten opzichte van de begroting (onttrekking aan algemene reserve van -/- € 1.015K), wordt uiteindelijk € 1.241K gedoteerd, ergo een verschil van **€ 2.256K**.

7.2. Kerngetallen

De liquiditeit, solvabiliteit en het weerstandsvermogen zijn indicatoren van de financiële positie van een organisatie. De liquiditeit laat de mate zien waarin een organisatie in staat is aan haar kortlopende verplichtingen te voldoen. Gedefinieerd als de verhouding tussen de vlottende activa en de kortlopende schulden (current ratio). De KB hanteert hiervoor een minimale waarde van 1,5 (Treasurystatuut).

Ratio's	31/12/2021 Realisatie	31/12/2022 Begroting	31/12/2022 Realisatie	31/12/2023 Begroting	31/12/2023 MJP	31/12/2024 MJP	31/12/2025 MJP
Solvabiliteit	0,70	0,67	0,67	0,67	0,70	0,66	0,60
Weerstandsvermogen	0,45	0,35	0,43	0,40	0,44	0,36	0,28
current ratio	3,42	3,04	2,99	3,19	3,39	2,98	2,54

Met een liquiditeit boven de 3 in de afgelopen jaren was (en is) de KB ruimschoots in staat haar kortlopende schulden te voldoen (zie ook meerjarenramingen in hoofdstuk 8 Continuïteitsparagraaf). De solvabiliteit en het weerstandsvermogen zijn een indicatie voor de financiële gezondheid van een organisatie op lange termijn. De solvabiliteit is gedefinieerd als de verhouding tussen het eigen en het totale vermogen.

Het weerstandsvermogen is gedefinieerd als het eigen vermogen minus de materiele vaste activa ten opzichte van de baten. Waarbij het weerstandvermogen vooral de 'vrije' vermogensbuffer weergeeft die de KB beschikbaar heeft voor het opvangen van eventuele calamiteiten.

8. Continuïteitsparagraaf

8.1 Inleiding

Het financiële beleid van de KB is gericht op een structureel evenwicht tussen baten en lasten. De KB stuurt op een neutraal exploitatieresultaat (behoudens ingecalculeerde dotaties of onttrekkingen aan bestemmingsreserves en/of - fondsen). Bij dotaties aan reserves wordt geanticipeerd op de keuzes die volgen uit de strategische beslissingen.

De continuïteitsparagraaf is een verplicht onderdeel van het bestuursverslag. De KB stelt geen meerjarenbegroting op, maar maakt een prognose voor 2023 tot en met 2025 op basis van de realisatie 2022 (R2022), de begroting 2023 (B2023) en de toekomstige ontwikkelingen voor zover die op dit moment bekend zijn. Er is geen sprake van (verwachte) significante investeringen (> 15% van totaal aan baten) in 2026 en of 2027. Deze jaargangen zijn daarom niet meegenomen in deze continuïteitsparagraaf.

Als wij alleen kijken naar de financiële verhoudingen in de eindbalans voor de jaren 2023, 2024 en 2025, zoals nu geprognosticeerd vanuit de begroting 2023 en de jaarrekening 2022, dan laten de solvabiliteitscijfers (verhouding eigen vermogen versus vreemd vermogen) niet direct financiële continuïteitsrisico's zien. Toch is dit een vertekenend beeld en spelen er ontwikkelingen die bij 'worst case' een negatief effect kunnen hebben op de uitvoerende en financiële continuïteit van de KB. Belangrijke bepalende factoren hierbij zijn:

- Ontwikkelingen de komende jaren met betrekking tot de energiekosten.
- De mate waarin de KB haar personele bezetting in balans weet te brengen met de beschikbare personele budgetten.
- De mate waarin de KB haar bekostiging in balans weet te brengen met haar digitale transformatie en de kostenstructuur die hierbij hoort.
- Ontwikkelingen de komende jaren met betrekking tot de instandhouding van de huidige huisvesting, nieuwe huisvesting publieks- en kantoorfuncties, nieuwe magazijnfunctie en de benodigde middelen hiervoor.

Bij ongewijzigd beleid en vergelijkbare externe ontwikkeling als bij de opstelling van dit jaarverslag, zal de KB te maken krijgen met een snelle uitputting van haar algemene reserve, waardoor zij mogelijk gedwongen zal worden om een beroep te doen op haar gereserveerde reserves, waarmee onderliggende (externe) afspraken en verplichtingen in de knel zullen komen en de KB de uitvoering van al haar huidige taken niet kan garanderen.

De verschillende kansen en risico's voor de komende jaren, zullen wij hierna in meer detail bespreken.

8.2 Ontwikkeling Personeel

Ontwikkeling personeel in fte's

	R2021	B2022	R2022	B2023	MJP2024	MJP2025
eigen personeel (vast of tijdelijk in dienst)	410	440	403	400	400	400
externe inhuur	51	49	54	45	45	45
Totale formatie (B) / bezetting (R)	461	489	457	445	445	445
Aandeel bestuur / management	41	41	38	37	37	37

Toelichting:

- De realisatiecijfers voor de jaren 2021 en 2022 betreffen de gewogen gemiddelde bezetting over deze jaren, afgeleid uit de standen per maand.
- Vanuit de begroting 2023 is € 43,5 mln. beschikbaar voor (directe) personele lasten. De benoemde 445 fte is hiervan een cijfermatig afgeleid gemiddelde voor externe en interne medewerkers. De KB streeft naar een gemiddelde formatieve verhouding tussen eigen personeel (vaste en tijdelijke contracten) en extern ingehuurd personeel van 90%:10%. De huidige gemiddelde personele last) voor eigen personeel is € 90.000 en voor externe inhuur € 167.000 (peildatum 1 januari 2023). Gegeven de benoemde verhoudingen betekent dit voor 2023 een gemiddelde beschikbare formatieve ruimte van 445 fte.
- Dit is lager dan de gemiddelde bezettingscijfers van voorgaande jaren en ook in vergelijk met de feitelijke bezetting per 1 januari 2023 (464 fte, waarvan 53 fte externen).
- Om echter te voldoen aan de kwaliteit van met name de digitale dienstverlening van de KB en de continuïteit van de operatie te waarborgen, zijn in aanvulling op de feitelijke bezetting (van 31/12/2022) voor 2023 een aantal essentiële vacatures opengesteld, waardoor de teller van de door de directie goedgekeurde formatie (de feitelijke bezetting aangevuld met deze vacatures) uitkomt op 500 fte (waarvan 48 externen, zoals aangegeven in kolom MJP 2023). Omdat 100% invulling van deze vacatures op 1 januari 2023 niet reëel is (zie hiervoor ook het verschil tussen begroot en feitelijk 2022), zal de feitelijk gemiddelde bezetting voor 2023 waarschijnlijk lager zijn. Zowel de feitelijke bezetting per 31/12/2022 (464 fte à ca. 2,5 mln. euro hoger) als de goedgekeurde formatie (500 fte à 5,2 mln. euro hoger bij volledige bezetting voor geheel 2023) laten een kloof zien met de vanuit de begroting beschikbare personele middelen. Hier ligt dan ook een stevige uitdaging voor de KB, om enerzijds haar feitelijke personele lasten 2023 in lijn te brengen met de beschikbare budgettaire ruimte (door onder andere te sturen op een effectievere en slimmere inzet van haar medewerkers) en anderzijds haar (structurele) bekostiging meer in lijn te krijgen met haar wettelijk takenpakket.
- De KB heeft te maken met oplopende kosten voor het veiligstellen van de nationale bibliotheekverzameling (een wettelijke taak op grond van de WHW) in het digitale domein en met de – rijksbreed ervaren – oplopende IT-kosten. De KB is hierover in gesprek met het ministerie (OCW), maar de uitkomsten daarvan zijn nog onzeker. De groei in benodigde formatie, met name bij de IT-functies, houden hier deels mee verband.
- In de bovenstaande tabel is het geraamde aantal fte's voor de jaren 2024 en 2025 gelijk gehouden aan de begroting voor 2023. Verdere planvorming heeft onze aandacht. De KB werkt hier doorlopend aan met als doel een goede afstemming tussen de beschikbare financiële middelen en het benodigde personeel. Belangrijk hierbij is een evenwichtige verhouding tussen vast, tijdelijk en extern ingehuurd personeel.

8.3 Staat / raming van baten en lasten

Staat / raming van baten en lasten

Bedragen: x € 1.000	2021 Realisatie	2022 Begroting	2022 Realisatie	2023 Begroting	2023 MJP	2024 MJP	2025 MJP
Baten							
Rijksbijdragen	106.974	105.061	119.869	108.472	108.472	109.070	110.922
Overheidsbijdragen	3.860	19.080	21.715	3.595	3.595	3.595	3.595
Baten werk in opdracht van derden	3.258	1.767	4.233	3.228	3.228	3.228	3.228
Overige baten	1.193	864	900	818	412	412	412
Totaal baten	115.285	126.772	146.717	116.113	115.707	116.305	118.157
Lasten							
Personeelslasten	42.207	47.477	44.638	46.054	46.054	46.259	47.099
Afschrijvingen	1.447	1.523	1.975	2.280	2.500	2.500	2.500
Huisvestingslasten	11.396	10.133	11.732	17.799	17.092	17.294	16.402
Overige lasten	55.825	73.543	75.624	61.576	63.491	59.471	60.557
Totaal lasten	110.875	132.676	133.969	127.709	129.137	125.524	126.558
Saldo baten en lasten	4.410	-5.904	12.748	-11.596	-13.430	-9.219	-8.401
Resultaatbestemming							
Saldo baten en lasten vóór resultaatbestemming	4.410	-5.904	12.748	-11.596	-13.430	-9.219	-8.401
Mutatie bestemmingsreserves	-140	-3.618	-2.355	-5.493	-3.299	-2.528	-1.777
Mutatie bestemmingsfondsen	2.416	-1.271	13.862	-3.087	-5.182	-	-
Dotatie (+) / onttrekking (-) aan de algemene reserve	2.134	-1.015	1.241	-3.016	-4.949	-6.691	-6.624

Toelichting staat/raming van baten en lasten

Bij het opstellen van de meerjarenprognose (MJP) hebben wij de volgende uitgangspunten gehanteerd:

Algemeen

- Consistent met de verwerking in de jaarrekening 2022 en zoals toegelicht op pagina 74 is de betaalde btw meegenomen in de kosten.

- In de begroting 2023 zijn alleen die inflatoire ontwikkelingen en compensaties voor loon- en prijsontwikkelingen meegenomen, die ten tijde van de opstelling van de begroting voldoende concreet en duidelijk waren. Voor de ramingen voor de jaren 2024 en 2025 is zowel de baten- als de lastenzijde geabstraheerd van inflatoire ontwikkelingen (loon- en prijscompensatie versus kostenstijgingen). Dit brengt een aantal risico's met zich mee. Deze financiële risico's zullen wij aan het eind van dit hoofdstuk kort weergeven.

- Met betrekking tot de jaarschijf 2023 maken wij onderscheid tussen de begroting 2023 (B2023) zoals eerder vastgesteld in het najaar 2022 en de consequenties van de meest recente uitkomsten vanuit de jaarrekening 2022 (MJP 2023).

Baten

- De gerealiseerde baten 2022 zijn gebaseerd op de feitelijk toegezegde (en ontvangen) middelen 2022 (inclusief de tweede herijking Rijksbekostiging WHW en Wsob, ontvangen 8 december 2022).

- De verwachte baten 2023 zijn in overeenstemming met de op 25 november ontvangen beschikking Rijksbijdrage 2023. In aanvulling op deze beschikking is in de bovenstaande ramingen de toezegging voor de WaU-middelen meegenomen voor de jaren 2023 – 2025:
  - 2023 € 1.587.000
  - 2024 € 2.185.000
  - 2025 € 4.037.000

- Het programma Digitale Inclusie eindigt per 31 december 2022 en daarmee ook het opdrachtnemerschap van de KB en het bijbehorende arrangement ten aanzien van de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's). Binnen deze structuur ontving de KB jaarlijks middelen (in 2022 € 19,4 mln. + € 2,7 mln.), waarvan het grootste gedeelte, € 14,3 mln. + € 2,7 mln., beschikbaar werd gesteld aan de deelnemende bibliotheken (gestart in 2019 met 15 bibliotheken, gegroeid naar alle bibliotheken in 2022). € 1,2 mln. is geboekt als vooruit ontvangen subsidie.

- Ook werd een deel ter beschikking gesteld aan SPN en de POI's. Vanaf 1 januari 2023 ontstaat een nieuwe situatie. Voor de informatiepunten is dan structureel jaarlijks € 20,95 mln. beschikbaar op de begroting van BZK. De regie op de Informatiepunten Digitale Overheid gaat naar de gemeenten. Zij krijgen via een specifieke uitkering jaarlijks € 17,13 mln. van deze € 20,95 mln. die met name besteed dient te worden aan de instandhouding en doorontwikkeling van de informatiepunten bij de bibliotheken. Het overige budget wordt gebruikt voor de uitvoering van het landelijke programma en de ontwikkeling van generieke ondersteuningsinstrumenten voor bibliotheken vanuit de KB en de VNG. BZK zal gaan optreden als directe opdrachtgever voor de KB ten behoeve van deze generieke ondersteuningsinstrumenten/activiteiten (zoals marketing en communicatie, monitoring, deskundigheidsbevordering). En de KB zal hiervan weer een deel ter beschikking stellen aan SPN en de POI's. Deze bijdrage aan de KB vanuit BZK vanaf 2023 betreft jaarlijks ca € 2,8 mln.

- Voor het huidige gebouw van de KB aan de Prins Willem Alexanderhof 5 (PWA5), dat zij deelt met het Literatuurmuseum en het Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis (RKD), is sprake van achterstallig onderhoud. De kosten om het pand tot uiterlijk 1-1-2028 in stand te kunnen houden, zijn door het RVB begin 2022 geraamd op ongeveer € 57 miljoen, terwijl in eerdere ramingen werd uitgegaan van € 17 mln. Deze onverwacht fors hogere kosten kunnen door de betrokken huurders niet gedragen worden. Een definitief besluit over de verdeling van deze kosten is er nog niet. Om de meest urgente benodigde aanpassingen van € 13 mln. te kunnen financieren is in een ingelast bestuurlijk overleg in oktober besloten om deze 50%:50% te beleggen bij enerzijds de huurders en anderzijds het RVB, waarbij OCW zich (eenmalig) bereid heeft verklaard om het aandeel van de huurders voor zijn rekening te nemen. Ter dekking van het 50% deel van de huurders heeft OCW, eind 2022, € 6,5 mln. overgemaakt aan de KB. In het verdere traject zal de KB optreden als penvoerder voor de genoemde huurders. Om een zuivere besteding en verantwoording te garanderen zal conform RJ660.207 op de balans van de KB een bestemmingsfonds Instandhouding Huisvesting worden geformeerd. Zie verder ook toelichting onder Lasten: Instandhouding Huisvesting. In onze meerjarencijfers gaan wij als KB voorlopig uit van een exploitatie vanuit de KB van cumulatief € 17,0 mln. aan instandhoudingskosten voor de jaren 2023–2028.

Lasten

Personeelslasten

Zoals bij 'ontwikkeling personeel in fte' toegelicht, gaat de prognose voor 2023 tot en met 2025 in de basis uit van een gelijkblijvende (taakstellende) bezetting ten opzichte van de begroting 2023. Zolang de feitelijke bezetting niet in lijn is met de beschikbare middelen vanuit de begroting, zal de KB ook in de jaren 2024 en 2025 te maken hebben met interne taakstellingen om begrotingsoverschrijdingen te beperken.

De effecten op de CAO-ontwikkelingen vanaf 1 juli 2023 zijn nog niet concreet. Deze zijn daarom vooralsnog (samen met een verwachte indexatie van de Rijksbijdrage) niet meegenomen in de begrotingsramingen 2023. Als de indexatie van de Rijksbijdragen geen gelijke tred houdt met de CAO-ontwikkelingen, zal dit zowel op korte als langere termijn een serieus knelpunt opleveren voor de KB. De eerste signalen vanuit aanpalende sectoren (Waterschappen) laten al forse CAO-ophogingen zien (+ 8,0%).

Voor de beschikbare personele middelen (personele lasten) voor de jaren 2023 – 2025 is uitgegaan van een gemiddeld 80% aan inzet vanuit de WaU-middelen voor personeel (op basis van ingediende plannen). Definitieve invulling van de achterliggende vier programmalijnen voor de komende jaren dient nog plaats te vinden.

Afschrijvingen

De afschrijvingen zijn gebaseerd op de geldende activeringsmethodiek (zie toelichting op jaarrekening) en de verwachte ontwikkelingen de komende jaren met betrekking tot investeringen in huisvesting en ICT.

Huisvestingslasten Exploitatie

- Prijsontwikkelingen die nu al concreet zichtbaar zijn, zijn meegenomen. Met name de verwachte energiekosten leggen in 2023 een behoorlijke druk op de begroting (verwachte stijging van € 2,8 mln. ten opzichte van 2022). Of dit een tijdelijk effect is of een meer structurele aanpassing is ongewis. Alleen al voor 2023 is het opvangen van deze kostenstijging voor de KB niet mogelijk binnen de

reguliere exploitatiemiddelen. Daarnaast bieden de bestemmingsreserves hiervoor ook geen ruimte in verband met lopende externe verplichtingen (met name met betrekking tot Metamorfoze en BKT). De KB ziet dan ook geen andere mogelijkheid dan om de sterk toegenomen energiekosten (verwachte stijging van € 2,8 mln.) als tekort op de exploitatiebegroting 2023 te laten zien. De begroting sluit (na dotatie en onttrekking aan bestemmingsreserves en -fondsen) met een tekort van € 3,0 mln., dat gedekt zal moeten worden door onttrekking uit de algemene reserves. Afhankelijk van de internationale ontwikkelingen rondom energieleveranties zullen de huidige hoge tarieven mogelijk weer wat dalen, maar dit is een onzekere factor. In de cijfers 2024 en 2025 zijn de hoge energiekosten vanuit 2023 dan ook in deze doorrekening gehandhaafd. De algemene reserve van de KB komt hiermee vanaf 2024 sterk onder druk te staan.

- Door de hoge energielasten was er geen ruimte in de begroting 2023 voor de gewenste jaarlijkse dotatie van minimaal € 1,5 mln. aan de huisvestingreserve. Dotatie hiervan is echter wel gewenst om de toekomstige herhuisvestingbewegingen mogelijk te maken. In de bijgestelde ramingen voor 2023 – 2025 is de dotatie van € 1,5 mln. aan de huisvestingreserve wel doorgevoerd, dit heeft een aanvullend negatief effect op de algemene reserve (verder in het rood).

Instandhouding huisvesting

- Omdat ons huidige gebouw niet geschikt is voor de toekomst, werd in 2017 in beginsel gekozen voor nieuwbouw. Bij de verhuizing naar nieuwbouw is gekozen voor het scheiden van de opslagfunctie enerzijds en kantoor- en publieksfuncties anderzijds. De voorbereiding voor de verhuizing zal de hele planperiode duren, dus van 2023 tot 2026. In 2026 zal, op z'n vroegst, een start worden gemaakt met de twee jaar durende daadwerkelijke verhuizing van onze collectie. De kosten voor de voorbereiding van de verhuizing van de collectie zijn ingeschat op € 5,7 mln. (zowel materiële als personele kosten) en worden gefinancierd vanuit de bestemmingsreserve huisvesting.

- Het huidige pand is volledig afgeschreven en heeft veel achterstallig onderhoud, maar moet in ieder geval tot medio 2028 een veilig onderkomen zijn voor bezoekers, medewerkers en collecties. De kosten om het pand tot uiterlijk 1-1-2028 in stand te kunnen houden, zijn door het RVB begin 2022 geraamd op € 57 mln. Het standpunt van de RVB kan zijn dat hiervan tientallen miljoenen ten laste van de KB zouden kunnen komen. In het bovenstaande is over de periode 2023 tot en met 2025 vooralsnog rekening gehouden met een KB-aandeel in de instandhoudingskosten van € 8.450K. met dekking vanuit de bestemmingsreserve huisvesting. Dat bedrag is in lijn met eerdere opgaven van het RVB (€ 17 mln.) voor de gehele looptijd van de instandhouding (2023 – 2028). De resterende bestemmingsreserve is op dit moment ontoereikend om tientallen miljoenen hogere instandhoudingskosten te financieren, mocht daarvan sprake zijn.

- Op basis van de eerdere ramingen van de KB wordt voor de jaren 2023 – 2025 uitgegaan van een jaarlijkse benodigde dotatie aan de bestemmingsreserve huisvesting van € 1,5 mln.

Overige lasten

- De belangrijkste mutatie ten opzichte van 2022 voor de jaren 2023 – 2025 betreft de aangepaste kostenstructuur voor de IDO's.

- De verdere afname in 2024 en 2025 ten opzichte van 2023 wordt veroorzaakt door de afnemende begroting met betrekking tot de geplande inkoop e-content en e-lending (van € 21,6 mln. naar € 17,9 mln.)

- Overige lasten worden grotendeels constant verondersteld (geabstraheerd van inflatoire ontwikkelingen in 2024 en 2025)

8.4 Balans

Bedragen: x € 1.000	31/12/2021 Realisatie	31/12/2022 Begroting	31/12/2022 Realisatie	31/12/2023 Begroting	31/12/2023 MJP	31/12/2024 MJP	31/12/2025 MJP
Activa							
Vaste activa							
Materiële vaste activa	5.045	6.590	6.293	4.407	5.497	4.701	3.905
Totaal van vaste activa	5.045	6.590	6.293	4.407	5.497	4.701	3.905
Vlottende activa							
Vorderingen	2.993	1.800	3.728	3.006	3.289	2.355	2.428
Liquide middelen	73.793	67.888	94.782	67.746	71.252	63.141	56.061
Totaal van vlottende activa	76.786	69.688	98.510	70.752	74.541	65.496	58.489
Totaal van activa	81.831	76.278	104.803	75.159	80.038	70.197	62.394
Passiva							
Eigen vermogen, algemene reserve	4.473	3.458	5.714	1.201	765	-5.926	-12.550
Eigen vermogen, bestemmingsreserves	46.971	43.353	44.617	39.958	41.318	38.168	35.841
Eigen vermogen, overige reserves en fondsen	5.524	4.253	19.385	9.297	14.203	14.203	14.203
Totaal van eigen vermogen	56.968	51.064	69.716	50.456	56.286	46.445	37.494
Voorzieningen	2.432	2.314	2.132	2.500	1.752	1.752	1.900
Kortlopende schulden	22.431	22.900	32.955	22.203	22.000	22.000	23.000
Totaal van passiva	81.831	76.278	104.803	75.159	80.038	70.197	62.394

Toelichting balans

Bij het bepalen van het verwachte verloop van de balansposten is rekening gehouden met:

Activa

- Materiële vaste activa: de afschrijvingen en de geplande investeringen, die o.a. betrekking hebben op het bouwen van een nieuwe IT-infrastructuur.

- Liquide middelen: de geplande investeringen en de verwachte negatieve kasstromen uit operationele activiteiten.

Passiva

- Eigen vermogen: de mutatie van het saldo van baten en lasten is opgesplitst naar de verschillende bestemmingsreserves en -fondsen en de algemene reserve.

- Door meerdere oorzaken (hoge energiekosten, knelpunten rond digitalisering en structurele WHW-bekostiging, kosten en reserveringen ten behoeve van herhuisvesting, etc.) staat het verwachte resultaat van de KB voor de komende jaren sterk onder druk, waardoor de algemene reserve onder druk komt te staan en daardoor in deze opstelling uitgeput raakt in 2023. Omdat een reserve niet negatief kan zijn, zal de KB, als deze situatie zich feitelijk voordoet, dan ook genoodzaakt zijn om vanuit de overige geoormerkte reserves middelen vrij te maken. Dit zal dan consequenties hebben voor de achterliggende externe verplichtingen en het takenpakket van de KB.

- Voorzieningen: het verwachte verloop op basis van de actuele berekeningen.

- Kortlopende schulden: een gelijkblijvende verhouding met de totale kosten. Verder gaat de begroting uit van een gelijkblijvende positie btw-voorbelasting. Wel dient vermeld te worden dat er een discussie loopt met de fiscus over de mogelijkheid van terugvordering van een gedeelte van de betaalde btw. Zie voor verdere toelichting de hieronder vermelde afsluitende samenvatting van kansen en risico's.

Balansverhoudingen (ratio's)

Ratio's	31-12-2021 Realisatie	31-12-2022 Begroting	31-12-2022 Realisatie	31-12-2023 Begroting	31-12-2023 MJP	31-12-2024 MJP	31-12-2025 MJP
Solvabiliteit	0,70	0,67	0,67	0,67	0,70	0,66	0,60
Weerstandsvermogen	0,45	0,35	0,43	0,40	0,44	0,36	0,28
Current ratio	3,42	3,04	2,99	3,19	3,39	2,98	2,54

- Solvabiliteit (eigen vermogen / totaal vermogen)
  Geeft de mate weer waarin de KB haar schulden op lange termijn kan voldoen.
  In haar Treasurystatuut heeft de KB geen vermogensnorm opgenomen. De KB heeft geen langlopende leningen uitstaan, de solvabiliteit is dan ook redelijk hoog. Een solvabiliteit tussen de 20% en de 40% wordt over het algemeen als gezond gezien.

- Weerstandsvermogen ((eigen vermogen – materiële vaste activa) / totale baten)
  Geeft weer de 'vrije' vermogensbuffer die de KB beschikbaar heeft voor het opvangen van eventuele calamiteiten. In haar Treasurystatuut heeft de KB geen weerstandsnorm opgenomen. Een minimale grens van 15% wordt vaak benoemd. Deze dient echter ook in samenhang gezien te worden met het risicoprofiel van een organisatie. Door het sterk aanspreken van de algemene reserve met name in 2023 – 2025 nadert het weerstandsvermogen van de KB wel langzamerhand de ondergrens.

- Current ratio (liquiditeitsratio) (vlottende activa / kortlopende schulden).
  De KB heeft in haar Treasurystatuut de volgende norm gedefinieerd: "Onder voldoende liquiditeit verstaat de KB in beginsel een current ratio van minimaal 1,5". Hier blijft de KB in de benoemde periode nog ruim boven.
  De verwachte exploitatietekorten voor de geraamde periode van 2023-2025 maken wel dat de liquiditeitspositie van de KB afneemt. De KB neemt (verplicht) deel aan schatkistbankieren. Hier vloeien geen renterisico's uit voort. Haar eigen middelen zijn hierbinnen vrij opneembaar.

8.5 Financiële kansen en risico's

Samenvattend zien wij voor de komende jaren de volgende financiële kansen en risico's:

Kansen

- **BTW**
  De KB heeft in 2022 de beroepszaak om zich als btw-ondernemer te kwalificeren gewonnen. De rechtbank deelt het standpunt van de KB dat de btw op de kosten samenhangend met het digitale lidmaatschap verrekenbaar is. De beroepszaak is gevoerd over de omzetbelasting 2019 en de eerste drie kwartalen van 2020. Als de uitspraak definitief wordt, dan resulteert dit in een teruggave over deze jaren, waarbij een deel (afhankelijk van de bedrijfseconomische activiteiten waarover de btw-afdracht heeft plaatsgevonden) terug zal vloeien naar het bestemmingsfonds e-content/e-lending in 2023 en het andere deel gedoteerd zal worden aan de huisvestingsreserves. Daarnaast kan deze uitspaak consequenties op langere termijn hebben met betrekking tot de jaarlijkse verrekening van betaalde btw. De Belastingdienst is tegen deze uitspraak in beroep gegaan, op basis van de uitkomst van dit hoger beroep moeten er afspraken gemaakt worden met de Belastingdienst.

- **Bibliotheekbrief**
  Bij het gereedkomen van de begroting 2023 kwam de brief van de staatssecretaris van OCW aan de Tweede Kamer beschikbaar met betrekking tot het versterken van het stelsel van openbare bibliotheken (4 november). De hierin benoemde aanvullende middelen voor de versterking en doorontwikkeling van de online Bibliotheek (€ 5,0 mln. voor 2023) en digitale infrastructuur (€ 4,0 mln. voor 2023) zijn nog niet vertaald in een aanvullende beschikking, noch zijn hiervoor al concrete plannen opgesteld. Deze (potentiële) gelden zijn dan ook nog niet meegenomen in de meerjarenramingen.

WaU-middelen
Met betrekking tot de inzet van de WaU-middelen door de KB is in het afgelopen half jaar al een gedetailleerde planning aangeleverd (en besproken). De KB is nog in afwachting van een definitieve beschikking hiervoor. Vooruitlopend hierop zijn deze middelen al wel meegenomen in de meerjarenramingen. Gemiddeld genomen zal jaarlijks ongeveer 80% van de benoemde baten beschikbaar zijn voor personele kosten, dit geeft mogelijk wat bewegingsruimte voor de oplossing van het benoemde personele knelpunt (formatief en / of budgettair).

- **Uitvoering nationale bibliotheektaak in het digitale domein vraagt herijking van bekostiging**
  Het zorgdragen voor de nationale bibliotheekverzameling is een wettelijke taak van de KB op grond van de WHW. De nationale bibliotheekverzameling, die ook wel de depotcollectie wordt genoemd, vormt een onderdeel van de Nederlandse bijdrage aan het wereldwijde kennissysteem. Het is ook een fundamenteel onderdeel van de publieke toegang tot informatie. De uitvoering van deze taken in het digitale domein stelt alle nationale bibliotheken voor een uitdaging. In de meeste landen is er sprake van een wettelijk depot, op grond waarvan taken en financiering zijn vastgelegd. In Nederland is altijd sprake geweest van een vrijwillig depot. De grenzen van deze werkwijze zijn in het digitale domein bereikt. Deze taak is in de afgelopen 25 jaar fundamenteel veranderd. Naast papieren publicaties, die ook nog steeds verschijnen, zijn er aanvullend twee typen digitale publicaties gekomen: digitale versies van papieren publicaties (gedigitaliseerd) en oorspronkelijk digitale publicaties (digital born). Deze drie typen kennen elk hun eigen uitdagingen. Om haar werk als nationale bibliotheek goed te kunnen blijven vervullen is er wetgeving nodig om open online publicaties te mogen opslaan voor behoud. Daarnaast is er ten minste 10 miljoen euro per jaar nodig om de digitale depotfunctie goed vorm te geven en oplopende IT-kosten te kunnen financieren. Digitale transformatie is niet iets dat je er even bijdoet – het vraagt om een fundamenteel herontwerp van de uitvoering van de taken van de nationale bibliotheek. Dat herontwerp is nodig om de resultaten van en bronnen voor onderzoek op lange termijn toegankelijk te houden. Daarmee kan de KB de rol in het onderzoeksecosysteem en publieke toegang tot informatie blijven spelen. Extra middelen zijn nodig om de nationale bibliotheekverzameling op peil te houden en ook om de oplopende IT-kosten voor de WHW-taken niet op Wsob-budgetten te laten drukken. De KB is hierover in overleg met het ministerie (OCW), de uitkomsten hiervan zijn nog ongewis.

- **Potentiële rentebaten**
  In de begroting 2023 en de meerjarenramingen is geen rekening gehouden met rentebaten. De KB maakt gebruikt van schatkistbankieren. Op de hier uitstaande liquide middelen werd in de afgelopen jaren geen rente ontvangen. Recentelijk stijgen de rentestanden weer voorzichtig. Over het laatste kwartaal van 2022 gold op de uitstaande middelen een gemiddelde rentepercentage van 1,4%. Totaal over 2022 heeft de KB € 290k aan (niet begrote) rentebaten mogen bijschrijven, waarvan € 265k voor het laatste kwartaal. In de eerste maanden van 2023 is de rentestand al weer iets verder gestegen (naar 2,6%).

Risico's

- **Inflatoire risico's**
  Mogelijke discrepanties tussen de loon- en prijsontwikkelingen voor 2023 (e.v.) en de hier tegenoverstaande compensaties in de Rijksbekostiging 2023 (e.v.). Belangrijkste knelpunten hierin zijn de verwachte sterke CAO-stijgingen (en pensioenontwikkelingen) en de ontwikkelingen van de energiekosten. Maar ook met name IT-gerelateerde leveranciers maken melding van verwachte tariefstijgingen. Met betrekking tot de hoge energiekosten lopen er momenteel overleggen op ministerieel niveau, of hieruit compensatie voor de KB voortvloeit is nog ongewis. De huidige landelijke energietarieven (gas) laten alweer wat dalende cijfers zien, gedurende 2023 zal de KB dan ook de vinger aan de pols moeten houden met betrekking tot de feitelijke ontwikkeling hiervan.

- **Formatieve knelpunten**
  Ontstane kloof tussen beschikbare personele middelen in de begroting en het feitelijk benodigd personeel (hoger aantal fte's). Binnen de KB lopen voor 2023 twee acties om dit knelpunt te mitigeren. Enerzijds het lopend overleg met OCW

- over de gewenste herijking van de Rijksbekostiging in relatie tot de effecten van de toenemende digitalisering van de samenleving op de wettelijke taken van de KB. Anderzijds heeft de directie voor 2023 een taskforce gevormd om te komen tot een oplossing in de bedrijfsvoering van de KB voor het ontstane personele knelpunt.

- **Ontwikkeling algemene reserve**
  Als de druk op de personele middelen en de hoge energiekosten blijft bestaan voor de komende jaren, dan kan de KB waarschijnlijk niet voorkomen dat de algemene reserves aangesproken moeten worden om te komen tot een sluitende begroting. De algemene reserve is in zijn huidige omvang niet toereikend om dit op te vangen, mochten deze ontwikkelingen zich voordoen. Er zal dan mogelijk een beroep gedaan moeten worden op andere, gereserveerde dan wel geoormerkte, middelen. Dit zal dan zeker consequenties hebben voor de achterliggende (externe) afspraken.

- **Ontwikkeling overall balansverhoudingen.**
  Bekijken we de balansverhoudingen van de KB over een langere periode (2018 – 2025), dan laten deze cijfers voor de drie benoemde ratio's een duidelijke afname zien. Op zich zijn de verhoudingen nog positief, maar de afname laat duidelijk de knelpunten op langere termijn zien waar de KB voor gesteld wordt, zoals aangegeven onder de gewenste herijking van haar WHW-bekostiging.

- **Instandhouding huisvesting**
  Voor de instandhouding van het huidige KB-gebouw is voor de komende jaren binnen de begroting en de huisvestingsreserve rekening gehouden met bijdragen van cumulatief € 8.450K (2023 – 2025). De kosten om het gezamenlijke pand tot uiterlijk 1-1-2028 in stand te kunnen houden, zijn door het RVB begin 2022 geraamd op circa € 57 mln. De betrokken partijen hebben elkaar nog niet gevonden in een definitief dekkingsvoorstel. De resterende bestemmingsreserve is op dit moment ontoereikend om tientallen miljoenen hogere instandhoudingskosten te financieren, mocht daarvan sprake zijn. Wel is in het overleg tussen betrokken partijen (OCW, RVB en huurders) een eerste mooie stap gezet in de gezamenlijke dekking van de meest urgente aanpassingen op korte termijn van € 13,0 mln. (zie nadere toelichting onder instandhouding huisvesting).

Figuren 4-6: solvabiliteit, weerstandsvermogen, current ratio

8.6 Interne risicobeheersings- en controlesystemen

De alledaagse beweeglijkheid, onzekerheid, complexiteit en meerduidigheid vragen om een andere benadering dan die van het traditionele risicomanagement. Om die reden heeft de KB de accenten anders gelegd, namelijk door de focus te leggen op de toprisico's in plaats van op alle risico's en door naast risicobeheersing (waardebehoud) ook oog te hebben voor waardecreatie. En door daarnaast niet louter binnen de organisatie te kijken, maar juist ook naar externe onzekerheden, in termen van risico's en kansen.

Hierbij staan de doelen van de KB centraal, met als belangrijkste aandachtsgebieden duurzaam collectiebehoud, financiële verantwoording, rechtmatigheid en het waarborgen van de continuïteit van de (kritieke) bedrijfsprocessen.

Voor de inrichting van het risicomanagement volgt de KB het Three Lines Model. Dat betekent dat eerstelijnsfunctionarissen (management, proces- en diensteigenaren) risico-eigenaar zijn en daarmee verantwoordelijk voor de afwegingen tussen risico's en doelen, dat tweedelijnsfunctionarissen (GRC-rollen) die afweging begeleiden en dat vanuit de derde lijn (audit) wordt toegezien op een adequate opzet en werking van het risicomanagementsysteem.

De KB voert periodiek een fraude-risico analyse uit. Momenteel wordt het fraude risico als laag ingeschat. De uitkomsten van de fraude-risico analyse wordt besproken met het directieteam en de auditcommissie en aanbevelingen/bevindingen worden opgenomen in het centraal risicoregister.

De KB beschikt over een centraal risicoregister waarin de risico's staan opgenomen. Dit overzicht wordt periodiek geactualiseerd naar aanleiding van risicosessies en voortgangsgesprekken.

Tijdens risicosessies worden per doel de voornaamste risico's in kaart gebracht, met de daarbij behorende oorzaken, gevolgen en kans van optreden, teneinde te bepalen hoe hiermee om te gaan en wie eigenaar is. De deelnemers aan de risicosessies worden op basis van expertise, ervaring en relevantie geselecteerd, met als doel te komen tot een zo eenduidig mogelijk beeld van de voornaamste risico's.

Deze risicosessies dragen bij aan het verhogen van het risicobewustzijn, kennisdeling en verbinding tussen teams, afdelingen en vakinhoudelijke experts.

Wanneer een risico-eigenaar besluit om het risico te accepteren, dan wordt dit vastgelegd in een risico-acceptatieformulier en afgetekend.

Dankzij het periodiek, op uniforme wijze en door de voornaamste risico's voor eerdergenoemde aandachtsgebieden in kaart te brengen, verkrijgt de KB steeds meer inzicht en kan zij gericht sturen op risico's. En last but not least draagt dit in belangrijke mate bij aan het behalen van de doelstellingen.

8.7 Belangrijkste risico's en onzekerheden

Zoals in de vorige paragraaf aangegeven, staan onze doelen centraal en gaat de focus primair uit naar de aandachtsgebieden duurzaam collectiebehoud, rechtmatigheid en het waarborgen van de continuïteit van de (kritieke) bedrijfsprocessen.

Continuïteit van kritieke bedrijfsprocessen
Met betrekking tot het waarborgen van de bedrijfscontinuïteit, ligt de focus primair op de meest kritieke diensten en bedrijfsprocessen van de organisatie. Dit betreft Exact, WaaS, online Bibliotheek, DBNL, NBC+, AV/KRS en Delpher.

Hierbij gaat veel aandacht uit naar informatiebeveiliging, en niet zonder reden. Het aantal digitale misdrijven is de afgelopen jaren explosief gestegen en neemt nog altijd verder toe. Aangezien een groot deel van onze diensten en processen digitaal verloopt en de organisatie steeds verder digitaliseert, vormt cyber crime dan ook een toprisico voor de KB. Datalekken en digitale inbraken kunnen resulteren in dataverlies, hoge boetes (niet voldaan aan de AVG) en poging tot afpersing, met aanzienlijke gevolgen voor kosten en reputatie.

De voornaamste continuïteitsrisico's liggen op het vlak van dataverlies, langdurige downtime en beschikbare capaciteit (arbeidsmarkt, IT-functies). In dit kader zijn passende maatregelen getroffen. Denk bijvoorbeeld aan frequente kwetsbaarhedenscans, bewustwordingscampagnes, autorisatiebeheer, periodieke standcontroles, monitoring en het aantrekken van (vast) IT-personeel.

De KB hanteert de BIHO als kader voor informatiebeveiliging. De BIHO staat voor Baseline Informatiebeveiliging Hoger Onderwijs.

In het geval van een calamiteit of crisis kan de KB terugvallen op een uitgebreide crisisorganisatie. Het doel hiervan is de dreiging of schadelijke gevolgen weg te nemen of te beperken en om de continuïteit van de eigen organisatie te waarborgen. De crisisorganisatie bestaat uit het KB Crisisteam, Bedrijfshulpverlening (BHV), Collectiehulpverlening (CHV) en CSIRT (Computer Security Incident Response Team).

Om de inzetbaarheid op niveau te houden of te vergroten zijn in 2022 opleidingen en trainingen gevolgd en is er geoefend. De evaluaties van de oefeningen en incidenten worden omgezet in actiepunten ter mitigatie en verbetering.

Rechtmatigheid

De voornaamste rechtmatigheidsrisico's, met gevolgen voor kosten en reputatie, liggen op het vlak van subsidierecht, auteursrecht, privacywet- en aanbestedingswet- en regelgeving. In dit kader zijn diverse mitigerende maatregelen getroffen.

Subsidietoekenningen door de KB vinden plaats met inachtneming van het Subsidiereglement van de KB 2019 en de onderliggende tijdelijke subsidieregels. Zekerheid betreffende de rechtmatigheid van verstrekte subsidies wordt jaarlijks verkregen door interne controles en procedures binnen de KB én externe controle door de accountant. Uiteraard blijft dit proces onder de aandacht en zullen, daar waar mogelijk en relevant, verdere preventieve maatregelen ter voorkoming van onrechtmatigheid worden getroffen.

Op het vlak van waarborging rechtmatigheid aanbestedingswet- en regelgeving, zijn verdere stappen gezet. Denk hierbij aan de implementatie van het contractenregister, actualisatie en communicatie van het Inkoopbeleid, het uitsluitend via Proactis laten verlopen van inkopen en het opstellen van position papers. Aanbevelingen van de accountant en vanuit andere bronnen, worden opgenomen in het centrale register, van waaruit toegezien wordt op de implementatie.

In ditzelfde register staan ook maatregelen en verbeteracties opgenomen ten aanzien van Privacy compliancy. Deze zijn geprioriteerd en worden in volgordelijkheid opgepakt en doorgevoerd. Belangrijk onderdeel hierbij vormen de aanbevelingen van adviesbureau Considerati. Deze externe en onafhankelijke partij heeft na de zomer van 2022 een adviesrapport opgeleverd met daarin aanbevelingen ter verbetering van de privacy-organisatie. Het privacybeleid en de privacyverklaringen van de KB dragen bij aan de bescherming van privacy. Hierop wordt toegezien door de functionaris Gegevensbescherming. De privacy-juristen en de AVG-coördinatoren ondersteunen de business bij het zorgvuldig omgaan met persoonsgegevens in lijn met de Privacy-wetgeving.

Voorts zijn op het vlak van het auteursrecht eveneens maatregelen genomen. Denk hierbij aan technische maatregelen voor het rechtmatig publiceren van content, maatregelen ter verhoging van het risicobewustzijn, auteursrechtcursussen en juridische ondersteuning in de vorm van auteursrechtjuristen. Momenteel wordt er gewerkt aan de aansluiting op het Europese OOC-register, waarmee het risico op het onrechtmatig publiceren van content verder af zal nemen.

Duurzaam collectiebehoud waarborgen

In het kader van onze wettelijke taak, namelijk het zorgdragen voor het duurzaam behoud van zowel de digitale als de fysieke collectie, vinden er periodieke risicosessies plaats en zijn passende maatregelen getroffen.

De focus ligt hierbij primair op ongeoorloofde toegang, cyberrisico's, dataverlies, bruikleen, licht-, brand- en waterschade en langdurige uitval van het klimaatsysteem.

Gedurende 2022 zijn mitigerende maatregelen getroffen, waarbij gedacht moet worden aan aanscherping toegangsbeleid, toegangsbeheer, waterdetectie, klimaatmonitoring, periodieke luchtkiemgetalmetingen, bruikleeneisen en werkinstructies brandveiligheid.

Tevens is er een draaiboek opgesteld voor als het risico daadwerkelijk mocht optreden en hebben er trainingen plaatsgevonden.

Tot slot wordt er in 2023 gewerkt aan verdere mitigatie van de duurzaam behoudsrisico's fysieke en digitale collectie.

9. Jaarrekening

Balans per 31 december (na resultaatverwerking)

Bedragen x €1.000	Ref	31-12-2022 Realisatie	31-12-2021 Realisatie
Activa			
Vaste activa			
Materiële vaste activa	1	6.293	5.045
Totaal van vaste activa		6.293	5.045
Vlottende activa	2		
Vorderingen		3.728	2.993
Liquide middelen		94.782	73.793
Totaal van vlottende activa		98.510	76.786
Totaal van activa		**104.803**	**81.831**
Passiva			
Eigen vermogen	3	69.716	56.968
Voorzieningen	4	2.132	2.432
Kortlopende schulden	5	32.955	22.431
Totaal van passiva		**104.803**	**81.831**

Staat van baten en lasten

Bedragen x €1.000	Ref	2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Baten				
Rijksbijdragen	6	119.869	105.061	106.974
Overige overheidsbijdragen en subsidies	7	21.715	19.080	3.860
Baten werk in opdracht van derden	8	4.233	1.767	3.258
Overige baten	9	900	864	1.193
Totaal baten		**146.717**	**126.772**	**115.285**
Lasten				
Personeelslasten	10	44.638	47.477	42.207
Afschrijvingen	11	1.975	1.523	1.447
Huisvestingslasten	12	11.732	10.133	11.396
Overige lasten	13	75.624	73.543	55.825
Totaal lasten		**133.969**	**132.676**	**110.875**
Saldo baten en lasten		**12.748**	**-5.904**	**4.410**
Resultaatbestemming				
Saldo baten en lasten v r resultaatbestemming		12.748	-5.904	4.410
Mutatie bestemmingsreserves		-2.355	-3.618	-140
Mutatie bestemmingsfondsen		13.862	-1.271	2.416
Mutatie algemene reserve		**1.241**	**-1.015**	**2.134**

Kasstroomoverzicht

Bedragen x €1.000	2022 Realisatie	2021 Realisatie
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Saldo van baten en lasten	12.748	4.410
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen	1.975	1.447
Mutaties voorzieningen	-300	-360
Totaal aanpassingen voor aansluiting met het saldo van baten en lasten	**1.675**	**1.087**
Veranderingen in vorderingen en schulden		
Vorderingen	-735	-117
Schulden	10.524	-269
Totaal veranderingen in vordering en schulden	**9.789**	**-386**
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	**24.212**	**5.111**
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investeringen in materiële vaste activa	-3.223	-254
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	**-3.223**	**-254**
Toename van liquide middelen	**20.989**	**4.857**
Liquide middelen per 1 januari	**73.793**	**68.936**
Mutatie liquide middelen	20.989	4.857
Liquide middelen per 31 december	**94.782**	**73.793**

Grondslagen voor waardering en resultaatsbepaling

Algemeen

De Koninklijke Bibliotheek is feitelijk gevestigd op Prins Willem-Alexanderhof 5, Postbus 90407, 2509 LK te 's-Gravenhage en ingeschreven bij het handelsregister onder nummer 27377634.

De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW, Art. 1.5) en de Wet stelseltaken openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob, Art.9) beschrijven de taken en het werkterrein van de KB. Deze komen samen in het Bestuursreglement van de Koninklijke Bibliotheek.

De KB is de nationale bibliotheek: vanuit de kracht van het geschreven woord dragen we bij aan een slimmer, vaardiger en creatiever Nederland. Dit doen we samen met partners op het terrein van erfgoed, wetenschap en met de openbare bibliotheken. Als nationale bibliotheek maakt de KB de bibliotheekcollectie Nederland zichtbaar, bruikbaar en houdbaar. De activiteiten van de KB vinden plaats in het binnenland bestaande uit het behoud, het beheer, de documentatie en de beschikbaarstelling gerelateerd aan de Nederlandse bibliografie.

Bij het Besluit aanwijzing organisaties van openbaar belang d.d. 21 juni 2019 heeft de minister van Financiën de Koninklijke Bibliotheek met ingang van 1 januari 2020 aangewezen als organisatie van openbaar belang (oob) als bedoeld in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta).

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2022, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2022.

Toegepaste standaarden

Het ministerie van OCW heeft bepaald dat de KB haar financiële verantwoording dient op te stellen in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs. In deze regeling is bepaald dat de bepalingen van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (in het bijzonder de RJ 660 Onderwijsinstellingen) van toepassing zijn, met inachtneming van de daarin aangeduide uitzonderingen.

Met het ministerie van OCW is op 5 maart 2020 overeengekomen dat de KB, in tegenstelling tot wat vermeld is in de RJ 660, bepaalde bijlagen (specificaties van projecten) niet hoeft op te nemen in de jaarrekening.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva en resultaat

Algemeen

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten.

Activa en passiva

Activa en passiva worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of de actuele waarde.

Een actief wordt in de balans verwerkt wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de KB zullen toevloeien en het actief een kostprijs of een waarde heeft waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Activa die hier niet aan voldoen, worden niet in de balans verwerkt en mogelijk aangemerkt als niet in de balans opgenomen activa.

Verplichtingen worden in de balans verwerkt wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag waartegen de afwikkeling zal plaatsvinden op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld. Onder verplichtingen worden mede voorzieningen begrepen. Verplichtingen die hier niet aan voldoen worden niet in de balans opgenomen, maar worden verantwoord als niet in de balans opgenomen verplichtingen.

Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans opgenomen als een transactie niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting. Dergelijke transacties geven evenmin aanleiding tot het verantwoorden van resultaten. Bij de beoordeling of er sprake is van een belangrijke verandering in de economische realiteit wordt uitgegaan van de

economische voordelen en risico's die zich naar alle waarschijnlijkheid in de praktijk zullen voordoen en niet op basis van voordelen en risico's waarvan redelijkerwijze niet te verwachten is dat zij zich zullen voordoen.

Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen. De resultaten van de transactie worden in dat geval direct in de staat van baten en lasten opgenomen, rekening houdend met eventuele voorzieningen die dienen te worden getroffen in samenhang met de transactie.

Indien de weergave van de economische realiteit leidt tot het opnemen van activa waarvan de rechtspersoon niet het juridisch eigendom bezit, wordt dit feit vermeld.

Baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Presentatie en functionele valuta

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is van KB. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal.

Gebruik van schattingen

Bij het opstellen van de jaarrekening vormt de leiding oordelen en maakt schattingen en veronderstellingen die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa, verplichtingen, baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Naar de mening van het management is de invloed van schattingen en veronderstellingen op de financiële positie beperkt.

Verbonden partijen

Er is sprake van verbonden partijen wanneer een relatie bestaat tussen de KB en een natuurlijk persoon of entiteit die verbonden is met de KB. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Collectie KB

De collectie van de KB is feitelijk het meest waardevolle activum van de organisatie gezien de bijzondere aard en onvervangbaarheid ervan. Kosten van verwerving en onderhoud van stukken worden verwerkt in de staat van baten en lasten in het jaar waarin deze worden gemaakt.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten investeringen in aandelen en obligaties, handels- en overige vorderingen, geldmiddelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, afgeleide financiële instrumenten (derivaten), handelsschulden en overige te betalen posten.

In de jaarrekening zijn de volgende categorieën financiële instrumenten opgenomen: (handels) vorderingen, geldmiddelen, (handels)schulden en overige financiële verplichtingen.

De instelling maakt geen gebruik van derivaten, heeft geen in contracten besloten afgeleide financiële instrumenten en houdt geen handelsportefeuille aan. Financiële activa en financiële verplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment dat contractuele rechten of verplichtingen ten aanzien van dat instrument ontstaan.

Een financieel instrument wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot de positie aan een derde zijn overgedragen.

Financiële instrumenten (en afzonderlijke componenten van financiële instrumenten) worden in de jaarrekening gepresenteerd in overeenstemming met de economische realiteit van de contractuele bepalingen. Presentatie vindt plaats op basis van afzonderlijke componenten van financiële instrumenten als financieel actief, financiële verplichting of als eigen vermogen.

Financiële instrumenten worden bij de eerste waardering verwerkt tegen reële waarde, waarbij (dis) agio en de direct toerekenbare transactiekosten in de eerste opname worden meegenomen. Indien echter financiële instrumenten bij de vervolgwaardering worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de staat van baten en lasten, worden direct toerekenbare transactiekosten bij de eerste waardering direct verwerkt in de staat van baten en lasten. Na de eerste opname worden financiële instrumenten op de hierna beschreven manier gewaardeerd.

Verstrekte leningen en overige vorderingen
Verstrekte leningen en overige vorderingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode, verminderd met bijzondere waardeverminderingsverliezen. De effectieve rente en eventuele bijzondere waardeverminderingsverliezen worden direct in de staat van baten en lasten verwerkt. Aan- en verkopen van financiële activa die tot de categorie verstrekte leningen en overige vorderingen behoren, worden verantwoord op de transactiedatum.

Kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen
Kortlopende schulden en overige financiële verplichtingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode. De effectieve rente wordt direct in de staat van baten en lasten verwerkt.

Saldering van financiële instrumenten
Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als de onderneming beschikt over een deugdelijk juridisch instrument om het financiële actief en de financiële verplichting gesaldeerd af te wikkelen en de onderneming het stellige voornemen heeft om het saldo als zodanig netto of simultaan af te wikkelen. Als sprake is van een overdracht van een financieel actief dat niet voor verwijdering uit de balans in aanmerking komt, wordt het overgedragen actief en de daarmee samenhangende verplichting niet gesaldeerd.

Bijzondere waardeverminderingen financiële activa
Vorderingen die niet individueel onderhevig zijn gebleken aan bijzondere waardevermindering worden collectief beoordeeld of deze onderhevig zijn aan bijzondere waardevermindering, dit door samenvoeging van vorderingen met vergelijkbare risicokenmerken. Bij de beoordeling van de collectieve waardevermindering gebruikt de onderneming historische trends met betrekking tot de waarschijnlijkheid van het niet nakomen van betalingsverplichtingen. De uitkomsten worden bijgesteld als de ondernemingsleiding van oordeel is dat de huidige economische en kredietomstandigheden zodanig zijn dat het waarschijnlijk is dat de daadwerkelijke verliezen hoger dan wel lager zullen zijn dan historische trends suggereren.

De boekwaarde van vorderingen wordt verminderd met de voorziening voor dubieuze debiteuren. Vorderingen die niet incasseerbaar zijn worden afgeboekt van de voorziening. Andere toevoegingen en onttrekkingen aan de voorziening worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

Als in een latere periode de waarde van het actief, onderhevig aan een bijzondere waardevermindering, stijgt en het herstel objectief in verband kan worden gebracht met een gebeurtenis die plaatsvond na de opname van het bijzondere waardeverminderingsverlies, wordt het bedrag uit hoofde van het herstel (tot maximaal de oorspronkelijke kostprijs) opgenomen in de staat van baten en lasten.

Materiële vaste activa (MVA) en afschrijvingen
Materiële vaste activa worden in de balans verwerkt indien het waarschijnlijk is dat de toekomstige prestatie-eenheden met betrekking tot dat actief zullen toekomen aan de KB en de kosten van het actief betrouwbaar kunnen worden vastgesteld.

MVA worden gewaardeerd tegen kostprijs verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.

De kostprijs van de genoemde activa bestaat uit de verkrijgingsprijs- of vervaardigingsprijs en overige kosten om de activa op hun plaats en in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik.

In het geval de betaling van de kostprijs van een materieel vast actief plaatsvindt op grond van een langere dan normale betalingstermijn, wordt de kostprijs van het actief gebaseerd op de contante waarde van de verplichting.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafwaarde volgens de lineaire methode op basis van geschatte economische levensduur. Bij het afschrijven wordt rekening gehouden met de restwaarde van de individuele activa, indien de verwachting is dat er restwaarde zal zijn. Op vooruitbetalingen op materiële vaste activa wordt niet afgeschreven. Afschrijving start op het moment dat een actief beschikbaar is voor het beoogd gebruik en wordt beëindigd bij buitengebruikstelling of bij afstoting.

De KB past de componentenbenadering toe voor materiële vaste activa indien belangrijke afzonderlijke bestanddelen van een materieel vast actief van elkaar te onderscheiden zijn. Rekening houdend met verschillen in gebruiksduur of verwacht gebruikspatroon, worden deze bestanddelen afzonderlijk afgeschreven. De volgende afschrijvingspercentages worden gehanteerd: 5% (bibliotheekinrichting), 10% (meubilair), 20% (apparatuur en bibliotheeksystemen) en 33,3% (staf- en werksystemen = decentrale systemen).

Onderhoudsuitgaven worden slechts geactiveerd als zij de gebruiksduur van het object verlengen en/of leiden tot toekomstige prestatie-eenheden met betrekking tot het object.

Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen de laatste boekwaarde voor het moment van buitengebruikstelling of lagere opbrengstwaarde.

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa
De KB beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, dan wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroom genererende eenheid waartoe het actief behoort. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en bedrijfswaarde.

Een bijzonder waardeverminderingsverlies wordt direct als last verwerkt in de staat van baten en lasten onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief. Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde.

Verder wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er enige indicatie is dat een in eerdere jaren verantwoord bijzonder waardeverminderingsverlies is verminderd. Als een dergelijke indicatie aanwezig is, wordt de realiseerbare waarde van het betreffende actief (of kasstroom genererende eenheid) geschat. Terugneming van een eerder verantwoord bijzonder waardeverminderingsverlies vindt alleen plaats als sprake is van een wijziging van de gehanteerde schattingen bij het bepalen van de realiseerbare waarde sinds de verantwoording van het laatste bijzonder waardeverminderingsverlies. In dat geval wordt de boekwaarde van het actief (of kasstroom genererende eenheid) opgehoogd tot de geschatte realiseerbare waarde, maar niet hoger dan de boekwaarde die bepaald zou zijn (na afschrijvingen) als in voorgaande jaren geen bijzonder waardeverminderingsverlies voor het actief (of kasstroom genererende eenheid) zou zijn verantwoord.

Vorderingen
De grondslagen voor de waardering van vorderingen zijn beschreven onder het kopje Financiële instrumenten.

Liquide middelen
Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

In vreemde valuta's luidende liquide middelen worden per balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende contante wisselkoers. Verwezen wordt verder naar de prijsgrondslagen voor vreemde valuta.

Liquide middelen die naar verwachting langer dan 12 maanden niet ter beschikking staan van de KB, worden gerubriceerd als financiële vaste activa.

Eigen vermogen
Het eigen vermogen is ingedeeld naar vrije algemene reserve, bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen. Alle reserves zijn publiek.

Bestemmingsreserves

Delen van het eigen vermogen zijn voor verschillende doeleinden gereserveerd als bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves worden door het bestuur bepaald en het bestuur kan deze zelf opheffen.

Bestemmingsfondsen

Bestemmingsfondsen zijn reserves waaraan door derden (bijvoorbeeld OCW) een beperktere bestedingsmogelijkheid is aangebracht dan op grond van de statuten zou bestaan. De fondsen zijn ontstaan als gevolg van geoormerkte OCW-gelden die niet volledig zijn besteed in het betreffende boekjaar. Uitgaven die worden gedekt uit bestemmingsfondsen worden in de staat van baten en lasten verantwoord, en via de resultaatbestemming ten laste van de betreffende fondsen gebracht. Wijzigingen in de beperking van de bestemming van fondsen die door de daartoe bevoegde organen of instanties worden aangebracht, worden als overige mutatie binnen het eigen vermogen verwerkt.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten.

Rechten en verplichtingen voortvloeiend uit eenzelfde overeenkomst worden niet in de balans opgenomen indien en voor zover noch de onderneming noch de tegenpartij heeft gepresteerd. Opname in de balans geschiedt wanneer de nog te ontvangen respectievelijk te leveren prestatie en tegenprestatie niet (meer) met elkaar in evenwicht zijn en dit voor de onderneming nadelige gevolgen heeft.

Indien (een deel van) de uitgaven die noodzakelijk zijn om een voorziening af te wikkelen waarschijnlijk geheel of gedeeltelijk door een derde worden vergoed bij afwikkeling van de voorziening, wordt de vergoeding als afzonderlijk actief gepresenteerd.

Indien de tijdswaarde van geld materieel is en de periode waarover de uitgaven contant worden gemaakt meer dan een jaar is, worden voorzieningen gewaardeerd tegen de contante waarde van de beste schatting van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen en verliezen af te wikkelen. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde indien de tijdswaarde van het geld niet materieel is of de periode waarover de uitgaven contant worden gemaakt maximaal een jaar is.

De KB heeft voorzieningen getroffen betreffende ingegane wachtgeldverplichtingen, ingegane seniorenregelingen en uitgestelde beloningen vanwege ambtsjubilea.

Jubileumvoorziening

De jubileumvoorziening betreft een voorziening voor toekomstige jubileumuitkeringen. De voorziening betreft de berekening van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op de KB-regeling jubilea, blijfkans en leeftijd.

Voorziening Wachtgelden

Deze voorziening betreft de berekening van de maximale verplichting per uit dienst gegane medewerker. Er vinden individuele berekeningen plaats, rekening houdend met zowel het WW-deel als het bovenwettelijke BWOI-deel. De eerste op basis van de UWV-regels, de tweede op basis van de BWOI-regeling.

Voorziening Generatieplan

De voorziening Generatieplan voorziet in de mogelijkheid voor medewerkers die vijf jaar of korter voor de AOW-datum zitten en een dienstverband hebben van minimaal vijf jaar bij een van de werkgevers van de sector Onderzoeksinstellingen om een of twee dagen per week minder te gaan werken, waarbij over die dagen 50% van het salaris wordt doorbetaald en de pensioenopbouw volledig wordt voortgezet.

Voorziening Langdurig zieken

De KB is verplicht om personeelsleden bij ziekte gedurende het eerste jaar 100% en gedurende het tweede jaar 70% c.q. 85% bij voldoende re-integratie van het salaris door te betalen. Dit is geregeld in de regeling Ziekte en Arbeidsongeschiktheid personeel Onderzoeksinstellingen (ZAOI). Op grond van RJ 271 wordt een voorziening opgenomen voor de toekomstige loonkosten van medewerkers die op 31 december van het verslagjaar ziek zijn en waarvan vrijwel zeker is dat zij niet meer of niet volledig terugkeren in het arbeidsproces. De verplichting wordt berekend als zijnde de contante waarde van de toekomstige salarisbetalingen en transitievergoedingen.

Kortlopende schulden

De waardering van kortlopende schulden is toegelicht onder het kopje Financiële instrumenten. Onder de kortlopende schulden vallen vooruit gefactureerde en ontvangen termijnen voor projecten. Hieronder zijn opgenomen ontvangen projectgelden waartegenover een specifieke bestedingsverplichting bestaat, die gebaseerd is op externe contractuele verplichtingen.

Projecten zijn gewaardeerd op direct toerekenbare kosten en aan overige instanties toegezegde gelden. Op de geactiveerde kosten zijn de ontvangen subsidiegelden in mindering gebracht. Gedurende de looptijd van een project wordt geen resultaat verantwoord. Na realisatie van een project wordt het saldo van baten en lasten verwerkt in de staat van baten en lasten.

Rijksbijdrage

Onder de Rijksbijdrage wordt de jaarlijkse bijdrage van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verstaan. De Rijksbijdrage wordt ten gunste gebracht van de staat van baten en lasten in de periode waarop zij betrekking heeft.

Overige overheidsbijdragen en subsidies

Subsidies (niet zijnde de Rijksbijdrage) worden ten gunste van de staat van baten en lasten van het jaar gebracht ten laste waarvan de gesubsidieerde bestedingen komen of waarin de opbrengsten zijn gederfd of het exploitatietekort zich heeft voorgedaan. De vooruit ontvangen bedragen worden als kortlopende schuld verantwoord, afhankelijk van de verwachte uitstroom van middelen.

Baten werk in opdracht van derden

Hier worden projectresultaten ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten gebracht, zoveel als mogelijk gedurende de looptijd van het project. Daarnaast worden hier de opbrengsten van KB-passen en digitale abonnementen verantwoord.

Overige baten

De verantwoording van overige baten geschiedt naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten.

Beleidsregels toepassing WNT

Voor de uitvoering van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de (semi)publieke sector (WNT) heeft de KB zich gehouden aan de Beleidsregel toepassing WNT en deze als normenkader bij het opmaken van deze jaarrekening gehanteerd.

Personeelsbeloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers respectievelijk de belastingautoriteit.

De beloningen van het personeel worden als last in de staat van baten en lasten verantwoord in de periode waarin de arbeidsprestatie wordt verricht en, voor zover nog niet uitbetaald, als verplichting op de balans opgenomen. Als de reeds betaalde bedragen de verschuldigde beloningen overtreffen, wordt het meerdere opgenomen als een overlopend actief voor zover er sprake zal zijn van terugbetaling door het personeel of van verrekening met toekomstige betalingen door de organisatie.

Voor de beloningen met opbouw van rechten, sabbatical leave en gratificaties worden de verwachte lasten gedurende het dienstverband in aanmerking genomen. Een verwachte vergoeding ten gevolge van bonusbetalingen wordt verantwoord indien de verplichting tot betaling van die vergoeding is ontstaan op of vóór balansdatum en een betrouwbare schatting van de verplichtingen kan worden gemaakt. Ontvangen bijdragen voortvloeiend uit levensloopregelingen worden in aanmerking genomen in de periode waarover deze bijdragen zijn verschuldigd. Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht. Indien een beloning wordt betaald, waarbij geen rechten worden opgebouwd (bijvoorbeeld doorbetaling in geval van ziekte of arbeidsongeschiktheid) worden de verwachte lasten verantwoord in de periode waarover deze beloning is verschuldigd. Voor op balansdatum bestaande verplichtingen tot het in de toekomst doorbetalen van beloningen (inclusief ontslagvergoedingen) aan personeelsleden die op balansdatum naar verwachting blijvend geheel of gedeeltelijk niet in staat zijn om werkzaamheden te verrichten door ziekte of arbeidsongeschiktheid wordt een voorziening opgenomen.

De verantwoorde verplichting betreft de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de desbetreffende verplichting op balansdatum af

te wikkelen. De beste schatting is gebaseerd op contractuele afspraken met personeelsleden (CAO en individuele arbeidsovereenkomsten). Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht.

Pensioenen

Voor de werknemers van de KB die als overheidswerknemer in de Wet Privatisering ABP worden aangemerkt, geldt het Pensioenreglement van de Stichting Pensioenfonds ABP. De dekkingsgraad per 31 december 2022 is 110,9%. Er hoeven geen aanvullende betalingen gedaan te worden.

De pensioenregeling wordt volgens de Pensioenwet gekarakteriseerd als uitkeringsovereenkomst. De uitvoeringsovereenkomst met de pensioenuitvoerder APB wordt jaarlijks stilzwijgend verlengd. De belangrijkste afspraken die zijn opgenomen in deze uitvoeringsovereenkomst zijn de volgende:

- Indexatie geeft geen aanleiding tot premie-aanpassingen.
- Premiereductie of -terugstorting vindt plaats indien en voor zover sprake is van een dekkingsgraad volgens de normen van DNB van 160% en het bestuur van het fonds daartoe besloten heeft.
- De maximale premie bedraagt 25,9% over de pensioengrondslag.
- In geval van een reservetekort van de pensioenuitvoerder neemt de KB overeenkomstig hetgeen overeengekomen is haar aandeel daarin.

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan de pensioenuitvoerder verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen.

Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

Indien op basis van de uitvoeringsovereenkomst met betrekking tot een bedrijfstakpensioenregeling per balansdatum een verplichting bestaat, wordt een voorziening gevormd als het waarschijnlijk is dat de aanwending van een maatregelenpakket, dat nodig is voor het herstel van de per balansdatum bestaande dekkingsgraad, zal leiden tot een uitstroom van middelen en de omvang daarvan betrouwbaar kan worden geschat.

Leaseovereenkomsten

De KB kan financiële en operationele leasecontracten afsluiten. Een leaseovereenkomst waarbij de voor- en nadelen verbonden aan het eigendom van het leaseobject geheel of nagenoeg geheel door de lessee worden gedragen, wordt aangemerkt als een financiële lease. Alle andere leaseovereenkomsten classificeren als operationele leases. Bij de leaseclassificatie is de economische realiteit van de transactie bepalend en niet zozeer de juridische vorm. Classificatie van de lease vindt plaats op het tijdstip van het aangaan van de betreffende leaseovereenkomst.

Operationele leases

Als de organisatie optreedt als lessee in een operationele lease, wordt het leaseobject niet geactiveerd. Vergoedingen die worden ontvangen als stimulering voor het afsluiten van een overeenkomst worden verwerkt als een vermindering van de leasekosten over de leaseperiode. Leasebetalingen en vergoedingen inzake operationele leases worden lineair over de leaseperiode ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht, tenzij een andere toerekeningsystematiek meer representatief is voor het patroon van de met het leaseobject te verkrijgen voordelen.

Rentebaten en -lasten

Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost. Rentelasten en soortgelijke lasten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld conform de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan in zijn geheel uit liquide middelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

Bepaling reële waarde

De reële waarde van een financieel instrument is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en van elkaar onafhankelijk zijn. De reële waarde van niet-beursgenoteerde financiële instrumenten wordt bepaald door de verwachte kasstromen contant te maken tegen een disconteringsvoet die gelijk is aan de geldende risicovrije marktrente voor de resterende looptijd vermeerderd met krediet- en liquiditeitsopslagen.

Gebeurtenissen na balansdatum

Gebeurtenissen die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum en die blijven tot aan de datum van het opmaken van de jaarrekening worden verwerkt in de jaarrekening. Gebeurtenissen die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum worden niet in de jaarrekening verwerkt. Als dergelijke gebeurtenissen van belang zijn voor de oordeelsvorming van de gebruikers van de jaarrekening, worden de aard en de geschatte financiële gevolgen ervan toegelicht in de jaarrekening.

Toelichting op de balans

Materiële vaste activa (1)

Verloopoverzicht van materiële vaste activa 2022 Bedragen x €1.000	Installaties en apparatuur	Kantoor-meubelen	Computer apparatuur	Totaal van materiële vaste activa
Boekwaarde aan het begin van de periode				
Verkrijgings- of vervaardigingsprijs aan het begin van de periode	10.245	5.757	9.650	25.652
Cumulatieve afschrijvingen aan het begin van de periode	-8.886	-5.296	-6.425	-20.607
Boekwaarde aan het begin van de periode	**1.359**	**461**	**3.225**	**5.045**
Verloop gedurende de periode				
Investeringen:	0	60	3.163	3.223
Afschrijvingen:	-544	-63	-1.369	-1.976
Mutatie gedurende de periode	**-544**	**-3**	**1.794**	**1.247**
Boekwaarde aan het eind van de periode				
Verkrijgings- of vervaardigingsprijs aan het einde van de periode	10.245	5.817	12.813	28.875
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen aan het einde van de periode	-9.430	-5.359	-7.794	-22.583
Boekwaarde aan het einde van de periode	**815**	**458**	**5.019**	**6.292**

Onder materiële vaste activa zijn geen activa opgenomen waarvan de beschikbaarheid berust op een beperkt genotsrecht zoals erfpacht- en opstalrecht of huurkoop c.q. financieringshuur. De gebouwen en terreinen die de huisvesting van de KB vormen zijn geen eigendom.

Vlottende activa 2

Overzicht vorderingen Bedragen x €1.000		31-12-2022 Realisatie	31-12-2021 Realisatie
Debiteuren		588	641
Overlopende activa	2.1	3.130	2.327
Overige vorderingen		12	27
Voorziening wegens oninbaarheid vorderingen		-2	-2
Totaal vorderingen		**3.728**	**2.993**

Specificatie overlopende activa (2.1)

Overzicht overlopende activa Bedragen x €1.000	31-12-2022 Realisatie	31-12-2021 Realisatie
Vooruitbetaalde bedragen	724	1.508
Nog te ontvangen bedragen	2.406	819
Overlopende activa	**3.130**	**2.327**

De nog te ontvangen bedragen betreffen projecten gefinancierd door derden en €839K vorderingen van crediteuren.

Liquide middelen (3) Overzicht overige vorderingen Bedragen x €1.000	31-12-2022 Realisatie	31-12-2021 Realisatie
Vooruitbetaalde bedragen	724	1.508
Nog te ontvangen bedragen	2.406	819
Overige vorderingen	**3.130**	**2.327**

Overzicht liquide middelen Bedragen x €1.000	12/31/2022 Realisatie	12/31/2021 Realisatie
Kasmiddelen	3	4
Tegoeden op bankrekeningen	30	244
Schatkistbankieren	94.749	73.545
Liquide middelen	**94.782**	**73.793**

De KB participeert in het geïntegreerd middelenbeheer van het ministerie van Financiën. De KB heeft een kredietfaciliteit van € 2,5 mln. als onderdeel van het schatkistbankieren. Het saldo wordt dagelijks aangevuld vanuit het schatkistbankierenstelsel. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de KB.

Eigen vermogen (3)

Eigen vermogen, verloopoverzicht 2021 Bedragen x €1.000	Algemene reserve	Bestemmings-reserves	Bestemmings-fondsen	Totaal eigen vermogen
Eigen vermogen per 31-12-2020	2.339	47.111	3.108	52.558
Verloop gedurende 2021				
Resultaat 2021	2.134	-140	2.416	4.410
Eigen vermogen 31-12-2021	**4.473**	**46.971**	**5.524**	**56.968**

Eigen vermogen, verloopoverzicht 2022 Bedragen x €1.000	Algemene reserve	Bestemmings-reserves	Bestemmings-fondsen	Totaal eigen vermogen
Eigen vermogen 31-12-2021	4.473	46.971	5.524	56.968
Verloop gedurende 2022				
Resultaat 2022	1.240	-2.355	13.862	12.748
Eigen vermogen 31-12-2022	**5.713**	**44.616**	**19.386**	**69.716**

Bestemmingsreserves

Specificatie van bestemmingsreserves Bedragen x €1.000"		Bestemmings-reserves aan het begin van de periode	Dotaties gedurende het jaar	Onttrekkingen/ vrijval gedurende het jaar	Saldo (dotaties -/- onttrekkin-gen)	Bestemmings-reserves aan het einde van de periode
Volgnummer						
1	Bestemmingsreserve Huisvesting	26.349	1.500		1.500	27.849
2	Bestemmingsreserve Legaten	278				278
3	Bestemmingsreserve KB-NA	1.245		-73	-73	1.172
4	Bestemmingsreserve Pilot Digitalisering	146				146
5	Bestemmingsreserve progr. Metamorfoze	5.417	3.511	-3.170	341	5.758
6	Bestemmingsreserve Digitale Duurzaamheid	5.048	1.500	-5.447	-3.947	1.101
7	Bestemmingsreserve uitvoering BKT traject	8.488	2.989	-3.165	-176	8.312
Totaal		**46.971**	**9.500**	**-11.855**	**-2.355**	**44.616**

1. Bestemmingsreserve Huisvesting
De KB doteert jaarlijks aan de huisvestingsreserve voor de realisatie van toekomstige (her)huisvesting. De huidige stand van zaken van het huisvestingsproject is beschreven in paragraaf 5.6 van het bestuursverslag.

2. Bestemmingsreserve Legaten
De KB heeft legaten ontvangen waarvan de bestemming voor het interieur en dan met name in relatie tot het gebruik en de presentatie van de Bijzondere Collecties van ons nieuwe gebouw bedoeld is. Gezien de achtergrond van de ontvangen middelen wil de KB de aanwending afzonderlijk zichtbaar maken.

3. Bestemmingsreserve KB/NA
Deze middelen zijn oorspronkelijk (2012) ontvangen ter dekking van (frictie)kosten gerelateerd aan een, niet gerealiseerde, fusie tussen de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief. OCW heeft ingestemd met de inzet van deze reserve voor het (verder) stimuleren van het gebruik van digitaal tekstueel erfgoed via twee routes:

1. een verkenning van een online onderzoekplatform voor geavanceerd digitaal onderzoek waarbij digitale tekstbestanden van verschillende erfgoedinstellingen niet alleen doorzoekbaar maar ook analyseerbaar zijn, en
2. een onderzoek naar vooroordelen (bias) in tekstuele digitale erfgoedbestanden met behulp van kunstmatige intelligentie. In 2022 is € 73K aan onderzoek besteed.

4. Bestemmingsreserve Pilot Digitalisering
In 2021 is deze reserve van € 146K gecreëerd.
In 2023 worden er plannen gemaakt hoe deze moet worden besteed.

5. Bestemmingsreserve programma Metamorfoze
Metamorfoze is het nationale programma voor het behoud van papieren erfgoed. Het programma heeft tot doel het door versneld autonoom verval bedreigde papieren erfgoed te conserveren middels digitalisering, het beschikbaar stellen van de digitale kopie en daardoor het origineel beter te kunnen behouden. Het gedigitaliseerde materiaal uit het BKT-traject wordt beschikbaar gesteld op de website Delpher. Het Bureau Metamorfoze zorgt voor de coördinatie van de Metamorfoze-projecten en geeft advies en ondersteuning aan instellingen die aan Metamorfoze deelnemen. Adviescommissies van onafhankelijke deskundigen beoordelen de projectaanvragen en adviseren over de toekenning. Het Bureau houdt zich ook bezig met het opzetten van onderzoek, legt contacten met binnen- en buitenlandse organisaties en verzorgt de informatieverspreiding.

De projecten hebben meestal een looptijd van meerdere jaren en zijn langlopend van aard.

Het programma bestaat uit de volgende onderdelen:

- Boeken, Kranten en Tijdschriften
- Onderzoeksprojecten
- Archieven en collecties

6. Bestemmingsreserve Digitale Duurzaamheid

De activiteiten met betrekking tot Digitale Duurzaamheid worden gefinancierd vanuit de Rijksbijdrage aan de KB. Omdat de techniek steeds verandert en er speciale maatregelen nodig zijn, wordt er voortdurend gewerkt aan de bruikbaarheid van alle digitale informatie op de lange termijn.

Verloopstaat Digitale Duurzaamheid	2022	2021
Stand begin periode	5.048	7.490
Ontvangen rijksbijdrage	1.500	1.500
Onderzoeksprojecten	-190	-258
Nieuw Digitaal Magazijn	-4.719	-2.913
Nieuw Datacenter	-538	-771
Saldo dotaties -/- onttrekkingen (Resultaatbestemming)	-3.947	-2.442
Stand einde periode	**1.101**	**5.048**

7. Bestemmingsreserve uitvoering BKT-traject

De afkorting BKT staat voor boeken, kranten en tijdschriften. Het BKT-traject wordt gefinancierd door het programma Metamorfoze. De titels uit de periode 1840-1960 worden door onafhankelijke adviescommissies voor dit BKT-traject op basis van aanvragen uit het erfgoedveld geprioriteerd. De KB zorgt voor het digitaliseren en het beschikbaar stellen van deze collecties, onder andere via de nationale website Delpher. Binnen het programma Metamorfoze wordt jaarlijks een reservering gemaakt voor de digitalisering van deze collecties.

In 2022 zijn er in het boekentraject ca. 2,8 miljoen pagina's, 2,3 miljoen pagina's aan tijdschriften en 1,1 miljoen pagina's aan kranten gedigitaliseerd en zijn er 4,6 miljoen pagina's beschikbaar gesteld op Delpher.

Bestemmingsfondsen

Specificatie van bestemmingsfondsen Bedragen x € 1.000 Volgnummer	Bestem-mings-fondsen aan het begin van de periode	Dotaties gedurende het jaar	Onttrekkin-gen/vrij-val gedurende het jaar	Saldo (dotaties -/- onttrek-kingen)	Bestem-mings-fondsen aan het einde van de periode
1 Bestemmingsfonds E-Content / E-lending	2.664	22.644	-17.810	4.835	7.499
2 Bestemmingsfonds Collecties	628	1.616	-1.289	327	955
3 Bestemmingsfonds Aangepast Lezen	1.736	13.070	-12.503	568	2.304
4 Bestemmingsfonds Donorregistratie 2020	34				34
5 Bestemmingsfonds Bibliotheekconvenant 2020-2023		650		650	650
6 Bestemmingsfonds Uitleencollectie Caribisch Nederland		600		600	600
7 Bestemmingsfonds CBCT 2020-2024	462	500	-297	203	665
8 Bestemmingsfonds Pilot Leven Lang Ontwikkelen		180		180	180
9 Bestemmingsfonds Instandhouding		6.500		6.500	6.500
Totaal	**5.524**	**45.761**	**-31.898**	**13.862**	**19.386**

1. Bestemmingsfonds E-content / e-lending
In 2022 is er € 22.644K ontvangen vanuit de Rijksbijdrage t.b.v. de inkoop van e-content/e-lending. Het niet gebruikte deel van dit bedrag wordt gedoteerd aan dit fonds. Overeenkomstig artikel 5.1 van het e-lendingconvenant 2019 ontvangt de KB een bijdrage voor de uitleenvergoedingen van digitale werken van € 3.000K. Ter dekking van de uitvoeringskosten van het e-lendingconvenant 2019 bedraagt de bijdrage € 300K.

2. Bestemmingsfonds Collecties
Op basis van de Wet op het Hoger Onderwijs en Onderzoek (WHW) wordt jaarlijks een rijksbijdrage toegekend waarvan € 1.616K de aankoop/digitalisering van de collectie betreft. Het niet gebruikte deel van dit bedrag wordt gedoteerd aan dit fonds en in 2023 wordt het vrij gemaakt voor het verwerken van een groot aantal geschenken.

3. Bestemmingsfonds Aangepast Lezen
Vanuit de Rijksbijdrage is er € 13.070K ontvangen t.b.v. Aangepast lezen. Het niet gebruikte deel van dit bedrag wordt gedoteerd aan dit fonds.

4. Bestemmingsfonds Donorregistratie
In 2020 is er door het ministerie van OCW een eenmalige subsidie van € 145K extra toegekend voor de communicatie aan kwetsbare burgers rondom de donorregistratie. De KB gaat in gesprek met OCW over de bestemming van de resterende middelen (€ 34K).

5. Bestemmingsfonds Bibliotheekconvenant 2020-2023
Voor de uitvoering van het convenant heeft het ministerie van OCW middelen beschikbaar gesteld, verdeeld over de jaren 2020 tot en met 2023. Ter gedeeltelijke realisatie van de in het convenant gemaakte afspraken zijn op 12 oktober 2020 de Tijdelijke subsidieregels Leesoffensief in werking getreden. Met de uitvoering van deze subsidieregeling is een bedrag gemoeid van € 1.250K, verdeeld over de jaren 2020 en 2021. Voor het jaar 2022 is ten behoeve van de uitvoering van de Tijdelijke subsidieregels Leesoffensief een bedrag toegekend van € 650K.

6. Bestemmingsfonds Uitleencollectie Caribisch Nederland
In 2022 heeft het ministerie van OCW een eenmalige subsidie van € 600K extra toegekend om het bibliotheeknetwerk in Caribisch Nederland op Wsob-niveau te brengen.

7. Bestemmingsfonds CBCT
In 2020 heeft het ministerie van OCW een subsidieaanvraag gehonoreerd voor de certificering van taalhuizen door Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT) conform de kabinetsbrief vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024 van 18 maart 2019. In 2022 zijn de baten € 500K en lasten € 297K.

8. Bestemmingsfonds Pilot Leven Lang Ontwikkelen
In samenwerking met het ministerie van SZW wordt een viertal plaatselijke bibliotheken in staat gesteld om meer aandacht te geven aan leven lang ontwikkelen. Daartoe wordt een incidenteel budget beschikbaar gesteld van € 180K.

9. Bestemmingsfonds Instandhouding
In februari 2022 heeft het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) een memo Instandhouding Prins Willem-Alexanderhof 5 (PWA5) opgeleverd. De totale geraamde kosten voor de maatregelen tot en met 2027 worden geschat op circa € 57 mln. De kosten betreffen projecten, achterstallig en geïntensiveerd onderhoud, risico's en regulier beheer en onderhoud & storingen. Het betreft investeringen waarvoor in beginsel de huurders (RKD, LM en KB) en het RVB zelf op basis van de geldende huurovereenkomsten aan de lat staan. Omdat voor de drie huurders het eigen aandeel in deze nieuwe raming van de instandhoudingskosten onverwacht en (ver) buiten de bestaande financiële mogelijkheden liggen heeft het ministerie van OCW éénmalig een bedrag van € 6,5 mln. beschikbaar gesteld aan de huurders. De KB fungeert hiervoor als penvoerder. De middelen hebben tot doel financiële ruimte te bieden voor in totaal € 13 mln. Aan werkzaamheden te verrichten ten behoeve van de instandhouding van het pand PWA5, waarbij huurders en het RVB de totale kosten voor deze tranche aan projecten op basis van een 50-50 verdeelsleutel zullen verdelen. Het RVB draagt de andere € 6,5 mln. bij. De werkzaamheden worden uitgevoerd na accordering van de betreffende Project initiatiedocumenten. De verrekening van de kosten vindt bij deze instandhoudingsprojecten à € 13 mln. dus afwijkend van RTB 1999 plaats.

Voorzieningen specificatie (4)

Uitsplitsing personele voorzieningen Bedragen x €1.000	Generatie-plan voorziening	Jubileum-voorziening	Wachtgeld-voorziening	Totaal personele voorzieningen
Stand aan het begin van de periode				
Voorzieningen aan het begin van de periode	1.244	494	694	2.432
Verloop gedurende de periode				
Dotaties	163	47	482	692
Onttrekkingen	-447	-62	-236	-745
Vrijval	**-3**		**-244**	**-247**
Stand aan het eind van de periode				
Voorzieningen aan het einde van de periode	957	479	696	2.132
Voorzieningen met looptijd korter dan een jaar	355	38	446	839
Bedrag looptijd 1 tot en met 5 jaar	602	188	250	1.040
Bedrag looptijd meer dan 5 jaar		253		253

Generatieplanvoorziening

De voorziening Generatieplan voorziet in de mogelijkheid voor medewerkers die vijf jaar of korter voor de AOW-datum zitten om een of twee dagen per week minder te gaan werken, waarbij over die dagen 50% van het salaris wordt doorbetaald en de pensioenopbouw volledig wordt voortgezet. Eind 2022 was er sprake van 28 deelnemers (eind 2021 40 deelnemers).

Jubileumvoorziening

Dit betreft een voorziening op de toekomstige uitgaven van KB-medewerkers die in aanmerking komen voor een ambtsjubileumuitkering. De jubileumvoorziening heeft betrekking op uitkeringen aan medewerkers op basis van de duur van de aanstelling, en is grotendeels langlopend. De voorziening betreft het geschatte bedrag van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op de KB-regeling jubilea, blijfkans en leeftijden.

Wachtgeldvoorziening

De wachtgeldvoorziening is gevormd vanwege het feit dat de KB eigen risicodrager is voor de werkloosheidswet. De wachtgeldvoorziening is gelijk aan de verwachte kosten die doorbelast zullen worden door het UWV voor werkloosheidsuitkeringen. In 2022 is een bedrag van € 236K onttrokken uit deze voorziening. De totale wachtgeldvoorziening voor voormalige medewerkers die per 31 december 2022 binnen de wachtgeldregeling vielen bedraagt € 696K (2021 € 694K). Dit veroorzaakt een vrijval van de voorziening van € 244K. Het aantal wachtgelders bedroeg op die datum 13 (2021: 14). Het kortlopende deel van de voorziening bedraagt € 376K. Het deel 2 tot 5 jaar bedraagt € 250K en het deel langer dan 5 jaar € 0K. De wachtgeldvoorziening wordt niet geïndexeerd.

Kortlopende schulden (5)

Kortlopende schulden, specificatie Bedragen x €1.000		31-12-2022 Realisatie	31-12-2021 Realisatie
Vooruit gefactureerde en ontvangen termijnen op projecten	5.1	8.626	6.383
Crediteuren	5.2	4.540	3.007
Belastingen en premies sociale verzekeringen		8.657	7.113
Schulden ter zake van pensioenen		502	504
Overige schulden	5.3	8.628	3.572
Subtotaal kortlopende schulden		**30.953**	**20.579**
Overlopende passiva, uitsplitsing			
Vakantiegeld en vakantiedagen		2.002	1.852
Overige overlopende passiva			
Subtotaal overlopende passiva		**2.002**	**1.852**
Totaal van kortlopende schulden		**32.955**	**22.431**

Vooruit gefactureerde en ontvangen termijnen projecten (5.1)

In deze post zijn verplichtingen opgenomen die in het kader van het landelijke programma Metamorfoze (conservering/digitalisering) zijn aangegaan. In 2022 zijn er, in het kader van Archieven en Collecties en het traject Boeken, Kranten en Tijdschriften, meer verplichtingen aangegaan dan in 2021. In 2022 zijn er ook meer extern gefinancierde projecten gehonoreerd. In de tabel Vooruit gefactureerde en ontvangen termijnen op projecten wordt dit nader toegelicht.

Vooruit gefactureerde en ontvangen termijnen op projecten (5.1) Bedragen x €1.000	31-12-2022 Realisatie	31-12-2021 Realisatie
Programma's		
Verplichtingen aan derden (Metamorfoze)	5.960	4.673
Extern gefinancierde projecten	2.666	1.710
Totaal programma's	**8.626**	**6.383**

Verplichtingen aan derden (Metamorfoze)

De doelstelling van Metamorfoze is het (fysieke) conserveren middels digitaliseren van alle bedreigde archieven en collecties die voor Nederlandse geschiedenis en cultuur van (inter)nationaal belang zijn. In aanmerking komende archieven en collecties worden door een onafhankelijke adviescommissie voor dit AC-traject op basis van aanvragen uit het erfgoedveld geselecteerd. Het AC-traject is gebaseerd op 100% financiering.

Extern gefinancierde projecten

Dit zijn projecten waarvoor de KB subsidie aanvraagt bij derden om deel te nemen aan externe projecten. Hieronder vallen onder andere onderzoeksprojecten, innovatieprojecten en deelname aan Europese projecten. In 2022 heeft de KB € 4.257K aan externe subsidies ontvangen en de lasten zijn € 4.013K. Projecten die in 2023 doorgaan zijn onder andere Indisch Erfgoed Digitaal, DBNL, Verbonden Erfgoed en SMILES.

Verloopstaat Verplichtingen aan derden (Metamorfoze)	2022	2021
Stand begin periode	4.673	6.428
Aangegane verplichtingen	2.796	1.676
Bijgestelde bedragen	-283	-681
Uitbetaalde verplichtingen	-1.226	-2.750
Stand einde periode	**5.960**	**4.673**

Verloopstaat extern gefinancierde projecten Bedragen x € 1.000	2022	2021
Stand begin periode	1.710	1.700
Herrubricering van schuld naar vordering	712	26
Ontvangen subsidies	4.257	3.123
Kosten projecten	-4.013	-3.139
Stand einde periode	**2.666**	**1.710**

Overige schulden (5.3) Bedragen x € 1.000	2022	2021
Tussenrekening netto lonen	32	30
Te betalen/vooruit ontvangen bedragen progr. Digitale Inclusie	4.331	
Instandhoudingslasten huidig KB gebouw	915	
Te betalen lasten	3.350	3.542
Totaal overige schulden	**8.628**	**3.572**

Crediteuren (5.2)

In het crediteurensaldo van € 4.540K zijn schulden aan personeel van € 35K opgenomen.

Overige kortlopende schulden (5.3)

De overige schulden van € 8.628K bestaan vooral uit nog te betalen kosten. Alle overige schulden hebben een looptijd korter dan één jaar. De € 5.056K stijging in overige kosten is grotendeels te verklaren door de nog te betalen bedragen voor programma Digitale Inclusie, hiervan is € 1,2 mln. vooruit ontvangen subsidie, en de instandhoudingslasten (voorbereidingskosten projecten 2022) voor het huidige KB-pand.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

De belangrijkste niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen met een materieel financieel belang zijn:

Huurverplichtingen

Met het Rijksvastgoedbedrijf is een huurcontract voor het KB-gebouw gesloten tot en met 2035. De huur (inclusief servicekosten/allonges) bedraagt in 2022 € 6.347K. De huur wordt elk jaar door het Rijksvastgoedbedrijf geïndexeerd. Daarnaast wordt de huur incidenteel aangepast met de zogenaamde allonges ter dekking / aflossing van de kosten van uitbreidingen / aanpassingen van gebouw en installaties die via de leenfaciliteit gefinancierd zijn. De verplichting korter dan 1 jaar bedraagt € 5.721K, € 22.252K voor 2 tot 5 jaar en € 42.470 > 5 jaar.

De KB als btw-ondernemer

De KB heeft met ingang van 2019 door middel van aangiften verzocht om teruggaaf van het saldo van betaalde btw inzake de kosten van digitale abonnementen en de af te dragen btw inzake de met deze activiteit gerealiseerde omzet. OOp basis van deze aangiften heeft de Belastingdienst inzake 2019-2022 € 5,5 mln. uitbetaald en resteert een vordering van € 0,7 mln.

De KB is voorts van mening te kwalificeren als ondernemer in de zin van de omzetbelasting en een volledig recht te hebben op aftrek van voorbelasting. In dat kader heeft de KB bezwaarschriften ingediend tegen de verstrekte teruggaafbeschikkingen. De Belastingdienst heeft deze bezwaarschriften bij brief d.d. 14 december 2020 afgewezen en de KB is hier d.d. 11 februari 2021 tegen in beroep gegaan. Het belang voor de KB is groot, mede in het licht van de dubbele huisvestingsuitdaging die zij de komende jaren heeft; over de jaren 2019-2022 gaat het om een extra teruggave van indicatief € 23 mln.

Vanwege het (huidige) standpunt van de Belastingdienst en de onzekere uitkomst van het vervolgproces heeft het bestuur de over 2019-2022 geclaimde btw-voorbelasting van totaal € 7,2 mln. niet in mindering gebracht op de kosten doch als verplichting in de balans per 31 december 2022 opgenomen. Verder is op de balans geen vordering over de geclaimde extra teruggave van indicatief € 23 mln. opgenomen, maar is de huidige situatie als zodanig toegelicht. Mocht de KB in het gelijk gesteld worden, dan resulteert dat in een vordering en lagere kosten in het jaar, waarin dat besluit genomen wordt.

Het hoger beroep is door de rechtbank op 20 september 2022 gegrond verklaard. De Belastingdienst is opgedragen om een aanvullende teruggaaf te verlenen van € 4.178.198. Door zowel de Belastingdienst als de KB is hoger beroep ingesteld tegen deze uitspraak. Dit zal worden behandeld door het gerechtshof Amsterdam. De uitkomsten van de uitspraak van 20 september 2022 zijn dan ook niet verwerkt in de jaarcijfers. Dit kan pas gebeuren nadat er uitspraak is gedaan over het ingestelde hoger beroep.

Financiële instrumenten

De KB maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van financiële instrumenten die de onderneming kunnen blootstellen aan valuta-, rente-, kasstroom-, krediet- en liquiditeitsrisico's.

Kredietrisico: De KB loopt kredietrisico over leningen en vorderingen opgenomen onder handels- en overige vorderingen en liquide middelen. Het kredietrisico dat de KB loopt concentreert zich voornamelijk op bestaande debiteuren en nog te factureren bedragen. Met de meeste tegenpartijen bestaat een lange relatie; zij hebben tijdig aan hun betalingsverplichtingen voldaan. De blootstelling aan kredietrisico van de KB wordt hoofdzakelijk bepaald door de individuele kenmerken van de afzonderlijke afnemers. Met het merendeel van de afnemers wordt al meerdere jaren zaken gedaan en er is slechts in incidentele gevallen sprake geweest van verliezen.

Renterisico en kasstroomrisico: De KB heeft geen rentedragende vorderingen en schulden en loopt dus geen risico ten aanzien van toekomstige kasstromen.

De KB maakt geen gebruik van rentederivaten.

Valutarisico: Door het ontbreken van internationale activiteiten loopt de KB uit hoofde van in de balans opgenomen vorderingen en schulden geen valutarisico.

Liquiditeitsrisico: De KB bewaakt de liquiditeitspositie door middel van opvolgende liquiditeitsbegrotingen en -rapportages. Het management ziet erop toe dat voor de KB steeds voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

Reële waarde: De reële waarde van in de balans opgenomen financiële instrumenten, verantwoord onder kasmiddelen, kortlopende vorderingen en schulden e.d. benadert de boekwaarde daarvan.

Toelichting op de staat van baten en lasten

Bij de analyse van het financiële resultaat van de KB is het van belang op te merken, dat de begroting niet integraal is. Dat wil zeggen dat de begroting rekening houdt met een opbouw van de bestemmingsreserve huisvesting, maar niet met de aanwending van bestemmingsfondsen en -reserves. De aanwezigheid van fondsen en reserves geeft de mogelijkheid deze aan te wenden voor de financiering van lasten, waarmee in de begroting geen rekening is gehouden. Daarnaast begroten wij conservatief; projecten waarvan de middelen nog niet gecommitteerd zijn worden nog niet opgenomen. In de realisatie zijn de feitelijke binnengekomen middelen (en daaraan gerelateerde kosten) wel meegenomen.

Rijksbijdragen (7)

Rijksbijdragen Bedragen x €1.000	2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Rijksbijdragen OCW			
Rijksbijdragen OCW	119.869	105.061	106.974
Rijksbijdragen OCW	**119.869**	**105.061**	**106.974**

De KB wordt gefinancierd op basis van de WHW en de Wsob. De inkomsten zijn ten opzichte van 2021 met € 12.895K toegenomen, waarvan € 6.500K geoormerkte middelen voor de instandhouding van het pand, € 2.494K geoormerkte middelen voor e-content, € 630K geoormerkte middelen voor Aangepast Lezen, € 1.779K loon- en prijscompensatie WHW 2022 en € 1.491K loon- en prijscompensatie Wsob 2022.

Specificatie ontvangen rijksbijdragen (bedragen x €1.000)	2022
Rijksbijdrage WHW	59.239
Rijksbijdrage WSOB	61.556
Ontvangen rijksbijdragen	**120.795**
Ontvangen Rijksbijdragen t.b.v. geaffilieerde instellingen	
St. Bibliographie Linguistique	211
CDR (Centrale Discotheek Rotterdam)	500
CBCT (Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal)	215
Totaal rijksbijdragen in jaarrekening KB	**119.869**

De ontvangen Rijksbijdrage ten behoeve van geaffilieerde instellingen is niet verwerkt in de staat van baten en lasten van de KB op aangeven van het ministerie van OCW d.d. 5 maart 2020.

Ten opzichte van de begroting 2022 valt de rijksbijdrage 2022 € 14.808K hoger uit dan begroot door een bijstelling in november 2022 van: € 6.500K geoormerkte middelen voor de instandhouding van het pand aan het Prins Willem-Alexanderhof 5;

- € 1.792K voor loon- en prijscompensatie WHW;
- € 3.516K voor loon- en prijscompensatie Wsob;
- € 3.000K steunpakket voor de online Bibliotheek en e-lending om tegemoet te komen aan de grote vraag naar e-books.

Overige overheidsbijdragen en subsidies (7)

Overige overheidsbijdragen en subsidies Bedragen x €1.000	2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Subsidiegelden DBNL (Taalunie)	781	780	760
Programma Digitale Inclusie	20.934	18.300	3.100
Totaal overige overheidsbijdragen en subsidies	**21.715**	**19.080**	**3.860**

De KB ontvangt overige overheidsbijdragen en subsidies van de volgende twee non-profit organisaties: het ministerie van BZK (programma Digitale Inclusie) en de Taalunie (DBNL).

BZK: programma Digitale Inclusie

Inzake het gezamenlijke programma Digitale Inclusie — 'Hulp aan kwetsbare burgers' heeft de Manifestgroep een beroep gedaan op de Investeringspost 2020 van de Interdepartementale Commissie Middelen (ICM) van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

Taalunie: DBNL

De jaarlijkse subsidie van de Nederlandse Taalunie is bedoeld voor de samenstelling, beschikbaarstelling en het onderhoud van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL). In 2022 zijn er 67.324 pagina's beschikbaar gesteld in DBNL.

Digitalisering Bedragen x €1.000	2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Baten	781	650	760
Lasten	-593	-650	-749
Resultaat	**188**		**11**

Baten werk in opdracht van derden (8)

Werk in opdracht van derden Bedragen x €1.000	2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Licentie-opbrengsten	864	800	895
Ontvangen subsidies overige projecten	3.368	967	2.363
Baten werk in opdracht van derden	**4.232**	**1.767**	**3.258**

De baten in opdracht van derden waren in 2022 € 2.466K hoger dan begroot door hogere licentieopbrengsten van € 64K en hogere ontvangen subsidies inzake extern gefinancierde projecten.

De stijging in licentie-opbrengsten bestaat uit de opbrengst van de KB-passen, royalty's en de opbrengst van de digitale abonnementen. Het aantal lidmaatschappen en daarmee de opbrengst in digitale abonnementen is met € 103K gestegen. De opbrengst KB-passen is met € 39K gedaald. In de ontvangen subsidies overige projecten zijn o.a. subsidiebijdragen van Stichting PICA (Digitaal Burgerschap, MAKERLAB en Verbonden Erfgoed) en ministerie van VWS (Indisch Digitaal Erfgoed) opgenomen.

Overige baten (9)

Overige baten Bedragen x €1.000	2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Verkoop (onderwijs)materiaal	4	8	
Overige baten	896	856	1.193
Overige baten	**900**	**864**	**1.193**

De overige baten bestaan grotendeels uit doorbelastingen aan derde partijen.

Personeelslasten (10)

Personeelslasten Bedragen x €1.000	2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Personeelslasten, uitsplitsing			
Lonen, salarissen, sociale lasten en pensioenlasten, uitsplitsing			
Lonen en salarissen	25.963	36.646	24.653
Sociale lasten	3.455		3.448
Pensioenlasten	4.386		4.461
Lonen, salarissen, sociale lasten en pensioenlasten	**33.804**	**36.646**	**32.562**
Overige personele lasten, uitsplitsing			
Dotaties personele voorzieningen	692		627
Lasten personeel niet in loondienst	8.603	8.407	7.258
Overige personele lasten	1.706	2.574	1.946
Overige personele lasten	**11.001**	**10.981**	**9.831**
Uitkeringen die personeelslasten verminderen	-167	-150	-186
Personeelslasten	**44.638**	**47.477**	**42.207**

Ten opzichte van 2021 vallen de personele lasten € 2.431K hoger uit. Deze toename is als volgt opgebouwd:

Oorzaak (bedragen x €1.000)		Impact
CAO-loonstijging 4%		
Fte-daling (403 fte gemiddeld 2022 vs. 410 fte gemiddeld 2021)		
Stijging lonen en salarissen		**1.242**
Stijging kosten personeel in loondienst	1.242	
Daling dotaties personele voorzieningen		**65**
Stijging dotatie generatieplan	126	
Stijging dotatie jubileumvoorziening	5	
Daling dotatie wachtgeldvoorziening	-66	
Daling kosten extern personeel		**1.345**
Daling netto kosten extern inhuur	1.345	
Daling overige personele lasten		**-240**
Stijging reiskosten	338	
Daling diverse personele budgetten	-24	
Stijging werving en selectie	136	
Daling opleidingslasten	-26	
Daling wachtgeldlasten	-77	
Daling arbo-lasten	-33	
Daling mobiliteitsbudget	-24	
Overige daling van lasten	-50	
Daling uitkeringen die personeelslasten verminderen (WAZO/WGA)		**19**
Totaal		**2.431**

Ten opzichte van de begroting vallen de totale personeelslasten € 2.839K lager uit. Dit verschil is als volgt gespecificeerd:

Fluctuaties personeelslasten 2022 t.o.v. begroting 2022 (bedragen x €1.000)			Impact
	Salarissen	Externe inhuur	Totaal
Vernieuwing	-10	-181	-191
Digitale Duurzaamheid	561	-1.475	-914
Programma Metamorfoze en BKT	-345	89	-256
Inkoop E-content	3	-5	-2
Stelseltaken	-141	-22	-163
Digitale Inclusie	13	185	198
Aangepast Lezen	300	-43	257
Totaal aanwending bestemmingsreserves en- fondsen	**381**	**-1.452**	**-1.071**
Hogere lasten t.b.v. extern gefinancierde projecten die niet begroot waren (kosten gedekt)	230	222	452
Lagere lonen en salarissen	-3.452		-3.452
Hogere lasten van externe inhuur a.g.v. o.a. lastige arbeidsmarkt ICT en inkoop, extra inhuur e-content		1.427	1.427
Hogere personeelslasten vanwege mutatie Generatieplanvoorziening	692		692
Lagere overige personeelslasten, wachtgeldkosten en WAO-ontvangsten	-885		-885
Totaal lagere personeelslasten	**-3.034**	**197**	**-2.837**

Afschrijvingen (11) Bedragen x €1.000	2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Afschrijvingen op materiële vaste activa			
Afschrijvingen op materiële vaste activa	1.975	1.523	1.447
Afschrijvingen	**1.975**	**1.523**	**1.447**

De toename van de afschrijvingen wordt grotendeels veroorzaakt door investeringen in de staf- en werksystemen.

Huisvestingslasten (12) Bedragen x €1.000	2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Huisvestingslasten, uitsplitsing			
Huurlasten	6.105	5.726	6.426
Onderhoudslasten	3.255	2.188	3.127
Lasten voor energie en water	1.750	1.437	1.274
Schoonmaaklasten	608	745	551
Belastingen en heffingen	14	37	18
Huisvestingslasten	**11.732**	**10.133**	**11.396**

Overige lasten (13) Bedragen x €1.000		2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Overige lasten, uitsplitsing				
Administratie- en beheerlasten	13.1	75.624	73.543	55.825
Overige lasten		**75.624**	**73.543**	**55.825**
Separate specificatie kosten instellingsaccountant				
Accountantshonoraria inzake het onderzoek van de jaarrekening		415	186	186
Andere opdrachten		16		
Accountantshonoraria		**431**	**186**	**186**

De huisvestingslasten zijn € 1.599K hoger dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door hogere servicelasten (€ 379K), hogere onderhoudslasten (€ 1.067K) en hogere lasten voor energie en water (€ 313K) waarmee in de begroting geen rekening was gehouden. De hogere onderhoudslasten worden grotendeels veroorzaakt door de nota instandhouding van € 915K.

De in de tabel vermelde honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening hebben betrekking op de in dat jaar ten laste van de staat van baten en lasten gebrachte honoraria.

De overige lasten zijn € 3.273K hoger dan begroot. De voornaamste verklaringen van deze fluctuatie zijn als volgt:

De lasten Stelsel Digitale Inclusie zijn € 3.629K hoger dan begroot.

De lasten inkoop e-content & e-lending zijn € 2.583K lager dan begroot.

Tot slot is er sprake van hogere kosten gerelateerd aan extern gefinancierde projecten (€ 2.631K) waarvoor ook extra inkomsten zijn gegenereerd.

Specificatie Administratie- en beheerlasten (13.1)

Administratie- en beheerlasten Bedragen x €1.000	2022 Realisatie	2022 Begroting	2021 Realisatie
Lasten die samenhangen met geoormerkte middelen			
Nationaal Programma en derde geldstroom projecten	8.817	6.014	6.048
Aangepast Lezen	12.146	12.281	11.755
Inkoop e-content	14.403	15.264	14.431
E-lendingconvenant	3.078	4.800	3.457
Landelijke Stelseltaken	1.707	1.341	1.426
Lasten Stelsel Digitale Inclusie	20.381	17.944	2.760
Lasten Stelseltaken Bibliotheekconvenant			1.198
Lasten Stelseltaken Certificering Taalhuizen	297	500	271
Subtotaal lasten die samenhangen met geoormerkte middelen	**60.829**	**58.144**	**41.346**
Algemene lasten			
IT-lasten	7.781	8.033	7.178
Sectorkosten systemen	2.601	2.569	2.821
Aanschaffingen collectie	1.141	1.438	1.208
Portfolio vernieuwing	1.085	800	1.410
Algemene lasten	640	870	477
Communicatielasten	501	559	488
Onderhoud en bindwerk collectie	147	178	67
Overige bedrijfslasten	899	952	830
Subtotaal algemene lasten	**14.795**	**15.399**	**14.479**
Totaal	**75.624**	**73.543**	**55.825**

Toelichting op de administratie- en beheerlasten

De stijging van de kosten in 2022 ten opzichte van 2021 van het Nationaal Programma en derde-geldstroomprojecten wordt veroorzaakt door de grotere omvang van extern gefinancierde projecten waardoor extra kosten worden gemaakt. De hogere lasten van het Stelsel Digitale Inclusie betreffen hogere subsidiedoorstortingen aan bibliotheken voor het gezamenlijke programma Hulp aan kwetsbare burgers.

Wet normering topinkomens

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op de KB van toepassing zijnde regelgeving: Regeling bezoldiging topfunctionarissen OCW-sectoren.

Het bezoldigingsmaximum in 2022 voor de KB is € 216.000. Het weergegeven individuele WNT-maximum per persoon of functie is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte.

Omschrijving	Gegevens							
(Fictieve) dienstbetrekking	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Aanhef	Mevrouw	De heer	De heer	De heer	Mevrouw	Mevrouw	Mevrouw	De heer
Voorletters	E.J.B.	J.W.	T.H.J	W.	K.	B.A.	A.S.	E.G.J.
Tussenvoegsel		van		v.d.				
Achternaam	Knibbeler	Wessel	Joustra	Stelt	Amat-moekrim	de Graaf	Roeters	Vosselman
Gewezen topfunctionaris	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Functie(s)	Algemeen Directeur	Adjunct directeur	Voorzitter ABC	Lid ABC	Lid ABC	Lid ABC	Lid ABC	Lid AC
Aanvang functie	1-Jan	1-Jun	1-Jan	1-Jan	1-Jan	1-Jan	1-Jan	1-Jan
Einde functie	31-Dec	31-Dec	31-Dec	31-Dec	31-Dec	31-Dec	31-Dec	31-Dec
Taakomvang (fte)*	1	1	-*	-*	-*	-*	-*	-*
Beloning	148.553	144.,475	8.950	8.950	8.950	8.950	8.950	4.475
Belastbare onkostenvergoedingen								
Beloning betaalbaar op termijn	23.403	23.303						
Subtotaal bezoldiging	171.956	167.778	8.950	8.950	8.950	8.950	8.950	4.475
Onverschuldigd betaald bedrag bezoldiging								
Totale bezoldiging	171.956	167.778	8.950	8.950	8.950	8.950	8.950	4.475
Afwijkend WNT-maximum								
Individueel WNT-maximum*	216.000	216.000	32.400	21.600	21.600	21.600	21.600	21.600
Motivering overschrijding bezoldigingsnorm	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing	Niet van toepassing
Toelichting overschrijding bezoldiging								
Aanvang functie vorig verslagjaar	1-Jan	n.v.t.	1-Jan	1-Jan	1-Jan	1-Jan	1-Jan	1-Jun
Einde functie vorig verslagjaar	31-Dec	n.v.t.	31-Dec	31-Dec	31-Dec	31-Dec	n.v.t.	n.v.t.
Taakomvang (FTE) vorig verslagjaar*	1	-*	-*	-*	-*	-*	-*	-*
Beloning in vorig verslagjaar	150.214	n.v.t.	9.890	8.950	9.890	9.890	8.950	2.238
Belastbare vaste en variabele onkosten-vergoedingen in vorig verslagjaar	-							
Beloning betaalbaar op termijn in vorig verslagjaar	22.873							
Totale bezoldiging in vorig verslagjaar	**173.087**	**0**	**9.890**	**8.950**	**9.890**	**9.890**	**8.,950**	**2.238**

*De leden van het Algemeen Bestuurscollege zijn wettelijk de bestuurders van de organisatie. De omvang van de aanstelling is niet geregeld in het aanstellingsbesluit, maar is beperkt tot de in paragraaf 1.1 van het bestuursverslag genoemde vergaderingen en de daaraan gerelateerde voorbereiding/ opvolging. Het Algemeen Bestuurscollege heeft in dat licht besloten om voor de leden van het Algemeen Bestuurscollege de volgende bedragen te hanteren als WNT-maximum: de voorzitter 15% en voor de overige leden 10% van het bezoldigingsmaximum.

Vanwege de organisatiewijziging per 1 september 2022 is dhr. van Wessel als adjunct-directeur toegevoegd aan dit overzicht met topfunctionarissen bij de KB.

Verbonden partijen

De algemeen directeur (of 'bibliothecaris') van de KB is q.q. lid van de Raad van Toezicht (RvT) van Huis van het boek. De leden van het Algemeen Bestuurscollege van de KB zijn op verzoek van het ministerie van OCW de andere leden van de RvT van Huis van het boek. De KB heeft geen financieel belang in Huis van het boek en de centrale leiding van en verantwoordelijkheid voor Huis van het boek berust bij de directeur-bestuurder van Huis van het boek. Wel is Huis van het boek te zien als een verbonden partij. Er hebben zich geen transacties met verbonden partijen voorgedaan op niet-zakelijke grondslag.

Belastingen
Gezien de beperkte omvang van de contractactiviteiten ten opzichte van andere baten is de KB door de Belastingdienst aangemerkt als zijnde niet belastingplichtig voor de Vpb. Wij verwijzen voor de btw-status van de KB naar de toelichting op pagina 74-75.

Gebeurtenissen na balansdatum
Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum te noemen die relevant zijn voor de jaarrekening 2022.

Ondertekening

Den Haag, 14.03.2023

Algemeen Directeur:

Dr. E.J. B. Knibbeler

Algemeen Bestuurscollege:

mr. T.H.J. Joustra *(voorzitter)*

prof. dr. B. A. de Graaf

W. van der Stelt

drs. A.S. Roeters

drs. K. Amatmoekrim

10. Overige gegevens

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Algemeen Bestuurscollege van Koninklijke Bibliotheek

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2022

Ons oordeel

Naar ons oordeel:

— geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Koninklijke Bibliotheek per 31 december 2022 en van het resultaat over 2022, in overeenstemming met Regeling Jaarverslaggeving Onderwijs en de bepalingen van en krachtens de Wet Normering Topinkomens (WNT); en

— zijn in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede balansmutaties over 2022 rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1 'Relevante wet- en regelgeving' van het Accountantsprotocol OWB instellingen versie 2022, geldend vanaf boekjaar 2022 zoals vastgesteld op 30 november 2022.

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2022 van Koninklijke Bibliotheek te Den Haag gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

1 de balans per 31 december 2022;

2 de staat van baten en lasten over 2022; en

3 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Koninklijke Bibliotheek zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

KPMG Accountants N.V., een naamloze vennootschap ingeschreven in het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Limited, een Engelse entiteit.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie en onze bevindingen ten aanzien van continuïteit, fraude en niet naleven wet- en regelgeving, en de kernpunten van onze controle moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Samenvatting

Materialiteit

- Materialiteit van EUR 1,0 miljoen voor de getrouwheid van de jaarrekening.
- Materialiteit van EUR 3,0 miljoen voor de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede balansmutaties.

Risico's gerelateerd aan fraude, niet naleven wet en regelgeving en continuïteit

- Risico's gerelateerd aan fraude en niet naleven wet- en regelgeving: alleen het veronderstelde risico van doorbreken interne beheersing door het management geïdentificeerd.
- Risico's gerelateerd aan continuïteit: geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd.

Kernpunten

- Verwerking en toelichting van de btw-positie.

Oordeel

- Goedkeurend voor getrouwheid van de jaarrekening.
- Goedkeurend voor de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede balansmutaties.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 1,0 miljoen (2021: EUR 1,0 miljoen). De materialiteit is gebaseerd op 0,7% (2021: 0,9%) van de totale lasten. Wij beschouwen de totale lasten als de meest geschikte benchmark, omdat dit aansluit bij de activiteiten van de organisatie. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

De materialiteit voor de financiële rechtmatigheid is bepaald op EUR 3,0 miljoen. Deze materialiteit is gebaseerd op 3% van de totale (begrote) publieke middelen, zoals voorgeschreven in paragraaf 2.1.3 'Materialiteitstabel' van het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen. In deze paragraaf van het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen is tevens voor diverse posten/onderwerpen een specifieke materialiteit en specifieke rapportagegrens opgenomen, die wij hebben toegepast.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT die van toepassing is op het jaar 2022.

Wij hebben met het Algemeen Bestuurscollege afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 50.000 rapporteren aan hen alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn, waaronder de toelichtingsvereisten zoals deze gelden in het kader van de WNT.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol 2022 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1 sub j Uitvoeringsreglement WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Controleaanpak risico van fraude en het niet naleven van wet- en regelgeving

In de hoofdstukken 8.5 'Financiële kansen en risico's', 8.6 'Interne risicobeheersings- en controlesystemen' en 8.7 'Belangrijkste risico's en onzekerheden' van het bestuursverslag beschrijft het Algemeen Bestuurscollege de procedures ten aanzien van de risico's op fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving.

In het kader van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de organisatie en de bedrijfsomgeving, en hebben wij de opzet en de implementatie van het risicomanagement van de organisatie met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving beoordeeld. Onze werkzaamheden omvatten onder andere het evalueren van de klokkenluidersregeling, de regeling ongewenste omgangsvormen, de gedragscode en de procedures van de organisatie om aanwijzingen van mogelijke fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving te onderzoeken. Bovendien hebben wij inlichtingen ter zake ingewonnen bij het Algemeen Bestuurscollege, de Algemeen Directeur en de Portefeuillehouder verantwoordelijk voor de Bedrijfsvoering.

Voorts hebben wij onder meer de volgende controlewerkzaamheden uitgevoerd:
- evaluatie van nevenfuncties van bestuursleden en/of andere werknemers;
- inlichtingen inwinnen omtrent mogelijke meldingen van incidenten inzake de diverse regelingen zoals de klokkenluidersregeling, de regeling ongewenste omgangsvormen en de gedragscode.

Daarnaast hebben wij werkzaamheden uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in de wet- en regelgeving die op Koninklijke Bibliotheek van toepassing is en geen onderdeel zijn van onze controle van de financiële rechtmatigheid. Wij hebben geen rechtsgebieden geïdentificeerd die een waarschijnlijke oorzaak zouden kunnen zijn voor een materieel effect op de getrouwheid van de jaarrekening.

Wij hebben de risicofactoren voor fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving geëvalueerd om na te gaan of deze factoren duiden op een risico op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening.

In overeenstemming met het bovenstaande en met de controlestandaarden hebben wij het volgende risico geïdentificeerd ten aanzien van fraude die relevant zijn voor onze controle, inclusief de relevante veronderstelde risico's vastgelegd in de controlestandaarden:

— Doorbreken van de interne beheersing door het management (een verondersteld risico).

Wij beoordelen het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengst-verantwoording als niet relevant, aangezien 81% van de baten de jaarlijkse Rijksbijdrage van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap betreft. Deze jaarlijkse Rijksbijdrage dient in het jaar waarop de toekenning betrekking heeft volledig te worden verwerkt als bate in de staat van baten en lasten.

Wij hebben als volgt ingespeeld op het van toepassing zijnde verondersteld risico:

Doorbreken van interne beheersing door het management (een verondersteld risico)

Risico:

— Het management is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijken te werken.

Controleaanpak:

— Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd van interne beheersings-maatregelen die relevant zijn voor het mitigeren van de risico's op fraude en niet-naleven van wet- en regelgeving, zoals het identificeren van werkzaamheden met betrekking tot journaalposten.
— Wij hebben een data-analyse uitgevoerd op journaalposten met een hoger risico alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het management geëvalueerd, waaronder journaalposten gebaseerd op handmatige betalingen met ongebruikelijke omschrijvingen.

  Waar we onverwachte journaalposten of andere risico's identificeerden via onze data-analyse, hebben we aanvullende controlewerkzaamheden uitgevoerd om op elk geïdentificeerd risico in te spelen. Deze werkzaamheden omvatten ook het herleiden van transacties naar de broninformatie.
— We hebben een element van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen, te weten navraag gedaan of loonbeslag bij werknemers heeft plaatsgevonden.

Onze procedures om in te spelen op geïdentificeerde risico's op fraude, hebben niet geleid tot een kernpunt van de controle.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het Algemeen Bestuurscollege en aan de Auditcommissie.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van fraude en niet-nakomen van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

Controleaanpak continuïteit – geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd

Het Algemeen Bestuurscollege heeft zijn continuïteitsbeoordeling uitgevoerd en geen significante continuïteitsrisico's geïdentificeerd zoals toegelicht in hoofdstuk 8 Continuïteitsparagraaf van het bestuursverslag. Onze procedures om de continuïteitsbeoordeling van het Algemeen Bestuurscollege te beoordelen omvatten onder andere:

- overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van de controle kennis hebben, waaronder de wettelijke taak van Koninklijke Bibliotheek en de jaarlijkse rijksbijdrage van het ministerie van OCW;
- analyse van de financiële positie ultimo boekjaar en ten opzichte van voorgaand boekjaar en verwachte uitgaven op indicatoren die kunnen duiden op significante continuïteitsrisico's.

De resultaten van onze risicobeoordeling procedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkst waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het Algemeen Bestuurscollege gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Verwerking en toelichting van de btw positie

Omschrijving

Koninklijke Bibliotheek ('KB') heeft in de toelichting op de jaarrekening onder 'Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen' een uitleg opgenomen over het geschil met de Belastingdienst onder het kopje 'De KB als btw-ondernemer'. Het geschil ziet toe op de vraag of Koninklijke Bibliotheek kwalificeert als ondernemer in de zin van de omzetbelasting. Koninklijke Bibliotheek kan op dit moment geen betrouwbare inschatting maken van de uitkomsten van dit geschil. Koninklijke Bibliotheek heeft derhalve de geclaimde btw-voorbelasting van totaal EUR 7,2 miljoen (over de jaren 2019 tot en met 2022) niet in mindering gebracht op de kosten, en het bedrag dat de Belastingdienst reeds heeft gerestitueerd als verplichting opgenomen in de balans per 31 december 2022. Daarnaast heeft Koninklijke Bibliotheek geen vordering (bate) opgenomen inzake de geclaimde extra teruggave van indicatief EUR 23 miljoen.

Gezien de complexiteit, de omvang van de bedragen en de impact die de uitkomst van het geschil op de cijfers heeft, hebben wij hier in onze controle bijzondere aandacht aan gegeven.

Onze aanpak

Wij hebben tijdens de risicoanalyse kennisgenomen van het standpunt van het management van Koninklijke Bibliotheek. In het kader van het verkrijgen van voldoende geschikt controlebewijs hebben wij ingediende bezwaarschriften en de correspondentie tussen de Belastingdienst en Koninklijke Bibliotheek geïnspecteerd, alsmede de betreffende btw-bedragen gecontroleerd aan de hand van de ingediende aangiften en bankstukken (waaruit ontvangsten blijken).

Onze observatie

Op basis van de door ons uitgevoerde werkzaamheden vinden wij de inschattingen van het Algemeen Bestuurscollege redelijk en de huidige verwerkingswijze en toelichting passend.

Naleving van de Aanbestedingswet

Omschrijving

De op de Koninklijke Bibliotheek van toepassing zijnde aanbestedingswet- en regelgeving is uitgebreid en complex. Gezien het belang van het voldoen aan de aanbestedingswet- en regelgeving voor de financiële rechtmatigheid hebben wij bijzondere aandacht gegeven aan het vaststellen van de naleving van relevante bepalingen van deze wet- en regelgeving.

Onze aanpak

De Koninklijke Bibliotheek heeft in 2022 na afloop van elk kwartaal alle bestedingen geanalyseerd op een juiste marktbenadering overeenkomstig de aanbestedingswet- en regelgeving. De Koninklijke Bibliotheek heeft een niet-significante afwijking geconstateerd van EUR 0,2 miljoen.

Wij hebben door middel van deelwaarnemingen op de interne analyse en gevoerde gesprekken met inkopers, het managementteam en inspectie van relevante documentatie:

— de classificatie van de door de Koninklijke Bibliotheek als unieke aangemerkte diensten, waarvoor geen aanbestedingsprocedure behoeft te worden doorlopen, geanalyseerd;

— de aard en omvang van de afwijkingen nader onderzocht, alsmede onderzoek uitgevoerd naar eventuele andere mogelijke afwijkingen.

Onze observatie

Op basis van onze werkzaamheden is een additionele onzekerheid van circa EUR 0,3 miljoen geconstateerd. De totale onrechtmatigheid is daarmee EUR 0,5 miljoen.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en op grond van de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.2.3 'Bestuursverslag' van het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.3 'Bestuursverslag' van het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het Algemeen Bestuurscollege is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.3 'Bestuursverslag' van het Accountantsprotocol voor OWB-instellingen is vereist.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

Wij zijn door het Algemeen Bestuurscollege op 1 juni 2019 benoemd als accountant van Koninklijke Bibliotheek voor de controle van het boekjaar 2019 en zijn sinds dat boekjaar tot nu toe de externe accountant.

Geen verboden diensten

Wij hebben geen verboden diensten als bedoeld in artikel 5, lid 1 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van Organisaties van Openbaar Belang geleverd.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Algemeen Bestuurscollege voor de jaarrekening

Het Algemeen Bestuurscollege is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de Regeling Jaarverslaggeving onderwijs en de bepalingen van en krachtens WNT.

Het Algemeen Bestuurscollege is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1 'Relevante wet- en regelgeving' van het Accountantsprotocol voor OWB instellingen.

In dit kader is het Algemeen Bestuurscollege verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het Algemeen Bestuurscollege noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Daarbij is het Algemeen Bestuurscollege, verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en de niet naleving van wet- en regelgeving en het nemen van maatregelen om de gevolgen, voor zover mogelijk, ongedaan te maken en herhaling te voorkomen.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Algemeen Bestuurscollege afwegen of Koninklijke Bibliotheek in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het Algemeen Bestuurscollege de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het Algemeen Bestuurscollege het voornemen heeft om Koninklijke Bibliotheek te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het Algemeen Bestuurscollege moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of Koninklijke Bibliotheek haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Algemeen Bestuurscollege en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het Algemeen Bestuurscollege gehanteerde continuïteits-veronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of Koninklijke Bibliotheek haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuurscollege onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing. In dit kader geven wij ook een verklaring aan de Auditcommissie op grond van artikel 11 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van Organisaties van Openbaar Belang. De in die aanvullende verklaring verstrekte informatie is consistent met ons oordeel in deze controleverklaring.

Wij bevestigen aan het Algemeen Bestuurscollege dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met hen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het Algemeen Bestuurscollege hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 15 maart 2023

KPMG Accountants N.V.

W.A. Touw RA

11. Bijlagen

Bijlage A: Prestatie-indicatoren KB/OCW

1. Bereik, gebruik en tevredenheid

Online Bibliotheek		Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
Alle diensten die onder het merk 'online Bibliotheek' worden aangeboden. Nieuwsbriefabonnees en volgers op de socialkanalen van de online Bibliotheek, Bibliotheek.nl en de Jeugdbibliotheek zijn niet meegenomen.	Bereik (dienst)	Percentage Nederlanders dat is bereikt (marktonderzoek).	16%	19%	20%	13%	-	[webb + app]
	Bereik (web)	Totaal aantal bezoeken voor genoemde websites.1		5.934.873	9.021.748	7.254.686	6.481.680	1 Daadwerkelijk aantal bezoeken ligt hoger, maar vanwege de cookie-opt-in wordt sinds medio 2018 niet al het bezoek gemeten op onlinebibliotheek.nl en bibliotheek.nl. Bezoekcijfers zijn tevens niet ontdubbeld.
		Onlinebibliotheek.nl	4.018.878	3.763.318	5.873.348	3.586.910	2.918.473	
		Jeugdbibliotheek.nl	-	1.710.868	2.527.097	2.939.763	2.832.651	
		Bibliotheek.nl	886.617	460.267	621.303	728.013	730.556	
	Gebruik	Aantal raadplegingen titeldetailpagina's (TDP) van online Bibliotheek.2		10.798.540	12.695.833	13.478.714	13.155.475	2 Daadwerkelijk gebruik ligt hoger, maar vanwege de cookie-opt-in sinds medio 2018 worden niet alle raadplegingen gemeten.
		Onlinebibliotheek.nl	10.611.284	9.846.102	11.197.512	11.361.017	10.761.806	
		Jeugdbiblioteek.nl	-	477.057	804.887	1.300.636	1.230.768	
		Bibliotheek.nl	840.362	475.381	693.434	817.061	1.162.901	
		Aantal geleende e-books 3.	3.515.936	3.879.555	5.615.944	5.387.306	5.305.661	3 Bij e-books en luisterboeken worden de transacties geteld. Een transactie is het gebruik van een uitlening. *De statistieken over de online Bibilotheek zijn op moment van schrijven voorlopige cijfers. Deze statistieken worden in de loop van 2022 definitief gemaakt in het kader van de Gegevenslevering Wsob over 2021z. Cijfers over 2021 zijn gecorrigeerd. * Dit is het totaal aantal leningen incl. BES- en CAS-eilanden.
		Aantal uitgeleende luisterboeken.	1.213.714	1.821.640	2.519.220	1.911.171	2.093.595	* De statistieken over de online Bibilotheek zijn op moment van schrijven voorlopige cijfers. Deze statistieken worden in de loop van 2023 definitief gemaakt in het kader van de Gegevenslevering Wsob over 2022 Cijfers over 2021 zijn gecorrigeerd.
		Aantal uitleningen via de VakantieBieb.	1.709.225	1.279.275	322.498	n.v.t.	n.v.t.	
	Tevreden-heid	Marktonderzoek.		7,3		7,7	Geen onderzoek plaatsgevon-den.	Onderzoek wordt om het jaar uitgevoerd.

Delpher		Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
Alle diensten die onder het merk Delpher worden aangeboden (zie Delpher.nl). Uitgesloten van opname zijn: - Gebruik dataservices. - Linked data calls. - Geheugen van Nederland.	Bereik (dienst)	Percentage Nederlanders dat Delpher heeft bezocht (marktonderzoek).	4%	6%	9%	8%	-	
	Bereik (web)	Totaal aantal bezoeken voor genoemde websites en bronnen.	2.497.134	3.312.205	4.456.845	4.150.387	3.286.779	
	Gebruik	Het gebruik wordt bepaald door het totaal aantal paginaweergaven van Delpher te meten.	16.592.443	38.348.060	57.860.856	57.353.286	51.644.215	
	Tevreden-heid	Marktonderzoek.	Geen onderzoek plaats-gevonden.	8,1	8,2	8,2	8,4	

DBNL		Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
Alle diensten die onder het merk DBNL worden aangeboden. Uitgesloten van opname zijn: - DBNL-nieuwsbriefabonnees, - Gebruik dataservices, - Linked data calls	Bereik (dienst)	Percentage Nederlanders dat DBNL heeft bereikt.	9%	10%	8%	8%	-	
	Bereik (web)	Totaalaantal bezoeken aan dbnl.org.	4.170.106	4.689.828	5.221.053	4.187.457	4.442.195	
	Gebruik	Aantal keren dat titels zijn opgevraagd.	9.364.212	10.067.420	10.989.013	8.808.510	9.009.148	
	Tevreden-heid	Klanttevredenheids-onderzoek.	Geen onderzoek plaats-gevonden.	8,1	Geen onderzoek plaats-gevonden.	8,3	Geen onderzoek plaats-gevonden.	

Aangepast Lezen		Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
Totaal aantal gebruikers/ leden van Bibliotheekservice Passend Lezen (BPL) en leden van de openbare bibliotheek die gebruik maken van de dienst Passend Lezen. Voorwaarde voor gebruik/lidmaatschap is een verklaring Leesbeperking.	Bereik	Totaal aantal leden van BPL en leden van de openbare bibliotheken die gebruikmaken van de dienst Passend Lezen. (Inclusief organisaties zoals school of verzorgingstehuis).	43.227	46.370	53.009	54.062	54.346	Waarvan 1.483 instellingen
	Gebruik	Aantal uitleningen/streams geregistreerd door BPL. (Inclusief de streams via de dienst Passend Lezen en uitleningen via de ob/dienstPassend Lezen).	1.742.966	1.792.248	1.925.467	1.898.775	1.839.642	

Kunst van Lezen		Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
Kunst van Lezen is het preventieve onderdeel van het actieprogramma Tel mee met Taal van het kabinet. Samenwerking met Stichting Lezen (penvoerder) ten behoeve van de leesbevorderings-programma's BoekStart en de Bibliotheek op school (dBos).Aantal leesbevorderings-netwerken en specifieker in toenemende mate geletterdheid-netwerken (daar vallen ook organisaties onder die rond basisvaardigheden, met name in gezinsverband, actief zijn).	Bereik	Bibliotheken die werken met BoekStart in de kinderopvang of een vergelijkbaar programma.	115	118	121 v.d. 143 (84,6%)	117 v.d. 140 (83,6%)	112 v.d. 137 (82%)	In 2020 waren er 143 basisbibliotheken. In 2021 waren er 140 basisbibliotheken In 2022 waren er 137 basisbibliotheken
		Kinderen 0-4 jaar met BoekStart of een vergelijkbaar kinderopvangprogramma (inclusief uitgifte BoekStartkoffertjes voor baby's).	165.000	189.000	207.976	218.505	252.130	In het bereik worden mogelijk kinderen dubbel geteld, aan wie zowel een BoekStartkoffertje wordt uitgereikt als in de kinderopvang BoekStart en/ of een vergelijkbaar programma wordt aangeboden.
		Percentage professionals (locaties) in jeugdgezondheidszorg en kinderopvang in het werkgebied van deelnemende bibliotheken via het programma BoekStart en daarmee vergelijkbare programma's.	n.v.t.	n.v.t.	36,7% 4	38,5%	41%	4 Dit percentage geeft alleen zicht op de kinderopvang. In de jeugdgezondheidszorg is het lastig meten omdat het totaal aantal Consultatiebureaus in Nederland niet bekend is. Er worden er 178 bereikt via de BoekStartcoach. Eind 2022 zijn 152 BoekStartcoaches vanuit 71 lokale bibliotheken (52%) ingezet op 226 consultatiebureaus. Een stijging met 13 coaches en 48 locaties ten opzichte van 2021.

Kunst van Lezen (vervolg)	Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
	Bibliotheken die educatieve dienstverlening bieden aan het primair onderwijs in hun werkgebied, de Bibliotheek op school (dBos) of een vergelijkbaar programma.	123	127	128	126	125 v.d. 137 (91%)	In deze aantallen zijn bibliotheken meegenomen die reeds samenwerken of verkennende gesprekken met het onderwijs over deze programma's voeren.
	Aantal basisischolen met de Bibliotheek op school of een vergelijkbaar programma.	3.043	3.213	3.434	3.599	3.528	In deze aantallen zijn bibliotheken meegenomen die reeds samenwerken of verkennende gesprekken met het onderwijs over deze programma's voeren. Het aantal starters is fors afgenomen, het aantal scholen met overeenkomsten is toegenomen. Het vermoeden is dat het aantal met verkennende gesprekken in 2021 te hoog is vermeld. Nabrander, het blijkt dat drie bibliotheken die sinds jaar en dag dBos uitvoeren geen aantallen heeft vermeld. Dat wordt geverifieerd voor 13 februari. De 3529 is inclusief deze drie bibliotheken met de aantallen van vorige meting.
	Leerlingen 4-12 met de Bibliotheek op school po of vergelijkbaar programma.	655.000	698.000	707.400	704.100	695.561	In tegenstelling tot eerdere jaren zijn de leerlingen op deelnemende scholen nu wel bekend scholen met overeenkomst betreft. De scholen in de acquisitiefase zijn geextrapoleerd. Voorheen werd gerekend met gemiddeld aantal leerlingen per NL basisschool, dat was circa 205. Dit is in werkelijkheid 196 per deelnemende school dBos en vergelijkbaar in de contractfase. Provincies met gemiddeld minder kinderen per groep loopt voorop met dBos, vandaar dat vanaf nu het concrete aantal wordt aangehouden. Met het hoge eerder aangehoude gemiddelde zou het aantal op circa 723.500 uitkomen.
	Bibliotheken die educatieve dienstverlening bieden aan voortgezet onderwijs in hun werkgebied op het gebied van leesbevordering via de Bibliotheek op school of een vergelijkbaar programma.	Andere indicatoren	Andere indicatoren	74	7877 v.d. 135 (57%)		In deze aantallen zijn bibliotheken meegenomen die reeds samenwerken of verkennende gesprekken met het onderwijs over deze programma's voeren. In schooljaar 2021-2022 zijn er 135 bibliotheken met een middelbare school in hun werkgebied, dus 2 zonder, vandaar 135. 77/135 = 57% van de bibliotheken heeft een overeenkomst met tenminste 1 school voor betaalde educatieve dienstverlening. Als het om samenwerking gaat dan betreft het 119 van de 135 bibliotheken (88,1%) .
	Leerlingen 12-18 met leesbevorderings-programma's via de Bibliotheek op school vo of een vergelijkbaar programma.	Andere indicatoren	Andere indicatoren	136.425	137.543	131.220	
	Aantal bibliotheken dat educatieve dienstverlening zoals de Bibliotheek op school aanbiedt aan onderwijsinstellingen in het beroepsonderwijs (mbo, pabo en lerarenopleiding).	Andere indicatoren	Andere indicatoren	23	49	65	Sinds 2017 zijn er 43 mbo-opleidingen (roc's) en 22 pabo's gestart met pilots, ook 1 lerarenopleiding is gestart.
	Bibliotheken met een educatieve gezinsaanpak specifiek voor taalarme gezinnen.	Andere indicatoren	Andere indicatoren	132 (96%)	124 (95%)	118 v.d. 121 (98%)	Het aantal bibliotheken is gebaseerd op de bibliotheken die hebben deelgenomen aan de Bibliotheek-monitor meting Voorschoolse educatie. Hoewel het merendeel van de bibliotheken jaarlijks deelneemt aan deze meting, zijn dit niet alle basisbibliotheken.
	Laagtaalvaardige ouders met taal- en leesactiviteiten (moet nog onderzocht worden).	Andere indicatoren	Andere indicatoren	Andere indicatoren	Andere indicatoren	Andere indicatoren	

Basisvaardigheden		Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
Het nationale programma de Bibliotheek en basisvaardighede is bedoeld om bibliotheken te ondersteunen bij het organiseren van diensten voor mensen met beperkte taal-en digivaardigheden. Zij kunnen moeilijk meekomen in de huidige (digitale) kennissamenleving. Het gaat met name om ouderen, anderstaligen en laagopgeleiden. Het gaat hier om programma's die samen met bibliotheken worden uitgevoerd om basisvaardigheden van burgers te verbeteren en betreft informatie op programmaniveau (op basis van activiteiten op deelprojectniveau).	Bereik	Aantal bibliotheken dat deelneemt aan convenant Belastingdienst.	Gestart in 2019	129 v.d. 145 (89%)	127 v.d. 143 (89%)	125 v.d. 139 (89%).	123 v.d. 137 (90%)	van 125 naar 123 ivm fusies
		Aantal bibliotheken dat deelneemt aan Digitale Inclusie 5.	Gestart in 2019	129 v.d 145 (89%)	130 v.d. 140 (93%)	132 v.d.139 (95%)	137 vd 137 (100%)	5 Eind 2021 is door alle bibliotheekorganisaties een aanvraag ingediend om een of meer IDO's te openen.
		Kwalitetisimpuls laagtaalvaardige ouders.	n.a.	n.a.	n.a.	110 v.d. 139 (79%	108 v.d. 137 (79%)	van 110 naar 108 ivm fusies
Fysieke Bibliotheek		**Wat**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Opmerkingen 2022**
Fysieke diensten. Boekenbalie (uitleen); studieplek en aantal pashouders (OCW).	Bereik	Aantal bezoeken aan de bibliotheek (KB).	77.576	76.525	28.046	12.966	31.604	2020: Beperkte data beschikbaar ivm problemen toegangscontrolesysteem; Q2 tot enmet Q4 gesloten/ beperkt toegankelijk i.v.m. corona. 2021: i.v.m. corona gesloten; ontbreken toegangscontrolesysteem tot 22-7-2022. Vanaf augustus beperkt aantal bezoekers toegestaan; Inrichting van een informele zone waarbij een deel van de bezoekers die niet specifiek voor collectiegebruik komen niet meer in de telling meegenomen worden. 2022: In januari/februari 2022 waren er nog coronamaatregelen, met beperkingen op het aantal bezoekers wat gebruik mocht maken van de KB-leeszalen.
	Gebruik	Aantal uitleningen/ verstrekken van publicaties.	90.855	82.265	39.609	28.218	47.009	Resultaten 2020, 2021 en 2022 beinvloed door sluiting/ beperkte openstelling vanwege corona.
Toegang tot wetenschappelijke informatie		Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
Goede bewegwijzering naar wetenschappelijke informatie, zowel Open Access, als gelicentieerd materiaal, voor een breed publiek. Gericht op het helpen van mensen die toegang willen tot wetenschappelijke informatie, maar geen toegang hebben tot de UB-licenties.	Bereik	Dataservices (aantal onderzoeksprojecten en erfgoedinstellingen dat gebruikmaakt van onze data).		35	32	26	14	
		Aantal geleverde publicaties via IBL.	14.403	7.715 6	4.119	3.263	3.703	Afname in 2020, 2021 en 2022 vanwege corona. 2022: Over gegaan op een nieuw bestelsysteem, wat in eerste instantie tot een afname geleid heeft (vermoedelijk omdat klanten moesten wennen), maar dit is inmiddels aan het bijtrekken. Sinds juni 2022 wordt ook IBL voor de OB-eindgebruikers geregistreerd. Het betreft IBL-aanvragen voor OB-eindgebruikers die door UKB/ Hogescholen geleverd worden en waarbij de aanvragen door de KB gedaan worden.
		Totaal van alle onderstaande licenties (totaalaantal unieke titels dat geraadpleegd is).	65.643	94.221	101.105	77.863	65.596	

2. Toename

Digitaal Magazijn		Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
Alle publicaties die in het Digitaal Magazijn opgeslagen zijn. Toename aantal titels: -titelniveau voor boek of krant - artikelniveau voor institutionele repositories (IR)-content (universiteitsbibliotheken) - websites - gedigitaliseerde publicaties Dit betreft zowel de gedigitaliseerde collectie als born digital materiaal waarbij we uitgaan van titels.		Som toename born digital publicaties.	697.750	264.482	923.232	518.762	599.044	
	DM-monografieën/ boeken"	Toename monografieën/ boeken (exemplaren).	11.186	23.815	21.651	16.397	12.270	
		Totaal aantal monografieën/ boeken (exemplaren).	37.266	61.081	82.732	99.129	111.399	
	DM-periodieken	Toename periodieken (titels).	239	261	334	469	211	
		Totaalaantal periodieken (titels).	11.805	12.066	12.338	12.771	12.982	
	Institutionele Repositories (born digital)	Toename publicaties IR.	671.108	223.725	898.448	500.454	586.563	
		Totaalaantal publicaties IR.	671.108	894.833	1.793.281	2.293.735	2.880.298	
	Webarchief (born digital)	Toename gearchiveerde websites		1.464	3.518	1.442	1.433	
		Totaalaantal gearchiveerde websites.	15.217	16.681	20.199	21.641	22.572	
	Toename aantal beschikbare gedigitaliseerde publicaties (monografieën en periodieken) via Delpher	Som toename publicaties digitalisering.	135.407	465.688	536.526	408.216	48.573	
		Toename digitalisering monografieën/ boeken (incl. Google).	125.813 7	300.000	81.990	65.378	27.899	7 Bij benadering.
		Toename digitalisering periodieken (geteld wordt): - Edities (kranten). - Afleveringen (tijdschriften).	9.564 7	165.688	454.536	342.838	20.674	7 Bij benadering.
Fysieke Magazijn		**Wat**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Opmerkingen 2022**
Totaal toename aantal fysieke monografieën/ boeken en lopende periodieken.	FM-monografieën/ boeken (exemplaren)	Toename aantal beschikbare fysieke monografieën/ boeken.	44.888	52.184	19.749	24.762	16.389	Vanaf 2020 minder verwerkingen door Corona. 2022 afname i.v.m. overgang naar nieuw systeem.
		Totaal aantal lopende periodieken.	8.429	8.339	6.992	6.898	6.639	
Aangepast Lezen		**Wat**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Opmerkingen 2022**
Toename collectie ''Aangepast Lezen''.		Toename van de collectie	3.262	3.378	10.260	4.598	4.091	Tussen 2018 en 2019 titels zijn gesaneerd die niet meer zichtbaar zijn in de collectie maar nog wel te leen voor klanten die dat willen (via de zogenaamde zolderknop). In het cijfer over 2018 waren die niet meegenomen, in 2019 wel (vandaar ook daar een groei): totaal collectie dus 101.214
Totaal collectie ''Aangepast Lezen''.		Totale omvang van de collectie	86.426	101.214	116.340	120.938	121.549	Betreft de collectieaanwas in titels Daisy en titels Braile / tekst. Gebaseerd op het totaal van de kwartalen, maar het uiteindelijke totaalcijfer 2022 kan hiervan afwijken.

Nationale Bibliografie	Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
Nationale Bibliografie; aantal in Nederland gepubliceerde fysiek, digital born.	Toename titels in de ationale Bibliografie		57.717	69.245	55.369	42.738	
Nationale Bibliografie; aantal in Nederland gepubliceerde fysiek, digital born.	Totaal aantal titels in de Nationale Bibliografie.	2.691.060	2.748.777	2.818.022	2.873.391	2.916.129	

3. Algemeen

KB nationale bibliotheek	Wat	2018	2019	2020	2021	2022	Opmerkingen 2022
Bekendheid.	Percentage Nederlanders dat de Koninklijke Bibliotheek kent.	32%	Geen onderzoek plaats-gevonden.	27%	30%	Geen onderzoek plaats-gevonden.	
Binding.	Positie top 100 sterkste overheidsmerken.	52	Geen onderzoek plaats-gevonden.	Geen onderzoek plaats-gevonden.	Geen onderzoek plaats-gevonden.	Geen onderzoek plaats-gevonden.	
Infrastructuur en netwerk	**Wat**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Opmerkingen 2022**
Deelname landelijke digitale infrastructuur (LDI).	Aantal deelnemende bibliotheken.	147	144	142	139	137	Fusie Eindhoven en Best
	Gebruikers WaaS.	85	90	93	96	99	GoLive De Domijnen, WaaS Best offline ivm fusie met Eindhoven
	Gebruikers NBC+.	n.a.	138	136	135	136	Den Haag is aangesloten
	Leveren DWH.	94	125	142	139	137	Fusie Eindhoven en Best
Deelname Delpher	Aantal erfgoedinstellingen dat in Delpher publiceert.	107	149	160	166	180	
Groene KB	**Wat**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**Opmerkingen 2022**
CO2 footprint van de KB.	CO2 footprint KB-breed/ per organisatieonderdeel.						Niet gestart.

Bijlage B: Bijzondere aanwinsten

Middeleeuwse handschriften

De collectie middeleeuwse handschriften is in 2022 verrijkt met drie codices. In januari schonk de Amerikaanse boekhandelaar William S. Cotter uit Austin (Texas) de KB een kartonnen bandje met enkele bladen uit De bonitate divina van de theoloog Petrus Blomevenna uit Leiden. Het gaat om een Duits handschrift op papier uit omstreeks 1540. De bladen waren een maand eerder door de boekhandelaar verworven op een veiling in Georgia.

Een veiling in Duitsland leverde eind april een Middelnederlands getijdenboek op uit ca. 1450-1470, voorzien van veertien bladgrote miniaturen door de Utrechtse miniaturist Antonis Rogiersz. uten Broec, voorheen bekend als de Meester van de Bostonse Stad Gods. Dit rijk gedecoreerde boek, afkomstig uit een Zwitserse privécollectie, stond al lange tijd op de radar van de KB. Voor de aankoop ervan is bijgedragen door de Collectie Overijssel, de gemeente Zwolle en de Vereniging Vrienden van de Koninklijke Bibliotheek.

Afb. 7. Antonis Rogiersz. uten Broec, De uitstorting van de Heilige Geest met Pinksteren, Handschrift (ca. 1450-1470) (Foto: Buch- und Kunstantiquariat Reiss & Sohn)

In de laatste dagen van het jaar is een hybride getijdenboekje aan de KB-collectie toegevoegd (zie afb. 12). Dit modulaire boekje bevat naast uniek, niet eerder geïdentificeerd drukwerk uit Deventer enkele handgeschreven teksten uit oostelijker gebied. Het is belangwekkend door het samen voorkomen van handschrift en druk, maar ook voor de uitstraling van de IJsselstreek als boekcentrum in de grensstreek met het Duitse Rijnland.

Na-middeleeuwse handschriften

In 2022 werd de collectie na-middeleeuwse en moderne handschriften uitgebreid met ongeveer 50 manuscripten en 30 brieven. Een bijzondere aankoop in het voorjaar was het reisverslag van Marie Annaly-Lourse (1846-1910), een Franse kunstenares uit Bordeaux. Zij schreef in 1885 een verslag van haar reis door België en Nederland, inclusief diverse potloodtekeningen van Brussel, Antwerpen, Rotterdam, Delft, Den Haag en Amsterdam. Het handschrift geeft dan ook inzicht in de interesses van een vrouwelijke kunstenares en haar rondreis in fin de siècle Nederland en België.

Afb. 8. Marie Annaly-Lourse, Voyage en Belgique et Hollande. Handschrift (1885) (Foto: Jeroen Vandommele)

Een andere aankoop was het album van Petronella en Geertruyt van Leeuwen (1644-1652). Dit handschrift bestaat uit een verzameling liederen, acrostichons, sonnetten en andere gedichten, gemaakt voor de gezusters van Leeuwen, die in Gouda bekend stonden als 'katholieke klopjes'. Het combineert elementen van een album amicorum met een liederenbundel. Door de aanschaf van dit handschrift is het mogelijk meer te weten te komen over de literaire cultuur binnen de katholieke gemeenschap van Gouda in het midden van de 17de eeuw.

Afb. 9. Petronella en Geertruyt van Leeuwen, Liedboek c.q. dichtbundel en album amicorum (1644-1652) (Foto: Jeroen Vandommele)

Verder werden enkele belangwekkende brieven aangekocht van onder anderen de geleerden Justus Lipsius en Gerard van Swieten, de letterkundige Petronella Moens en personen van staat zoals Elisabeth Stuart, koningin van Bohemen en Willem III.

Ten slotte werd in december 2022 nog een album amicorum verworven van een onbekende Spaanse edelman, Cristobal de Amezaga, die in de jaren 1560 aan het hof van Brussel leefde. Het album bestaat uit 175 bijdragen over een lange periode en bevat bekende namen zoals de Brusselse dichter Johan Baptista Houwaert, een telg uit het geslacht Marnix van Sint-Aldegonde en Filips Lodewijk van Nassau. Het rijk geïllustreerde handschrift is een uitzonderlijk vroeg voorbeeld van een album amicorum uit een hofcontext, tijdens een bijzondere periode, vlak voor het begin van de Nederlandse Opstand.

Afb. 10. Cristobal de Amezaga, album amicorum (Foto: Jeroen Vandommele)

Oude drukken

In 2022 werd de collectie oude drukken uitgebreid met circa 85 titels. Een bijzondere aanwinst kochten we in de zomer bij antiquariaat Florisatus: een volledig geannoteerd almanakje uit 1688, getiteld I. Haringhuysens schrijf-almanach. Het is een vroeg voorbeeld van een kleine, goedkope almanak waarin ruimte was voor annotaties, met een bijzondere omslag versierd met ingekleurde houtsneden. De bezitter heeft het almanakje gebruikt om voor elke dag van het jaar te noteren hoe het weer was, compleet met, zoals het lijkt, schematische weergaves van de golfslag op een rivier of zee. Bij verschillende veilingen werden nog andere geannoteerde almanakken gekocht, waaronder een prachtig gebonden en met mooie houtsneden versierde Groote comptoir almanach uit 1665, waarin de anonieme bezitter versjes bij de verschillende maanden heeft geschreven. Dit soort gebruikte boeken geven een levendig beeld van hoe drukwerk gebruikt werd en zouden we in de toekomst meer willen gaan verzamelen.

Afb. 11. Bedrukte omslag en geannoteerde pagina met windrichtingen in I. Haringhuysens Schrijf-Almanach (Amsterdam 1689) (Foto: Esther van Gelder)

Een bijzondere aanwinst is ook het zeer zeldzame Qui pro Quo, een anonieme verzameling van 16 erotische vertellingen, met titels als Rozemunde, of de deugdzaame vrouw. De verhalen spelen meestal in Italiaanse of Spaanse steden. Het boekje verscheen onder een valse Duitse imprint, waarschijnlijk in het laatste kwart van de achttiende eeuw, en wordt nooit compleet in twee delen aangetroffen.

Aan het eind van het jaar werd samen met de conservator middeleeuwse handschriften een onbekende incunabel van (vermoedelijk) de Zwolse drukker Richard Pafraet gekocht. Deze is onderdeel van een volledig hybride boekje met psalmen en gebeden, waarin druk en handschrift, houtsnede en verluchting, samengebonden zijn. Een zeldzaam en uniek inkijkje in de periode rond 1500 waarin gedrukte en handgeschreven teksten en afbeeldingen nog door elkaar gebruikt werden.

Afb. 12. Miniatuur, gedrukte tekst en met de hand aangebrachte verluchting in een hybride getijdenboekje (Overijssel ca. 1500) (Foto: Les Enluminures, Paris)

De collectie werd verder nog verrijkt met bijzondere schenkingen, waaronder een kostbare, uitbundig geïllustreerde Engelse uitgave van het beroemde heldenepos Orlando Furioso (3e ed. London, 1634). Het is een van de allermooiste en vroegste met kopergravures geïllustreerde Engelse boeken, waarschijnlijk voor een deel gemaakt door de Nederlandse graveur Hondius. De platen zijn beroemd vanwege hun detail en compositie, waarin de scenes van voor naar achter 'gelezen' moeten worden. De Engelse uitgave was nog niet aanwezig in een Nederlandse bibliotheek en is bovendien een prachtige toevoeging op de verschillende Italiaanse en Nederlandse uitgaven die we van dit beroemde verhaal hebben.

Boekbanden

Vlak voor en na het pensioen van conservator Boekbanden Rens Top verwierf de KB nog twee boekbanden met een link naar de familie Van Oranje. De ene is een band om een uitgave van de werken van de Romeinse auteur Valerius Maximus (Leiden, ca. 1670). Het boek werd gebonden voor de privébibliotheek van Amalia van Solms, de echtgenote van Stadhouder Frederik Hendrik. Op de achterkant van het (vastgeplakte) voordekblad staat een nog te onderzoeken inscriptie, vermoedelijk van Amalia zelf. De andere band verwierven we op een veiling in Brussel. Het is een exemplaar van Reglement en generaele ordres voor de regimenten infanterie van den Staat (Den Haag, ca. 1772) met een band met het wapen van Stadhouder Willem V, vermoedelijk gemaakt voor diens secretarie.

Moderne Bijzondere Uitgaven (1801-heden)

Collectie Koopman (Franse literatuur, kunst en typografie)

De Koopman Collectie (gesteund door Stichting Fonds Anny Antoine/Louis Koopman) is verrijkt met 49 boeken in verschillende media. Er zijn bijvoorbeeld drie etsen van Alberto Giacometti in het boek Histoire de rats (1947) van Georges Bataille en het KB-exemplaar is een van de veertig met een losse extra serie van de etsen. Houtsneden van Nicolas de Staël versieren een gedichtenbundel van René Char, Poèmes (1952), uitgegeven door de kunstenaar zelf en dit exemplaar heeft een persoonlijke opdracht van hem aan kunsthistoricus André Chastal.

Ook toegevoegd aan de collectie is Parler seul van kunstenaar Joan Miró en dichter Tristan Tzara, vervaardigd tussen 1948 en 1950. Dit is het type boek dat in elk standaardwerk wordt genoemd, maar dat je gezien moet hebben om te begrijpen waarom: pagina na pagina ontrolt zich een speels tafereel gedrukt in litho door de befaamde firma Mourlot frères. De abstracte voorstellingen van Miró spatten van de meer dan 100 pagina's.

Ook de vorig jaar begonnen collectie Tijtgat is verder aangevuld met Le lendemain de la Saint-Nicolas (1913), Carrousels et baraques (1919), Le petit chaperon rouge (1921) en Contes (1927); de KB is de enige plek in Nederland waar ze allemaal kunnen worden bestudeerd. Nieuw werk kwam van Gladys Brégeon, Anne-Lise Courchay, Didier Mutel en Pierre Walusinski. Bartleby & Co. (Brussel), en gerlach en koop (Den Haag) schonken hun boeken. Qua vormgeving opvallend is het boek van Hyewon Jang, 17C.AAF, gebaseerd op de boeken in de bibliotheek van de Marienbibliothek in Halle (2021).

Afb. 13. Hyewon Jang, 17C.AAF (2021) (Foto: kunstenaar)

Andere moderne Bijzondere Uitgaven (1801-heden)

Komen veel nieuwe bijzondere uitgaven binnen via het Depot van Nederlandse publicaties, dit jaar zijn daarnaast nog eens vijfhonderd uitgaven door de conservator rechtstreeks betrokken bij kunstenaars, fotografen, thuisdrukkers en 'kleine' uitgevers of antiquarisch aangekocht via (online) veilingen of catalogi. Daarbij waren dit jaar opvallend veel uitgaven in risoprint (zoals van Teuntje Fleur), samenwerkingsprojecten van privé-drukkers (De Zeven Zwarte Handen publiceerden Varkenslust) en kunstenaarsboeken (zoals die van Kunstverein in Amsterdam). Bij de antiquarisch aangekochte werken waren kunstenaarsboeken van Richard Long en een zeldzame privé-uitgave met een gedicht van F. Harmsen van Beek, Goede morgen? Hemelse mevrouw Ping (uit 2000).

Een bijzondere aankoop was een dichtbundel van Lucebert, Van de afgrond en de luchtmens uit de verzameling van mede-vijftiger Rudy Kousbroek. Dit exemplaar is door Lucebert van voren tot achteren voorzien van extra tekeningen in grijs en blauw potlood.

Afb. 14. Lucebert, Van de afgrond en de luchtmens (1953): met extra tekeningen door Lucebert (Foto: Paul van Capelleveen)

De Nederlands-Braziliaanse kunstenaar Rafaël Rozendaal maakte met de Parijse uitgeverij Three Star Books een kunstenaarsboek in zeefdruk: Home Alone (2020) in een oplage van twintig. Het boek voelt licht aan, ondanks het formaat, en toont in heldere kleuren eenvoudige representaties van alledaagse objecten. Rozendaal creëert een animatie-achtig effect van diepte en beweging met minimale middelen. Filmbeelden zonder film.

Afb. 15. Rafaël Rozendaal, Home Alone (2020) (Foto: Three Star Books)

Collectie kinderboeken

Er is veel beweging in 'kinderboekenland'. De coronaperiode en veranderend beleid zorgden voor grote partijen kinderboeken die afgestoten werden, met name bij openbare bibliotheken en kleinere instellingen. De beheerders van sommige van deze collecties hebben zich, vaak bijgestaan door vrijwilligers, erg ingespannen om te zorgen dat unica niet verloren zouden gaan. Dankzij een goede samenwerking is het gelukt om duizenden unieke oude kinderboeken uit de collecties van Bibliotheek Rotterdam, Bibliotheek Den Haag en de OBA (Openbare Bibliotheek Amsterdam) te selecteren en naar de KB te brengen. Deze boeken zullen de komende jaren verwerkt worden en zijn dan weer vindbaar als onderdeel van de nationale kinderboekencollectie.

De KB heeft in drie verschillende partijen duizenden interessante aanwinsten mogen ontvangen van Museum Nijkerk. Het museum had een schenking van 10.000 boeken uit het fonds van Uitgeverij G.F. Callenbach gekregen van VBK|media. Museumvrijwilligster Yolijn heeft dat fonds zeer nauwkeurig geïnventariseerd en uitgezocht welke boeken niet nodig waren voor hun museumcollectie, maar wél ontbraken in de KB-collectie. In het voorjaar van 2021 schonk Museum Nijkerk 1.100 kinderboeken uit dit fonds aan de KB, voornamelijk zondagsschoolboekjes uit de 19e en begin 20e eeuw. In het voorjaar van 2022 werd de schenking aangevuld met 250 ontbrekende modernere kinderboeken. En in het najaar van 2022 volgden jaargangen van de kindertijdschriften De Handwijzer en Samuel, die in de KB niet compleet aanwezig waren.

Het gaat echter niet altijd om grote partijen schenkingen, want heel veel oude kinderboeken worden bijna dagelijks per stuk of in kleine aantallen gekocht op veilingen, van antiquariaten, particuliere boekverkopers, liefhebbers of verzamelaars. Om enkele recente voorbeelden te noemen: de pop-up Tip en Top op de maan van Kubasta, vijf vroege prentenboeken van Kluitman, vijftien recent verschenen kinderboeken rond diversiteit, zo'n twintig kartonnen jaren zestig prentenboekjes van Mulder en tientallen reclameboekjes uit 1950-1990. De kinderboekencollectie van de KB omvat ruim een kwart miljoen publicaties en daar komen jaarlijks duizenden nieuwe en oude kinderboeken bij.

Afb. 16. V. Kubas□ta, Tip en Top op de maan. Prague : Artia [1965]. Aanvraagnummer KW GW A120871 (Foto: Beeldstudio KB)

Geschenken / retro-aanschaf

Bij de geschenken aan de KB en de 'retro'-aanschaf voor het depot was in 2022 weer sprake van een gestage stroom aanwinsten op het terrein van het algemene en populaire boek. Bij de geschenken springt één uitgeversfonds eruit: de protestants-christelijke Uitgeverij Voorhoeve (met verschillende imprints) uit Den Haag. Nazaat heer David Voorhoeve schonk de KB 400 zelfstandige titels (fictie en non-fictie) en circa 450 tijdschriftbanden die in de collectie ontbraken. Dankzij deze schenking hebben wij nu onder andere het bekende geïllustreerde christelijke tijdschrift Timotheüs (1895-1955) eindelijk compleet.

Door aankopen is de KB-collectie aangevuld met een grote verzameling westerns en detectives van uitgevers als Van Kersen en de Nederlandsche Keurboekerij, meestal met de oorspronkelijke omslagen. Van deze uitgaven was meestal geen enkel exemplaar in een Nederlandse bibliotheek beschikbaar. Ook konden we een aantal ooit zeer populaire maar nu zeldzame titels uit voormalig Nederlands-Indië verwerven, zoals het jubileumboek Veertig jaar Voetbal in Nederlandsch-Indië 1894-1934 van uitgeverij Berretty uit Soekaboemi.

Webcollecties

In 2022 vierde team Webarchivering met drie filmpjes dat de KB al vijftien jaar websites archiveert. Het team heeft dit jaar niet minder dan 1.433 websites aan de collectie toegevoegd en de totale webcollectie kwam daarmee uit op bijna 23.000 websites. Daarnaast zijn de nieuwe webcollecties Religie & Levensbeschouwing en LHBT+ gepresenteerd en hebben we de collectiebeschrijvingen van deze speciale collecties gepubliceerd. In internationaal verband heeft het team een bijdrage geleverd aan onder meer de Oekraïne-collectie van het International Internet Preservation Consortium (IIPC). Het hoogtepunt van het jaar was de opname van de speciale webcollectie XS4ALL-homepage op de Nederlandse Memory of the World-lijst van Unesco.

Webarchief

Afgelopen jaar werd het webarchief aangevuld met de volgende onderdelen:

- De alleroudste homepage bij XS4ALL, precies gedateerd: 29 juni 1994.
- De speciale webcollectie XS4ALL-homepages met in totaal 3.224 gearchiveerde sites (dit jaar afgerond). Dit vormt de grootste verzameling van digitaal erfgoed uit de beginjaren van het Nederlandse web in een Nederlandse erfgoedcollectie die nog steeds online te vinden was, maar inmiddels grotendeels offline is. De KB heeft hiermee een representatief en uniek deel van de vroege Nederlandse webcultuur aan de bibliotheekcollectie kunnen toevoegen.
- Een selectie van Nederlandse sites met betrekking tot corona die ook zijn opgenomen in de wereldwijde coronacollectie van de International Internet Preservation Coalition.
- Vivaforum, een van de oudste en grootste vrouwenfora van Nederland met 2,8 miljoen gebruikers en sinds 1999 online.

KB nationale bibliotheek